

Vachitter Vaisakhi

A SOUVENIR COMMEMORATING

TRICENTENARY OF THE KHALSA

1999 CE

GURU GOVIND SINGH

Namdhari Sangat U.K.

(The Sant Khalsa Spiritual Institute of The Namdhari Sikh Community in U.K.)

96 Upton Lane, Forest Gate, London E7 9LW

ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਤਿਓਹਾਰ ਅਤੇ ਖਾਲਸੇ
ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੇ ਉਪਲਕਸ਼ ਤੇ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਾਨਾ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਨਾ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਪਰੀਵਾਰ ਵਲੋਂ

ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

Heartiest Congratulations from

NAMDHARI

Group of Companies

NAMDHARI INDUSTRIES

Furniture Works, Steel Works, Foam Factory, Group of Pharmacies, Pharmaceutical laboratory, Nails Factory, Import & Export Agencies.

KIGALI, RWANDA.

****

NAMDHARI TRANSCO (K) LTD

Transportation throughout East & Central Africa.

NAIROBI, KENYA.

****

RefleXions (UK) Ltd

Import & Export Agencies

196 Kings Avenue, Greenford, Middlesex, U.K.

Tel: 0181 578 0706 Fax: 0181 575 7515

ੴ

ਵਚਿੱਤ੍ਰ ਵਿਸਾਖੀ ....

Vachitter Vaisakhi

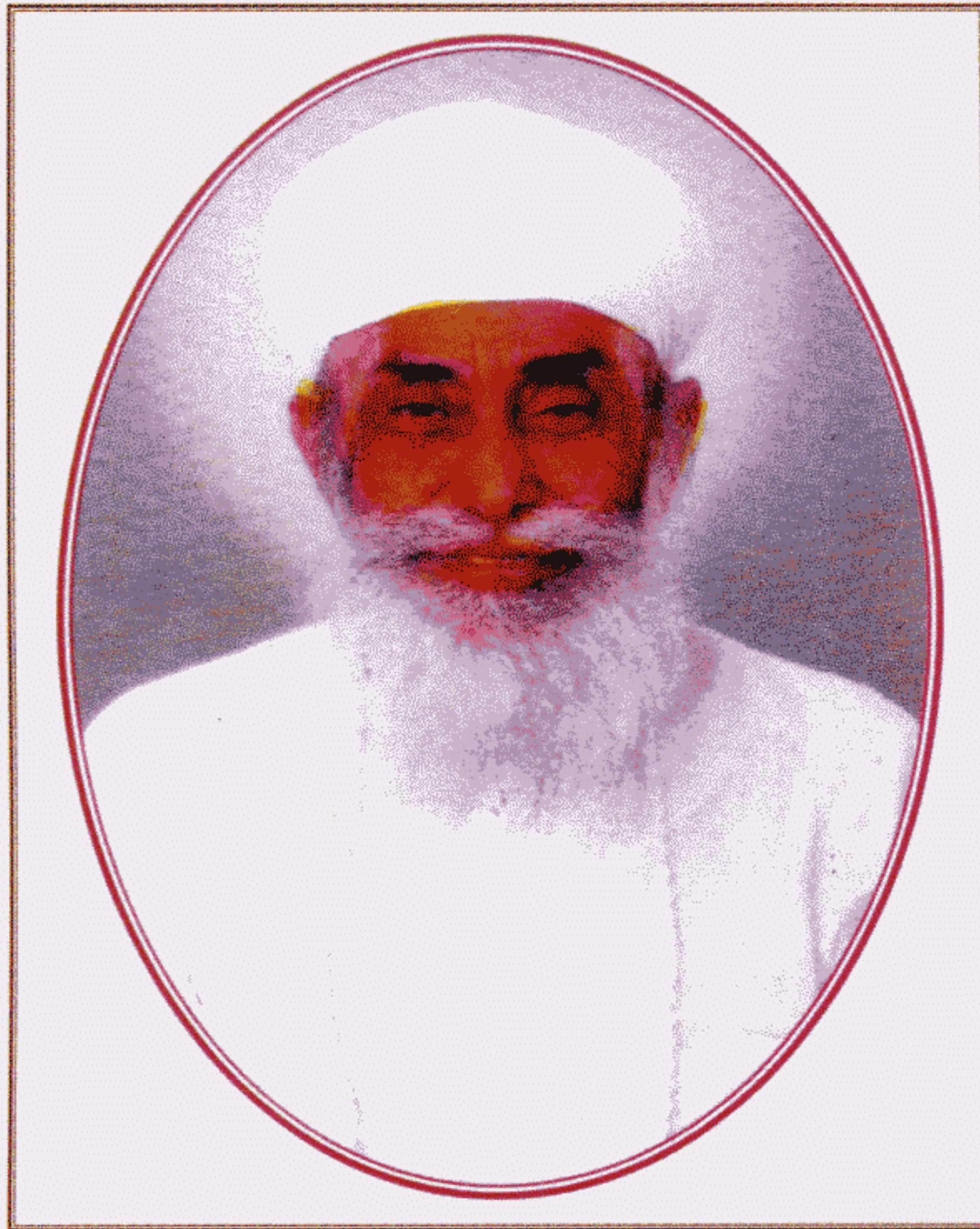
a souvenir

commemorating

TERCENTENARY OF THE KHALSA

1999 CE

This souvenir
"Vachitter Vaisakhi"
has been compiled and presented
with the divine blessings of
Sri Satguru Jagjit Singh Ji Maharaj

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

Message

from

HIS HOLINESS SRI SATGURU JAGJIT SINGH JI

****

On this most auspicious and historical occasion,
the 300th birth anniversary of the Khalsa,
I wish all the human race to love one another heartily.
Only in this way, can we help establish peace and prosperity
on our Planet Earth.

Sri Satguru Partap Singh Ji Maharaj
sermonised, inter alia, to respect all creeds.
It was His notion that the persons from various
religions should terminate the profanation
or the loathsome criticism.

Sri Satguru Gobind Singh Ji Maharaj
throughout His life
fought for truth, equality and eternal peace.
With His Grace,
let us all pray to the Almighty
to
shower His blessings on us and may we find prosperity
and success in all that we choose to persue.

ਉਦੇਸ਼

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੋ ਆਏ ।
ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ ।
ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਥਾਰੋ ।
ਦੁਸਟ ਦੋਖੀਯਨਿ ਪਕਰ ਪਛਾਰੋ ।

Preface

This year (AD 1999), the Sikh Panth is celebrating the greatest occasion in its most eventful history, the tercentenary of the Khalsa.

Guru Gobind Singh, the tenth master, initiated the 'Amrit' ceremony which transformed the ordinary Sikhs to the unassailable status of the KHALSA.

The Khalsa had to undergo strenuous challenges to its survival but with the Grace of the Almighty and Guru Gobind Singh - today marks the tortuous path the Khalsa treaded on.

This occasion is one of the greatest events this century that inspires the whole of the Sikh Nation.

The Sant Khalsa has made a humble effort to present this commemorative souvenir, "Vachitter Vaisakhi" to the nation. The articles and pictures are carefully chosen so as to give a new light to some of the aspects in Sikhism, which can open new doors for our research scholars.

I hope the reader will find the "Vachitter Vaisakhi" souvenir interesting.

My thanks to all the various contributors and the important personalities who sent messages and encouraged our cause generously and with goodwill.

Harjinder Singh Kanwal
Editor / Co-ordinator
20 Trewint Close,
Exhall,
Coventry CV7 9FG

BUCKINGHAM PALACE

16th March, 1999.

Dear Mr. Chana,

The Queen has asked me to thank you for your letter of 8th March informing Her Majesty that Namdhari Sangat U.K. are publishing "Vachitter Vaisakhi" a souvenir to commemorate the Tercentenary of the creation of the Khalsa.

Her Majesty sends her best wishes to all those concerned on this notable anniversary.

Yours sincerely
Deborah Bean

MRS. DEBORAH BEAN
Chief Correspondence Officer

Rajinder Singh Chana, Esq.

India House,
Aldwych,
London,
WC2B 4NA

No.Lon/HC-LM/115/99

April 9, 1999

Message

It gives me great pleasure to extend my greetings and good wishes to Namdhari Sangat UK on the occasion of the tercentenary celebrations of the Sikh Khalsa.

Three hundred years ago Guru Gobind Singh established a casteless, classless community of people who were required by their faith to lead a life of simplicity and piety and yet to defend themselves when faced with tyranny and persecutions.

In the past three hundred years, the Sikhs have more than defended their faith: they have protected the honour and integrity of India.

The Sikh community in the UK has brought credit to both India and Britain. Through their entrepreneurial skills, the Sikhs have enhanced the trade and economic ties between India and the UK. I am confident that in the coming years, the Sikh community will continue to live upto the ideals laid down by Guru Gobind Singh and also contribute to the further cementing of Indo-British relations.

(Lalit Mansingh)
High Commissioner for India

The Lord Paul
Caparo House
Baker Street
London W1M 2LN

March 1999

I am delighted and honoured to convey my very best wishes on this significant occasion of the 300th Centenary of Vaisakhi.

The Namdhari Sikh Community and Vishwa Hindu Prashad are to be congratulated for organising these celebrations which are a wonderful contribution to the cultural and social life of the whole community.

The Namdhari Sikh traditions are well known and, in the years ahead, may they continue to uphold and strengthen their commitments to peace and harmony for the benefit of all.

The ~~Lord Paul~~

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

NAMDHARI SANGAT U.K.

Charity Registration Number 268305

96 Upton Lane, Forest Gate, London E7 9LW

Message

It gives me great pleasure to present this souvenir "Vachitter Vaisakhi", to the Nation on the greatest event in the history of the Khalsa Panth - the "Tercentenary".

Indeed we all are very fortunate to witness such a pious and prominent occasion in our lives.

Sri Satguru Ram Singh Ji, during 1850's sent his emissary, Bhai Rai Singh, to Sri Hazoor Sahib at Nanded to familiarize with the "Gur-Maryada" of Sri Guru Gobind Singh Ji's gurdwara. The same "maryada" has been adopted since then by the Namdhari Sikhs, and in "Vaisakh" 1857 AD, Sri Satguru Ram Singh Ji re-organized the Sikh Panth and initiated the "Amrit" ceremony similar to Sri Guru Gobind Singh Ji's and laid the foundation of the "Sant Khalsa".

On behalf of the Namdhari Sangat, my heartiest felicitations to all the Sikh Panth, on this momentous occasion.

Rajinder Singh Chana
President,

Namdhari Sangat U.K.

ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

Namdhari Sangat Denmark

METAVANG 9
2670 GREVE
DENMARK

REF: 08/04/99

To,
The President,
Mr. R.S.Chana,
Namdhari Sangat.
U.K.

It is a matter of immense pleasure for us (Namdhari Sangat Denmark) to convey our heartiest greetings to the above mentioned who are celebrating 300th birthday of KHALSA. Our two Gurus have played a significant role in the establishment and revival of Khalsa as and when time demanded it. The Tenth Guru Satguru Gobind Singh Ji who was the first to infuse in Sikhs the spirit of Sipahi (We like to add the Sikhs have been saints from Guru Nanak Dev Ji till the time of Satguru Teg Bahadur Ji) . But the Tenth Guru Satguru Gobind Singh Ji gave us the spirit to guard our interest and the interest of the oppressed in the time of Mughal rulers, thereby combining two qualities in one (KHALSA). Unfortunately with the lapse of time, after the passing away of Satguru Gobind Singh Ji the KHALSA forgot all pledges it undertook in presence of Guru Ji and embraced the life style of the other ordinary beings (Selfishness etc.etc.). The twelfth Guru, Satguru Ram Singh Ji revived the spirit of KHALSA in us and paved the way for us to attain independence. With the kind benevolence of the present His Holiness Sri Satguru Ji, Namdharis all over the world still follow the same path launched by Satguru Gobind Singh Ji and revived by Satguru Ram Singh Ji. Although we are now independent but there are some matters to be accomplished like the prohibition of cow slaughter and equal rights to all - irrespective of caste and creed and the present Guru Sahib is making a profound effort to remedy that.

We once again on behalf of Namdhari Sangat Denmark would like to congratulate the Namdhari Sangat U.K. on this memorable occasion.

With best compliments from

Sewadar Sukhdev Singh Sandhu

Tel: 43 69 42 46/ Fax. 32979466
Mobile: 21818773/28408773

Sewadar Mohinder Singh Namdhari

Tel: 32533879
40535149

ੴ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

NAMDHARI SANGAT U.K.

Charity Registration Number 268305

Head Office:
96 Upton Lane, Forest Gate, London E7 9LW
Telephone: 0181-257-1460
(The Sant Khalsa Spiritual Institute of the Namdhari Sikh Community in United Kingdom)

Your Ref.: Our Ref.: Date:

Sant Harjinder Singh Kanwal **17th March 1999.**
Editor/Co-ordinator

VACHITTER 'VAISAIKHI' 1999.

Greetings,

With the grace of his Divine Holiness, Sahib Sri Satguru Jagjit Singh Ji Maharaj, I as Publicity Secretary, of the Namdhari Sangat U.K, have great pleasure and privilege in sending my warmest greetings and heartiest congratulations, via the souvenir booklet, to all members of Sikh community, on the auspicious and historic occasion of the tri-centennial celebrations of Festival of Vaisakhi 1999.

Vaisakhi is not only a great Indian festival, but also the momentous occasion of the birth of the 'Khalsa -Panth', initiated by the tenth Guru Sri Satguru Gobind Singh Ji, in 1699, which is of great historical, religious and spiritual significance. The twelfth Guru Sri Satguru Ram Singh Ji thereafter inaugurated the Namdhari Sant Khalsa in 1857. A year later Satguru Ram Singh Ji further initiated ten women in to the Sant Khalsa, which completed the process of baptising the entire Sikh community.

I sincerely hope that this souvenir booklet will go a long way to meet the needs of learning and understanding the tenets of Sikhism, as taught by its founder Sri Satguru Nanak Dev Ji and successive gurus.

VSBhamra

Vasdev Singh Bhamrah.
Publicity Secretary.
Namdhari Sangat U.K.

WOLVERHAMPTON INTER-FAITH GROUP

Established 1974 Registered Charity No. 513201 (1982) A company limited by guarantee (No. 3218967)

OFFICE AND RESOURCE CENTRE
43 Princess Street
Wolverhampton
WV1 1HD
Tel/Fax: (01902) 427601

VAISAKHI - 1699 - 1999

Wolverhampton Inter-Faith Group extend its warmest greetings and heart-felt congratulations to members of Sikh Community and congregations in the United kingdom on the happy and historic occasion of tri-centinnial celebration of the creation of the Khalsa Panth (Sikh Community Brotherhood).

Sikhism is one of the world's great religions, working for the brotherhood of man, struggling for righteousness, justice and peace, implicit within its precept in Adi Granth, and affirmation of traditional Indian values, rooted in the hearts of the people of the Punjab. The tenth Guru Sri Satguru Gobind Singh Ji, laid the foundation of the fraternity known as 'Khalsa' (chosen race of soldier-saint) in 1699, committed to a Spartan code of conduct the 'principal Sikh order' with five Ks as their individual and collective identity. On this great day in 1857, Sri Satguru Ram Singh Ji Maharaj also founded the Namdhari Sant khalsa, which raised the image of Sikhism and its motherland.

Wolverhampton Inter-Faith Group greatly values its long friendly relationships with all the Sikh communities including Namdharis, in Wolverhampton and beyond over the last 25 years. Together, we have stood for justice and harmony and peace in Wolverhampton, both in day to day relationships and in many major socio-religious events such as the 'Sikh Turbans in Schools' issue , the 'Bosnia Relief Appeal' and 'Jubilee 2000 Debt Campaign'.

We look forward to increasing warm co-operation with the entire Sikh community in the years to come.

D.Bandopadhyay

D. Bandopadhyay
Development Officer
On behalf of **Wolverhampton Inter-Faith Group.**

March 30, 1999

Sant Khalsa Tercentenary

20 Trewent Close
Exhall, Coventry CV79FG

My Dear Pure Ones,

This Baisakhi is very unique The first two Baisakhi's went away and Khalsa struggled for many decades. Now the Khalsa is ruling in Cherdi Kala. It has purged itself. It is estimated that a couple hundred thousand people are going to come to salute their own birthday and celebrate it with love and affection The coincidence of this Baisakhi is the miracle of Guru Ram Das and the blessing of Guru Gobind Singh. Nearly 500 Sikhs from the Western Hemisphere will be there celebrating both the 30th anniversary of the Khalsa in the West and the 300th anniversary of the creation of Khalsa around the world We feel honored for this graceful and glorius day May Akal Purkh bless you all in the future

Wahe Guru Ji Ka Khalsa
Wahe Guru Ji Ki Fateh!

Siri Singh Sahib Bhai Sahib
Harbhajan Singh Khalsa Yogiji

MESSAGE

Swami Vivekanand

Then and then alone you are a Hindu when the distress of any one bearing that name comes to your heart and makes you feel as if your own son was in distress.

Then and then alone you are a Hindu when you will be ready to bear everything for them, like the Great Guru Govind Singh. After having shed his own blood for the defence of the Hindu Dharma, after having seen his children killed on the battlefield - Ay, this example of the Great Guru, left even by those for whose sake he was shedding his blood and the blood of his own nearest and dearest - he, the wounded lion, retired from the field calmly to die in the South but not a word of curse escaped his lips against those who had ungratefully forsaken him!

Every one of you will have to be Govind Singh, if you want to do good to your country. You may seek thousands of weaknesses in your countrymen, but mark their Hindu blood. They are the first gods you will have to worship, even if they do everything to hurt you; even if everyone of them sends out a curse to you, you send out to them words of love. If they drive you out, retire to die in silence like the mighty lion-Govind Singh. Such a man is worthy of the name of Hindu; such an ideal ought to be before us always.

ALL OUR HATCHETS LET US BURY; SEND OUT THIS GRAND CURRENT OF LOVE ALL AROUND.

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਉਤਪਤਿ ਦਾ ਅਨੂਠਾ ਦ੍ਰਿਸ਼

ਫੁੰਮਣ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

੧੭੫੬ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਤੱਕਿਆ ਹੋਊ ਅਸਲੀਅਤ ਤਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ , ਪਰ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ 'ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਗ੍ਰੰਥ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸੀਸਭੇਟ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕੇਵਲ ਏਨਾਂ ਹੀ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ,

ਚੇਤ ਮਾਸ ਬਤੀਤ ਭੈਯੋ, ਮੇਲਾ ਭੈਯੋ ਅਪਾਰ ।
ਵੈਸਾਖੀ ਕੇ ਦਿਵਸ ਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਯੋ ਵਿਚਾਰ ॥੧੮॥

ਅਤੇ

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੰਗਤ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ ।
ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਗਟਿ ਤਬ ਖਾਲਸਾ, ਚੁਕਯੋ ਸਗਲ ਜੰਜਾਲ ।

ਭਾ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਿਆਂ ਹੈ :-

ਯਥਾ - ਉਸੇ ਤਾਨ ਤੇ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ।
ਚਾਹਤ ਪੰਥ ਚਲਾਵਤ ਠਾਨੀ ।
ਉਠ ਕਰ ਆਨੇ ਤਜ ਕਰ ਆਸਨ ।
ਨਿਕਸ ਦੁਰਗ ਤੇ ਪੈਹਨ ਸਰਾਸਨ ।
ਚੜ੍ਹ ਤੁਰੰਗ ਆਏ ਤਿਸ ਥਾਨੇ ।
ਜਹਾਂ ਬੈਠ ਸਿੱਖ ਪਰਖਨ ਠਾਨੇ ।
ਨਾਮ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਹੈ ਤਿਸ ਕੇਰਾ ।
ਉਤਪਤਿ ਪੰਥ ਹੋਨ ਥਲ ਜੇਰਾ । ਆਦਿ ।

ਇਸ ੧੭੫੬ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਣ ਤੇ ਹਰੇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸੰਮਤੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਿਆ ਕਿ ਦਸਮੇਸ਼ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਵਖਰੀ ਹੀ ਰਾਇ ਹੈ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਥਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸੱਜਣ ਲੈਂਦੇ ਆਏ ਹਨ ਉਹ ਇਹ ਹਨ :-

੧. 'ਗੁਰ ਸੋਭਾ' , ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ।
੨. 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਭਾ. ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ, ਜੋ ੧੮੦੮ ਬਿ. ਵਿਚ ਛਪਿਆ ।
੩. 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਭਾ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ, ਸੰਮਤ ੧੮੩੩/੩੪ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ।
੪. ਭਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ, ਛਪਣ ਸਮਾ ੧੮੫੪ ਬਿ.।
੫. 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਭਾ. ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ , ਗ੍ਰੰਥੀ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਤਖਤ, ਸੰਮਤ ਬਿ. ੧੮੫੪ ।
੬. 'ਤਵਾਰੀਖ ਸਿੱਖਾਂ' ਫਾਰਸੀ, ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਏ ਸੰਮਤ ੧੮੬੮ ।
੭. 'ਸੁਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ' ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ ੧੯੨੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ।
੮. 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਭਾ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ, ਸਤੰਬਰ ੧੮੫੭ ਈ.।
੯. 'ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਭਾ. ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ , ਛਾਪ ੧੯੦੦ ਬਿ.।
੧੦. 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਗਿ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੰਮਤ ੧੯੩੬ ਬਿ.।
੧੧. 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਬਾਵਾ. ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰਚਨਾ ੧੮੮੨ ਈ. ਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਵਾ ਜੀ ਤਖਤ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਸਨ ।
੧੨. 'ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ' ਗਿ. ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਰੂਰ , ਤੀਜੀ ਵਾਰ ੧੯੫੫ ਈਸਵੀ, ਇਸਦਾ ਮੁਖਬੰਦ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ।
੧੩. 'ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ' ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ । ਆਦਿ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕਰ ਹੀ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਜਣ ਦੀ ਲਿਖਤ ਯਾਂ ਖੋਜ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ । ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੱਕਰੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।

'ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਬੱਕਰੇ ਇਕ ਥਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ' *ਤੰਬੂ ਚਾਰ ਅਧਿਕ ਤਿਹ ਲਾਇਓ* ' ਭਾਵ ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਤੰਬੂ ਵਿਚ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ

ਬੱਕਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਝੱਟਕਾ ਸਿੱਖ (ਪਿਆਰਾ) ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਝੱਟਕਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਮਨੋਕਲਪਤ ਹਨ ।

ਜੇ ਗੁਰ ਸੋਭਾ ਦਾ ਕਰਤਾ ਓਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀਸ ਭੇਟ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਲਿਖਦਾ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੁਣੇ ਸੁਣਾਏ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਲਿਖ ਛੱਡੇ ਹਨ ।

ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਵੀ ਵਾਕਿਆ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੇਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭੰਗੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ' *ਤੇਜ ਤੇਜ ਜੁ ਚੰਡੀ ਬਾਣੀ, ਸੋ ਪਹੁਲ ਕੇ ਮੱਧੇ ਠਾਣੀ ।'* ਅਤੇ ' *ਖੱਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡੰ ਅਤਿ ਰਣ ਖੰਡੰ ਬਰਭੰਡੰ ।'* ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਛੰਦ ਪੜ੍ਹ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ । ਅੱਜ ਤੀਕ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੁਪਤ ਰਹੱਸ ਦਾ ਹੁਣ ਤਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ । ਕਿਆਫੇ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਯਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਕਲ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ।

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਸਵੀਂ ਜੋਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸਨ । ਸਮਰੱਥ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ - '*ਮੂਰਖ ਲੋਗ ਅਜਾਣ ਇਹੈ ਕਛੂ ਨਾਥ ਚਰਿਤ੍ਰ ਭੇਦ ਨਾ ਜਾਣੇ ।'* ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਕੌਣ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਦਾਸ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤੋਂ ਬਚਨ ਸਰਵਣੀ ਸੁਣੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਨਾਟਕ ਕੀਤਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

"ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ ॥ ਪ੍ਰਭੂ ਲੋਗਨ ਕਹਿ ਆਵਤ ਲਾਜਾ ॥"

ਅੰਦਰ ਬੱਕਰੇ ਮਾਰਨੇ, ਬਾਹਰ ਪਰਗਟ ਕਰਨਾ ਕਿ ਬੰਦੇ ਮਾਰੇ ਹਨ-ਇਹ ਧੋਖਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ? ਜ਼ਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

'ਹਮਾ ਮਰਦ ਬਾਇਦ ਸਵੱਦ ਸੁਖਨ ਵਰ ॥
ਨਾ ਸ਼ਿਕਮੇ ਦਿਗਰ ਦਰ ਦਹਾਨੇ ਦਿਗਰ ॥'

ਭਾਵ - ਮਰਦ ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਇਕੋ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ

'ਜਿਨ ਮਨ ਹੋਰ ਮੁਖ ਹੋਰ ਸੋ ਕਾਂਢੇ ਕਚਿਆ।' (ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ)

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਮਝਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਕ ਨਾਟਕ ਸੀ ?

ਨਹੀਂ, ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ! ਇਹ ਯਥਾਰਥ ਸੀ । ਦੇਖੋ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸਹੀ ਵਾਕਿਆ । ਇਹ ਸਾਨੂੰ 'ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਇਤਿਹਾਸ' , ਰਚਨਕਾਰ ਬਖਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਆਦਿਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਦੀ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਜਿਸ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਕੋਈ 'ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ' ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪਈ ਦਸੀਦੀ ਹੈ , ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

ਇਹ ਅੱਬੁਲ ਤੁਰਾਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ, ਫਿਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਵਲੋਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਲੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਲੀ ਗੁਲਾਬੇ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਭਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਅਬੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਡੇਢ ਦੋ ਸਾਲ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਹ ਆਪਣੀ ਉਪਰ ਦੱਸੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :-

' ਜਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਣ ਲਈ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ੩੫/੪੦ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ।'

ਅਗੋਂ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਤਖਤ ਸਨ - ਦਿੱਲੀ, ਆਗਰਾ, ਕਲਾਨੌਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਤਖਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਿਆਰੀ ਸੀ । ਇਸ ਪਰ ਭਾ. ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

" ਅਧਿਕ ਓਪ ਗਢ ਕੋਸ ਕੀ, ਕੋ ਕਵਿ ਸਕੇ ਉਚਾਰ ॥
ਸਹਿ ਸਾਹਿਨ ਜੋ ਬਰਨੀਐ ਤਊ ਨਾ ਪਾਵੈ ਪਾਰ ॥ "

ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਤਖਤ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਉਸ ਸਚਖੰਡ ਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋਂ ਬੈਕੁੰਠ ਇੰਦਰ ਸਭਾ ਵਿਚ ਗੰਧਰਬ ਰਾਗ ਰਾਗਣੀਆਂ ਦਾ ਅਲਾਪ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਰਸ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕੱਟ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਸ੍ਵਾਂਤੀ ਬੂੰਦਾਂ ਪਪੀਹੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਜੈਸੇ :-

" ਤਿਹ ਸੰਗਤ ਕੋ ਮੇਲ ਉਦਾਰ, ਗਾਵਹਿ ਨਟ ਸਾਰੰਗ ਮਲਹਾਰ ।

ਜੋਤ ਸ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਧੁਮਾਰ, ਗਉੜੀ ਮਾਝ ਬਿਭਾਸ ਬਹਾਰ ।
ਸੂਹੀ ਸੋਰਠ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ, ਆਸਾ ਰਾਮਕਲੀ ਬੈਰਾੜੀ ।
ਲਲਤ ਬਿਲਾਵਲ ਜੈ ਜੈ-ਵੰਤੀ, ਗੁਜਰੀ ਅਰ ਕੁਮਾਚ ਧੰਨਵੰਤੀ ।
ਦੀਪਕ ਭੈਰਉ ਸੁਭ ਹਿੰਡੋਲ, ਗਾਵਤ ਪਰਜ ਤਲੰਗ ਕਲੋਲ ।
ਮਾਲ ਕੌਂਸ ਕਲਯਾਨ ਕੇਦਾਰ, ਗੌਂਡ ਤੁਖਾਰੀ ਮੇਘ ਉਦਾਰ ।
ਮਾਲਸਿਰੀ ਸੁ ਬਸੰਤ ਬਿਹਾਗ, ਅਰ ਸੁਘਰਈ ਰਾਗ ਅਨੁਰਾਗ ।"

ਨੋਟ:- ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਕੇਵਲ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਹਿਤ ਹੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਹੈ (ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ) ।

ਅੱਗੇ ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਖਤ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਤਖਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਤ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲਿਬਾਸ, ਚੜ੍ਹਤ, ਜਲਾਲ ਅਤੇ ਤੇਜ ਅਝੱਲਵਾਂ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਨ ਨੂੰ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਕਢਕੇ ਬਾ-ਅਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਿਹਾ,

"ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।"

ਬਗੈਰ ਦੇਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੀਲ-ਹੁੱਜਤ ਦੇ ਦਯਾ (ਸਿੰਘ) ਆ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਉਹ ਖਲੋਤੇ ਸਨ, ਸਭਨਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਭਰਪੂਰ ਵਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਨਸਨੀ ਫੈਲ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਆਦਮੀ ਸਤੰਭ ਤੇ ਅਵਾਕ ਰਹਿ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਿਰ ਗਰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਕੜਕਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ,

" ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।"

ਝੱਟ ਧਰਮ (ਸਿੰਘ) ਉਠਿਆ, ਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਵੀ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਖਲਬਲੀ ਮਚ ਗਈ, ਭਾਜੜ ਪੈ ਗਈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾ-ਅਵਾਜ਼ ਇਕ ਸਿਰ ਹੋਰ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਬਕੇ ਬਾਦ ਦੀਗਰੇ ਹਿੰਮਤ (ਸਿੰਘ) , ਮੋਹਕਮ (ਸਿੰਘ) ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ (ਸਿੰਘ), ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ, ਸਿਰ ਧੜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿਤੇ, ਅਤੇ ਕਈ ਆਦਮੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਜਾ ਸੁਣਾਈ ।

ਇਸ ਪਰ ਭਾ. ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ।

ਯਥਾ :-

" ਪਾਂਚ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰ ਇਮ ਘਾਇਓ, ਹਾਹਾਕਾਰ ਸਬਦ ਧਰ ਛਾਇਓ ।
ਉਚ ਨੀਚ ਸਭ ਹੀ ਨਰ ਨਾਰੀ, ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਲਗੇ ਸੰਸਾਰੀ ।
ਇਨ ਕਹਿ ਕਹਾਂ ਸਿਰਰ ਹਵੇ ਗਇਆ, ਅਜਾਸੂ ਅਨ ਜਿਉਂ ਸਿਖਨ ਘਇਆ ।
ਉਲਟ ਪਰੀ ਇਨ ਪੈ ਸੁ ਭਵਾਨੀ, ਤਾਂ ਤੇ ਇਨ ਕੀ ਨਾਤਿ ਬਉਰਾਨੀ ।
ਪ੍ਰਥਮ ਸਕਲ ਮਸੰਦ ਇਨ ਜਾਰੇ, ਪੈ ਸੂ ਅਜਾ ਅਬ ਸਿੱਖ ਸੰਘਾਰੇ ।
ਮਾਤਾ ਤੀਰ ਕੋਲ ਇਕ ਜਾਹੀ, ਇਹ ਬਿਧ ਬਤੀਆ ਬਰਨ ਸੁਨਾਹੀ ।
ਤਿਲਕ ਪੇਡੇ ਨਾਲ ਸੁ ਦੀਜੈ, ਇਨਕੇ ਇਕ ਜਾਂ ਪਕਰ ਬਨੀਜੈ ।"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਅਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋਤਾ, ਫਰਸ਼ ਵੀ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਅਤੀ ਖੂਨ ਦਾ ਦਾਗ ਕਿਤੇ ਵੀ ਰਹਿਣ ਨਾ ਦਿਤਾ । ਫਿਰ ਉਸ ਕਾਫਰਾਂ (ਹਿੰਦੂਆਂ) ਦੇ ਪੀਰ ਨੇ, ਇਕ ਸਿਰ ਦੂਸਰੇ ਧੜ ਨਾਲ, ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਧੜ ਕਿਸ ਦਾ, ਰਲਾ ਮਿਲਾ ਜੋੜ ਦਿਤੇ । ਤਕਰੀਬਨ ਘੰਟੇ ਕੁ ਬੀਚ ਹੀ ਹਿਕਮਤੇ ਅਮਲੀ ਨਾਲ ਸੀਂ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾ ਦਿਤੇ । ਫਿਰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕੂੰਡੇ ਉਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੜਾਹੀ (ਸਿੱਖ ਜਿਸਨੂੰ ਬਾਟਾ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਫੇਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਕੋਈ ਕਲਮਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਹ ਅਮਲ ਡੇਢ ਦੋ ਘੰਟੇ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਏਸੇ ਸਮੇਂ ਕਾਫਰਾਂ (ਹਿੰਦੂਆਂ) ਦੇ ਪੀਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਿਆ ਕੇ ਪਾ ਦਿਤਾ । ਹੁਣ ਆਬੇ ਹਿਯਾਤ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੜਦਾ ਚੁਕ ਪਹਿਲਾਂ ਦਯਾ (ਸਿੰਘ) ਦੇ ਸਰ੍ਹਾਣੇ ਬੈਠ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਛਿੜਕਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਬੋਲ *ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ।"* ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਦਯਾ (ਸਿੰਘ) ਉਠ ਖਲੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਚੀ ਸਾਰੀ '*ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ* ' ਬੋਲਿਆ । ਭਰੇ ਦਿਵਾਨ ਵਿਚ ਸਕਤਾ ਦਾ ਆਲਮ ਤਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕੋਈ ਉਚੀ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਉਤੇ ਮੁਗਧ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਜਾਦੂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਕੀਲੇ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਕੇ ਬਾਦ ਦੀਗਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਪਿਲਾ, ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਛਿੜਕ ਬੋਲੇ, ' *ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ* ' ਬੁਲਾ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ।

ਪਿਛੇ ਫਿਰ ਪੀਰ (ਗੁਰੂ) ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਬੂ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਏ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਬ੍ਹਾਦ ਗੁਰੂ ਆਪ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਜੇ ਆਦਮੀ ਪਿਛੇ ਤੰਬੂ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਲੇ ਸਫੈਦ ਬੇ-ਦਾਗ ਲਿਬਾਸ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ । (ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਚ ਸਫੈਦ ਬਸਤਰ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ) ਉਹ ਪੰਜੇ ਮੁੜ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤੇ ਆਦਮੀ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਖਲੋ ਗਏ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਰ ਆਸਨ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਮੰਗਿਆ ।

ਭਾ. ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ । ਯਥਾ :-

ਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਨੇਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਖੋਜਤ ਹੈ ਜਿਹ ਕੋ ਅਬਿ ਤੋਰੀ ।
ਸਿੱਧ, ਮੁਨੀ, ਮੁਨਿ ਨਾਰਦ ਸੋ, ਜਹਿ ਜਾਚਤ ਹੈ ਕਰ ਕਸਟ ਕਰੋਰੀ ।
ਕਿੰਨਰ, ਜੱਛ, ਭੁਜੰਗ, ਧਰਾਧਰ, ਸੇਵਤ ਹੈ ਜਿਸਕੋ ਨਿਸ ਭੋਰੀ ।
ਸੋ ਕਰਨਾ ਨਿਧ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਪਰ, ਖਾਲਸੇ ਅਗਰ ਖਰੋ ਕਰ ਜੋਰੀ ।
ਔਰ - ਛੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਧੋ ਗੁਰ ਪੂਰਨ, ਲਾਲ ਰਤਨ ਧਰੇ ਜਹਿ ਮਾਹੀ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧੇਨ ਸਸੀ ਸੁ ਧਨੰਤਰ, ਕੌਨ ਗਨੇ ਗਿਨਤੀ ਕਛੁ ਨਾਹੀ ।
ਰਿੱਧ ਔ ਸਿੱਧ ਪਦਾਰਥ ਕੋਟਕ, ਬੀਚ ਵਸੇ ਜਹਿਕੇ ਪਰਛਾਂਹੀ ।
ਸੋ ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਾਂਗਤ, ਕੌਤਕ ਸੰਤ ਲਖਿਯੋ ਏਹਿ ਆਹੀ ।

ਉਨ੍ਹਾ ਕਿਹਾ, 'ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਅਮੋਲ ਵਸਤੂ ਲਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਕੀ ਦਿਓਗੇ ?' ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ' ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਰਬੰਸ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਪੁਤੱਰ, ਸਗੇ ਸਬੰਧੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ ।' ਇਸ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਦੇ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਤੋਂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਸਿੰਘ ਪਦ ਜੋੜ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, " ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪਛੋਤਾਇਆ ਤੇ ਰੋਇਆ । ਉਸ ਸਮੇ ਓਥੇ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਓਹ ਆਬੇਹਯਾਤ ਪੀਤਾ । ਮੈਥੋਂ ਵੀ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿੱਕਾਰਦਾ-ਪਛਤਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਓਸੇ ਵਕਤ ਕਿਸੇ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਅਧੀਨ ਝੱਟ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਉਸ ਤੋਂ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਦੀ ਦਾਤ ਮੰਗੀ । ਗੁਰੂ ਨੇ, ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਪਖੰਡ ਤੇ ਡੰਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਥਾਪਨਾ ਦੇ ਆਬੇ ਹਯਾਤ ਪਿਲਾਕੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿਤਾ । ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਕੱਟੇ ਗਏ । ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਦੂ-ਬ-ਦੂ ਲੜਿਆ ।

ਉਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਘੱਲ ਦਿਤੀ । ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਅਤੇ ਅੱਖੀ ਡਿੱਠੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਖ੍ਹੋਲ ਕਿ ਰੱਖ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਖਬਰਦਾਰ ! ਜੀਉਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਖੁਦਾ ਨਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਕਮਾ, ਅਤੇ ਜੇ ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਤੇ ਅਮਲ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸਲਤਨਤ ਅਤੇ ਖਾਨਦਾਨ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਤੇਰੇ ਤਖਤ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਨਾਮੋਂ-ਨਿਸ਼ਾਂ ਮਿਟ ਜਾਵੇਗਾ । ਆਦਿ ।"

ਸਾਰੰਸ਼ ਇਸ ਦਾ ਉਪਰ ਦਿਤੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਖਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ, ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਸੁਖਮਨੀ 'ਚ ਵਾਕ ਹੈ - ' ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ॥' ਤਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਤੁੱਲ ਆਖਣਾ ਅਤੇ ਗ਼ਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰਨਾ ਓਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਹੈ ?

ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣਾ ਲੋੜੀਦਾ ਹੈ ।

ਉਦਾਹਰਣ :-

ਜਾਂਕੇ ਏਕ ਫਣ ਅਗ੍ਰ ਹੈ ਧਰਣ ਧਾਰੀ ,
ਤਾਹਿ ਗਿਰਧਰ ਕਹੇ ਕੌਨ ਸੀ ਵਡਾਈ ਹੈ ॥
ਜਾਕੇ ਏਕ ਬਾਵਰੇ ਹੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਥ ਨਾਮ ਕਹੇ,
ਤਾਹਿ ਬ੍ਰਿੱਜ ਨਾਥ ਕਹੇ ਕੌਨ ਅਧਿਕਾਈ ਹੈ ॥
ਅਨਕ ਅਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਵਿਥਾਰ ਤਾਹਿ,
ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦਨ ਕਹੇ ਕੋਨ ਪ੍ਰਭੁਤਾਈ ਹੈ ॥
ਜਾਨੇ ਉਸਤਤਿ ਅਰ ਕਰਤ ਹੈ ਨਿੰਦਾ ਮੂਢ,
ਐਸੇ ਹੀ ਅਰਾਧਨੇ ਸੇ ਮੋਨ ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ ॥

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੀਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਤਕ ਕੀਤੇ ਉਹ ਸਚਾਈ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਛਲ ਕਪਟੋਂ ਰਹਿਤ ਸਨ ।

ਐਸੇ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਉਦਾਹਰਣ ਗੁਰੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਮੋਈ ਗਊ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਨਾ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਿਰਧ ਮਾਈ ਦੇ ਪੁਤੱਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਏਹ ਵਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਜਦ ਤੀਕ ਮੈਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਈ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਮਰੇਗਾ ।

ਸਾਡੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਕਰਕੇ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ :- *' ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਮਾਰ ਜਿਵਾਲੇ ।'* ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾ ਦੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਨਾਲ ਮੱਕਾ ਘੁੰਮ ਜਾਣਾ, ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ੭੨ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਾਜ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਮਰੇ ਹੋਏ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਲੱਤ ਕੱਟ ਲੈਣੀ ਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਕਰਵਾਣਾ ਕਿ ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕੇ ਬੱਕਰਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰੇ । ਭਰੀ ਕਚਹਿਰੀ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ ਜਦ ਬੱਕਰਾ ਤਿੰਨ ਲੱਤਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਆਇਆ । ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਕਿਹਾ , ਇਸ ਦੀ ਚੌਥੀ ਲੱਤ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਕਹੋ ਲਾਵੇ, ਆਦਿ । ਐਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਰੌਸ਼ਨ ਮਿਨਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨੂਰਾਨੀ ਝਲਕ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹੈ । ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੀ ਮੱਤ ਪੱਛਮੀ ਸਭਯਤਾ ਨੇ ਖੁਰਦ ਬੁਰਦ ਕਰ ਰੱਖੀ ਹੈ । ਮੋਜਜ਼ੇ (ਕਰਾਮਾਤਾਂ) ਅੱਜ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹਨ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ - *' ਆਪ ਨ ਦੀਏ ਚੁਲੂ ਭਰ ਪਾਨੀ, ਤਹਿ ਨਿੰਦੇ ਜਹਿ ਗੰਗਾ ਆਨੀ ।'* ਅਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਕੁਛ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੰਦੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਇਤੀ ।

ਅਬੁੱਲ ਤੁਰਾਨੀ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਖੋਜ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਇਕ ਅਮੁੱਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ

ਨਿਰਵੈਰ ਸਿੰਘ 'ਅਰਸ਼ੀ'
ਐਡੀਟਰ ਸੱਚ ਖੰਡ ਪੱਤਰ

ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਤੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਦੇਸੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਅਰਥਾਤ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਨੂੰ 'ਵਿਸਾਖੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅਸ਼ਟਮੀ, ਚੌਦਸ, ਅਮਾਵਸ, ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ, ਸੰਕਰਾਂਤਿ, ਉਤਰਾਇਣ, ਦਖਰਾਇਣ, ਵਯਤਿਪਾਤ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਤੇ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰਹਿਣ - ਦਸ ਪੂਰਬ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾ ਤੇ ਲੋਕ ਭਾਰੀ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਅਤੇ ਤੀਰਥ ਰਟਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚੋਂ ਸੰਗਰਾਂਦ ਵੀ ਮਹੱਤਵ ਪੂਰਨ ਪੁਰਬ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਕ ਕਾਰਨਾ ਕਰਕੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਦਾ ਤਾਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੀ ਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਵ੍ਰਿਖ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਜਨਮ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕੁੱਲ ਬਨਸਪਤੀ ਆਪਣੀ ਸੌਣ ਦੀ ਅਤੇ ਅਚੇਤਨਤਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਪੱਕ ਕੇ ਉਪਭੋਗ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਪੈਗੰਬਰ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ, ਤਪ-ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਤ-ਵਾਸ ਮਗਰੋਂ ਰੂਹਾਨੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਦਿੱਭ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ (ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਦਾ ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਇਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ) ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਣ ਤਾਣ ਆਦਿ ਚਮਤਕਾਰੀ ਗੁਣ ਸਿੰਚਣ ਲਈ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾਮਈ ਦਿਹਾੜਾ ਚੁਣਿਆ ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਮਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਦਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਦਿਨ, ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਰੁਤਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਨ ਨੂੰ ਸਤਸੰਗ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਰਤ ਲੈਣਾ ਵੀ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ । ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਸਭ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਦੇਸ, ਖੰਡ ਭਾਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ *'ਜਿਥੈ ਜਾਏ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੋ ਥਾਨ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ', 'ਸਾ ਧਰਤਿ ਭਈ ਹਰੀਆਵਲੀ ਜਿਥੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੈਠਾ ਆਇ', 'ਜਿਥੈ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ'* ਆਦਿ ਮੁਖਵਾਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਸੁਭਾਗੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ *'ਸੇ ਸੰਜੋਗ ਕਰਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ॥ ਜਿਤੁ ਰਸਨਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੇ', 'ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰੰਦੇ'*, ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣੇ ਵੀ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਈ ਵਡਭਾਗੇ ਅਤੇ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਨ, ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕਦੇ ਵੀ ਅਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ।

ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ੧ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਪਨੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲੱਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ੨੨ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਮੰਜੀਆਂ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਅਵਸਰ ਤੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਇੱਕਤਰ ਹੋਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ । ਭਾਈ ਪਾਰੋ ਅਤੇ ਬੱਲੂ ਜੀ ਆਦਿਕ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਦਿਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਕਰਨ, ਸੋ ਸੰਮਤ ੧੬੨੪ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਤੋਂ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਭਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ । ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਭਾਰੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੁੰਦੀਆਂ,ਬਾਉਲੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੱਸ ਸਰਵਣ ਕਰਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਵਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਜੁੜਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ 'ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ' ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :-

ਮੇਲਾ ਭਯੋ ਵਿਸਾਖੀ ਭਾਰੀ । ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਫਲ ਪਾਏ ਚਾਰੀ ।
ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰ ਦਾਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲ । ਸਭ ਸੰਗਤ ਕੋ ਕੀਓ ਨਿਹਾਲ ।
(੨੨੯, ਨਵਮ ਅਧਿਆਏ)

ਮਾਘ ਤੇ ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲੋਕ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਰਦਵਾਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਭੇਜਣ ਦੀ ਰਸਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸੰਨ ੧੫੦੯ ਈ: ਵੈਸਾਖ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਦਾ ਹੀ ਦਿਨ ਸੀ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਦੌਰਾਨ ਹਰਦਵਾਰ ਪੁਜਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪੂਰਵਜਾਂ ਵਲ ਪਾਣੀ ਸੁਟਣ ਦੀ ਰਸਮ ਨੂੰ ਝੁਠਿਆਂ ਕੀਤਾ ।੨

ਬਕਾਲਾਂ ਨਿਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਇਆ, ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਬਿ:ਨੂੰ। 'ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ' ਦੇ ਅਸ਼ਟਮ ਅਧਿਆਏ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ :-

ਵਿਸਾਖ ਪ੍ਰਥਮ ਤਬ ਚੜ੍ਹੀ ਬਰਾਤਾ । ਨਗਰ ਬੀਚ ਸਜ ਸੁੰਦਰ ਗਾਤਾ ।
ਪਾਵਸ ਸਮ ਬਰਖਾ ਧਨ ਹੋਈ । ਤਾ ਦਿਨ ਰਹਿਓ ਰੰਕ ਨ ਕੋਈ । (੯੩੭)

....

ਜੋ ਵਿਸਾਖ ਕੇ ਮੇਲੇ ਆਏ । ਕੈ ਸੰਗ ਤਿਨ ਸੰਗਤ ਹਰਖਾਏ । (੯੫੫)

ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ 'ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ' ਆਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੪ ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ ਬਿ: ਨੂੰ ਹੀ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ ਸੀ, ਐਪਰ ਭਾਈ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣੇ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਸੰਮਤ ੧੭੨੨ ਬਿ: ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ।੩

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਜਸ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨਾਲ ਕੁੜਮਾਈ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਲਗਨ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਇਆ । ਸੰਮਤ ੧੭੩੦ ਬਿ: ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜਦ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਆਈ ਤਾਂ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹਰਜਸ ਨਾਮ ਸੁਭਿਖੀਏ ਗੋਤ ਦੇ ਖਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦੀ ਕੁੜਮਾਈ ਦਾ ਸ਼ਗਨ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ।੪ ਸ਼ਾਦੀ ਮਗਰੋਂ ਨਵ ਵਸਾਏ 'ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਹੌਰ' ਵਿਖੇ ਹੋਈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦਾ ਤਿਲਕ ਵੀ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੋਇਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੩੩ ਬਿ: ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਦਿਤਾ ।੫

ਸੰਮਤ ੧੭੩੬ ਬਿ: ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਇਕ ਸਿਦਕੀ ਪ੍ਰੀਤਵਾਨ ਭਾਈ ਦੂਨੀ ਚੰਦ ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਇਕ ਕੀਮਤੀ ਊਨੀ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਦੀ ਭੇਟਾ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ । ਕਾਬਲ, ਕੰਧਾਰ, ਬਲਖ ਬੁਖਾਰੇ ਤੇ ਗਜ਼ਨੀ ਆਦਿਕ ਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਇੱਕਤ੍ਰ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਧੁੱਸੇ, ਚਾਦਰਾਂ, ਗਲੀਚਿਆਂ, ਮਸਨਦਾਂ, ਪੁਸ਼ਾਕਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਲਗਾ ਦਿਤੇ। ਭਾਈ ਦੂਨੀ ਚੰਦ ਸੌਦਾਗਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਆਇਆਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਸਦਕਾ ਦੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਸਨ, ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਮਸੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਇਸਨੇ ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਤੰਬੂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਮੀਨਾ ਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਚੇਚਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਤੇ ਢਾਈ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਆਇਆ ਸੀ । ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਸ਼ਾਮਿਆਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੱਕ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਨ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ।

ਸੰਮਤ ੧੭੩੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਮਹਿਮਾ ਸੁਣ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਣੇ । ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਨੇ 'ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ' ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੇਟਤ ਕੀਤੀ , ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ' ਰੱਖ ਦਿਤਾ :੬

"ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਕਰ ਤਯਾਰ ਲਿਆਏ ਸਤਗੁਰ ਭੇਟ ।
ਧਰਾ ਨਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ ਮੇਟ ।"੭

ਸੰਮਤ ੧੭੪੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਸਰਨ ਜੀ ਦੀ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ।

ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਮੂਹ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਰਵਾਲਸਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਸੋ ਸੰਮਤ ੧੭੪੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਵਾਲਸਰ ਵਿਖੇ ਹੀ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ । ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ । ਚੰਬੇ ਦੀ ਰਾਣੀ ਪਦਮਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਆਈ ਤਾਂ ਆਪਨੇ ਉਸਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਈ ਔਰਤ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਰਾਣੀ ਪਦਮਾ ਨੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਖਾਸ ਸੇਵਕਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿਓ :

'ਮਮ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰ ਆਪਨੋ ਹਾਥ । ਕਯੋ ਨ ਧਰਯੋ ਅਬਿ ਹੇ ਗੁਰਨਾਥ ।' ੮

ਤਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ - "ਪਦਮਾ ! ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਧਰਮ-ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਹੀ ਛੋਇਆ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ।" ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇਆ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਸਮੇਤ ਸੇਵਕਾ ਬਣੀ ।੯

ਸੰਮਤ ੧੭੫੧ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰਦਵਾਰ ਤੀਰਥ ਵਿਖੇ ਮਨਾਈ । ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਧੋਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਕੰਢੇ ਦਰਸ਼ਨ ਝਲਕਾਰੇ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ੧੪ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੰਢੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ।

ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੜਗ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹਰਦਵਾਰ ਜਾਣ ਦਾ ਸਾਲ ੧੭੫੨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ੧੦ ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ । ਕਿਉਂਕਿ ੧੭੫੨ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸਮੇਂ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੜਪ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਜਰੂੜ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰੰਘੜਾਂ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਕੁਲ ਮਾਲ ਅਸਬਾਬ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਹੈ ।੧੧ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥੋਂ ਬੜੇ ਤੰਗ ਆ ਚੁਕੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਜਾ ਬਜਰੂੜ ਘੇਰਿਆ, ਜ਼ਾਲਮ ਰੰਘੜਾਂ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਲੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਮਾਨ ਵਾਪਸ ਦਿਲਵਾਇਆ । ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ-ਬਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰਤਿਆਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਕੀਦਗੀ ਕੀਤੀ ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪੰਥ ਸਾਜਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਆਪਨੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦਿਨ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ , ਇਸ ਦਿਨ ਸੰਨ ੧੬੯੯ ਈ: ਦੇ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ੩੦ ਤਾਰੀਖ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੁਮਹੁਮਾਕੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ :-

"ਬੈਸਾਖੀ ਕੇ ਦਰਸ ਪੈ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀਯੋ ਬਿਚਾਰ ।
ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤ ਸਬ, ਨਗਰ ਨਗਰ ਬਿਸਥਾਰ ।
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਰੀ ਖੁਸੀ, ਸੰਗਤਿ ਕਰੀ ਨਿਹਾਲ ।
ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਗਟ ਤਬ ਖਾਲਸਾ, ਚੁਕਯੋ ਸਰਬ ਜੰਜਾਲ । ੧੨

ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਮਹੱਤਵ ਇਤਨਾ ਵਧਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਨਵਾਂ ਖਾਲਸਾ ਸੰਮਤ ਵੀ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਤੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ।

ਸੰਮਤ ੧੭੬੩ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵੀ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰਖਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮਨਾਈ ਗਈ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਖਰੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਗਰ ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਨਾਈ । ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਪੌਣਾ ਸਾਲ ਨਿਵਾਸ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪਸਾਰ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਜਾਰੀ ਰਖਿਆ । ਡਾ: ਟਰੰਪ ਮੁਜਬ ਲਗ ਭਗ ਇਕ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੱਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ।

ਸਮਾਣਾ, ਸਢੌਰਾ, ਸਰਹੰਦ, ਸਹਾਰਨਪੁਰ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਆਦਿ ਦੀ ਫਤਹ, ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਤੇ ਇਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ, ਅਤੇ ਖਾਲਸਈ ਸਿੱਕੇ ਤੇ ਮੋਹਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਸੰਮਤ ੧੭੭੧ ਬਿ: ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਾ । ਇਥੇ ਉਸਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਪਦਵੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ੧੪। ਇਸਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦਾ ਲੇਖਕ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ , 'ਬੰਦਾ ਦੀ ਬ੍ਰੇਵ' ਦਾ ਲੇਖਕ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਕਾਲਫ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਉਕਤ ਗੁਰੂ-ਪਦ ਧਾਰਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੰਦੇ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਫੁੱਟ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਓਹ ਦੋ ਧੜਿਆਂ - ਤੱਤ ਖਾਲਸਾ ਅਤੇ ਬੰਦਈ ਖਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ । ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪ੍ਰੰਤ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧੜੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਪਿਆਸੇ ਹੋ ਗਏ, ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਨਿਪਟਾਣ ਲਈ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਭੇਜਿਆ । ਸੰਮਤ ੧੭੭੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਮੂਹ ਖਾਲਸਾ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੋ ਪਰਚੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਵਲੋਂ 'ਹਰ ਕੀ ਪਉੜੀ' ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਸੁਟਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਧੜੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਡੁੱਬ ਜਾਵੇ ਉਹ ਬਿਨਾ ਕਿੰਤੂ ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਦਾ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਪਰਚੀ ਤਰ ਆਈ ਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਬੰਦਈਆਂ ਦਾ ਵਿਖੇਵਾਂ ਸੁਲਹਕੁਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ।

ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਾਲ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖਾਂ ਗਵਰਨਰ ਲਾਹੌਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਨਵਾਬੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰ ਦਾ ਪਟਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਵੀ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਅਤੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਉਤੇ ਪੰਥ ਨੇ ੧੭੯੦ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨਿਨ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਾਈ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਪੱਖੇ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਾ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਵੇ । ੧੫

ਸੰਮਤ ੧੮੦੩ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਹੀ ਸਮਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਿੰਘ ਗੁ: ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ , ਏਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਫੋਜਦਾਰ ਜਸਪਤ ਨੇ ਰੋਕ ਪਾਈ, ਜਸਪਤ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਾਈ ਨਿਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਰੰਘਰੇਟਾ ਹਾਥੀ ਦੀ ਪੂਛ ਫੜ ਕੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੌਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਜਸਪਤ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆਂਦਾ । ਜਸਪਤ ਦੇ ਇਸ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਚਿੜ ਕੇ ਹੀ ਉਸਦੇ ਭਰਾ ਲ਼ਕਪਤ ਰਾਇ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੀ, ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਛੋਟਾ ਘਲੂਘਾਰਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਵਾਪਰਿਆ ।

ਸੰਮਤ ੧੮੧੦ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਨਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਫੋਜਦਾਰ ਅਦੀਨਾ ਬੇਗ ਨੇ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਸਦੀਕ ਬੇਗ ਸਹਿਤ ਅਚਾਨਕ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਮਿਲੀ ।

ਸੰਮਤ ੧੮੧੭ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਜਦੋਂ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਬਦੇਸ਼ੀ ਹਕੂਮਤ ਪਾਸੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਣਾ ਹੈ ।

ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸੀ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਕਸੂਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਫਰਿਆਦੀ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਹਿੰਦੂ ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀਆਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਖਾਲਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਿੱਆ ਕਰੇ । ਸੋ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਕਸੂਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਸਭ ਔਰਤਾਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀਆਂ ।੧੬

ਸੰਮਤ ੧੮੧੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਘੱਲੂ ਘਾਰਾ ਵਾਪਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੰਘ ਭਾਰੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੇਲਾ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਆ ਜੁੜੇ, ਜਿਸਤੋਂ ਬੌਖਲਾ ਕੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੂਦ ਨਾਲ ਉਡਵਾਣ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਪੁਰਵਾ ਦਿਤਾ ।

ਸੰਮਤ ੧੮੩੨ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਕ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾਕੇ ੭ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਦੇਸ ਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ।੧੭

ਸੰਮਤ ੧੮੫੮ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ੁਕਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਰੌਸ਼ਨ ਚਿਰਾਗ ਸ੍ਰਦਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਫਤਹ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ । ਇਸੇ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਤੇ 'ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇਦਰੰਗ । ਯਾਫਤ ਅਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਇਬਾਰਤ ਵਾਲਾ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਸਿੱਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਸੰਮਤ ੧੮੭੩ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਟਿੱਕਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਤਿਲਕ ਦੇਕੇ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਸੰਮਤ ੧੯੧੪ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਜਦੋਂ ਸੰਨ ੧੮੫੭ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਸੰਗਰਾਮ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਪੰਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਵਿਖੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਸ਼ਨ ਅਰੰਭਿਆ ।

ਸੰਮਤ ੧੯੧੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੇਲਾ ਮਨਾਣ ਹਿਤ ਪੁੱਜੇ੧੯ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਰਦਾਸਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਸੋ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸ੍ਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟਕੇ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਕੀਤਾ ।

ਸੰਮਤ ੧੯੬੧ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਨਵੇਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਉਗਰਾਹੀ ਲਈ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਨਾਭੇ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਮੰਗ਼ਤਾ ਬਣਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਝੋਲੀ ਅੱਡ ਖਲੋਤਾ ।

ਸੰਨ ੧੯੧੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ : ਜਿਸ ਦਿਨ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰਿਆ । ਹੰਟਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰੀਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਮੌਕੇ ੧੬੫੫ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲੀਆਂ, ੩੭੯ ਬੰਦੇ ਮਰੇ ਅਤੇ ਇਸਤੋਂ ਤਿਗੁਣੇ ਚੌਗੁਣੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੀ । ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਸਾਕੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਆਈ ਅਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ

ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਮਿਲੀ । ਇਸ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਹੋਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਕੋ ਇਕ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਡਾ: ਰਾਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸੂਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ 'ਸਰ' ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ।

ਜੈਤੋਂ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਸੰਬਧ ਵਿਚ ਪੰਜਵਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਥਾ ਵੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ੧੨ ਅਪਰੈਲ ੧੯੨੪ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਚਲਿਆ ।

ਗੱਲ ਕੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨਗਿਣਤ ਅਹਿਮ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਤਕਦੀਰ ਬਦਲਕੇ ਰੱਖ ਦਿਤੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਸਾਡੇ ਸਭ ਲਈ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਸੰਕੇਤਾਵਲੀ :-

੧. ਗਿ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ - ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, ਪੰਨਾ ੩੩੪ ਅਤੇ ਭਾ: ਕ੍ਹਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ - ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼) ਪੰਨਾ ੧੧੧੦ ।

੨. ਡ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ - ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਐਂਡ ਹਿਜ਼ ਟੀਚਿੰਗਜ਼, ਪੰਨਾ ੩੭ ।

੩. ਸ. ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ - ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦੀ ਸਿੱਖ ਰਲੀਜਨ, ਹਿੱਸਾ ਪਹਿਲਾ, ਪੰਨਾ ੧੫੩ ।

੪. ਗਿ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ - ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ, ਹਿੱਸਾ ੩, ਪੰਨਾ ੭੩੨ ।

੫. ....ਪੰਨਾ ੭੬੩ ।

੬. ਪ੍ਰਿੰ: ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ - ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ, ਪੰਨਾ ੬੫ ।

੭. ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ - ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਭਾਗ ਦੂਜਾ, ਪੰਨਾ ੭੭੫ ।

੮. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ - ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ, ਰੁਤ ੫, ਅੰਸੂ ੫ ।

੯. ਪ੍ਰਿੰ: ਸਤਿਬੀਰ ਸਿੰਘ - ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ, ਪੰਨਾ ੧੦੬ ।

੧੦. ਸ੍ਰ: ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੜਗ - ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਅਪਰੈਲ ੧੯੬੯, ਪੰਨਾ ੨੫ ।

੧੧. ਗਿ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ - ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ, ਭਾਗ ਤੀਜਾ, ਪੰਨਾ ੮੪੫ ਅਤੇ ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ - ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ, ਪੂਰਬਾਰਧ, ਪੰਨਾ ੩੦੫ ।

੧੨. ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤੀ - ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ, ਅਧਿਆਇ ਪੰਜਵਾਂ, ਪੰਨਾ ੨੯ ।

੧੩. ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੜਗ - ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਵੀਕਲੀ, ਵਿਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੧੯੭੧, ਪੰਨਾ ੧੫ ।

੧੪. ਸ. ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ - ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਐਂਡ ਫਿਲਾਸਫੀ ਆਫ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜਨ, ਭਾਗ ੧, ਪੰਨਾ ੨੧੬ ; ਡਾ: ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ - ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ. ਪੰਨਾ ੭੫/੭੬ ।

੧੫. ਬਾਬਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਹੋਤੀ - ਜੀਵਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ ੪੨ ।

੧੬. ਗਿ. ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਸਵਾਲੀਆ - ਜੌਹਰ ਖਾਲਸਾ, ਪੰਨਾ ੧੮੬-੧੮੭ ।

੧੭. ਗਿ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ - ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲੈਕਚਰ, ਪੰਨਾ ੨੨੦-੨੨੧ ।

੧੮. ਪ੍ਰੋ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਸ - ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਪੰਨਾ ੧੩ ; ਡਾ: ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ - ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ, ਪੰ ੩੫ ।

੧੯. ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ - ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ, ਪੰਨਾ ੧੨੧ ।

ਯਹੀ ਆਸ ਪੂਰਨ ਕਰੋ ਤੁਮ ਹਮਾਰੀ ।
ਮਿਟੈ ਕਸਟ ਗਊਅਨ ਛੁਟੈ ਖੇਦ ਭਾਰੀ ।
ਫਤਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਜਗਤ ਸਿਉਂ ਬੁਲਾਊਂ ।
ਸਭਨ ਕੋ ਸਬਦ ਵਾਹਿ ਵਾਹਿ ਦ੍ਰਿੜਾਊਂ ।
ਕਰਹੁ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਤੀਸਰ ਪ੍ਰਵੇਸਾ ।
ਜਗਹਿ ਸਿੰਘ ਜੋਧੇ ਧਰਹਿ ਨੀਲ ਭੇਸਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਦਸਮ ਪਿਤਾ - ਬਾਣੀ ਉਗ੍ਰਦੰਤੀ

ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ......
ਸਾਖੀ = ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਾੜਨ ਦੀ

ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਮਹੰਤ)
ਡੇਰਾ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ੧੦੮ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ
ਮਹੰਤ ਬਾਬਾ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ,
ਬਜ਼ਾਰ ਸਤੋ ਵਾਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

" ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲੁ ਕੀਆ ॥ "

ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ ਕਪੜੇ ਬਣਾਕੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਤੁਰਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਅਮਲੁ=ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੁਗੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜ ਕਲ ਦੇ ਅਨੰਦ ਵੀ ਪਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਹ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ ।

ਸਾਖੀ :-

ਇਕ ਸਮੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਢਿਲਵਾਂ ਨਾਮੀ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਗਏ ਜੋ ਕੋਟ ਕਪੂਰੇ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਕੌਲ ਜੀ ਸਰਾਧ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੌਲ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਆਗਮਨ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਧ ਕਰਨਾ ਛਡ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਗੋਂ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੌਲ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ, ਕੌਲ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੱਲੇ ਪਹਿਰੇ ਹੋਏ ਵੇਖ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪੁਛਿਆ - ਆਪ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹੋ ? ਕੌਲ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ , ਜੀ ! ਸ਼ਰਾਧ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਤਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੌਲ ਜੀ ਨਾਲ ਹਾਸ ਬਿਲਾਸ ਦੇ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕੌਲ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਯਥਾ ਯੋਗ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੌਲ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਆਪ ਹੁਣ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੋ, ਇਹ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲਾਹ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਦਾ ਬਾਣਾ ਨਹੀਂ । ਉਸੀ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਮੰਨ ਕੇ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ ਲੀਤੇ ਤੇ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਲਾਹ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜ ਦਿਤੇ ।

ਯਥਾ - ਚੌਪਈ ॥

ਜਵਲਤ ਅੰਗੀਠਾ ਅਗਨ ਅਗਾਰੀ । ਨੀਲਾਂਬਰ ਲੈ ਹਾਥ ਮਝਾਰੀ ।
ਲੀੜ ਪਾਰ ਕੇ ਤਿਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੇ ਤੁਕ ਏਹ ਉਚਰ ਕਰ ।

ਯਥਾ - ਛੰਦ ॥

ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ, ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਗਇਆ ।
ਪਠਿ ਕਰਿ ਤਤਛਿਨ ਲੀਰ ਜੁ ਕਰ ਮਹਿ, ਅਗਨਿ ਬਿਖੈ ਪਟ ਡਾਰਿ ਦਇਆ ।
ਪੁਨਹਿ ਪਾੜ ਕਰਿ ਤਿਮਹੀ ਪਠਿ ਕਰ, ਪਾਵਕ ਪਾਵਤਿ ਛਾਰ ਕਇਆ ।
ਚੀਰਤ ਚੀਰ ਕਰਤਿ ਲਘੁ ਲਘੁ ਕੋ, ਅਸਚਰਜ ਸਭਿ ਕੇ ਰਿਦੇ ਭਇਆ ।
ਸੁਨਤਿ ਬਚਨ ਅਰੁ ਕ੍ਰਿਆ ਬਿਲੋਕਤਿ, ਉਰ ਸੰਸੈ ਜੁਤਿ ਕੌਲ ਭਇਆ ।
ਬਿਪ੍ਰੈ ਤੁਕ ਕੌ ਪਠ ਪਠਿ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ, ਪਾਰਿ ਪਟ ਜਾਰ ਦਇਆ ।
ਸਗਲੋ ਫੂਕ ਚੁਕੇ ਨੀਲਾਂਬਰ, ਤਨਕ ਤਿਸੀ ਤੇ ਰਾਖ ਲਇਆ ।
ਜਮਧਰ ਸੰਗ ਬੰਧ ਕਰਿ ਸੋਊ, ਪੰਥ ਭੇਖ ਹਿਤ ਸਭਿਨ ਛਇਆ ।

ਉਸੀ ਵੇਲੇ ਕੌਲ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ :-

ਯਥਾ - ਚੌਪਈ ॥

ਕਹਿਤ ਕੌਲ ਮਮ ਉਰ ਸੰਦੇਹੁ ॥ ਬਿਪ੍ਰੈ ਪਠੀ ਆਪ ਤੁਕ ਏਹੁ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਭੋ ! ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਇਓ ਪਦ ਜੋ ' ਮਿੱਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ' ਦੀ ਥਾਂ ' ਮਿੱਟੀ ਬੇਈਮਾਨ ਕੀ ' ਕਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਗੱਦੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸਾਰੀ ਪੰਗਤੀ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਹਾ - ਹੇ ਕੌਲ ਜੀ ! ਅਸਾਂ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਾਈ । ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਸਰਬੰਸ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਘਰ ਬਾਰ ਲੁਟਾ ਦਿਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਬਦਲਾਈ ਹੈ । ਯਥਾ -

ਹਮ ਤੋਂ ਇਸ ਤੁਕ ਹਿਤ ਉਲਟਾਵਨ । ਸਗਲ ਸਮਿਗ੍ਰੀ ਕੀਨਿ ਲੁਟਾਵਨ ।
ਚਾਰੇ ਪੂਤ ਦੀਏ ਇਸ ਕਾਜੂ । ਕੌਨ ਗਨੈ ਸਭ ਸਦਨ ਸਮਾਜੂ ।
ਨਾਸ ਕਰਯੋ ਸਰਬੰਸ ਸਮੇਤੇ । ਅਬਿ ਭੀ ਨਹਿ ਉਲਟਾਵਨ ਦੇਤੇ ।

ਨਾਲੇ ਉਹ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਤੇ ਜੇਹੜੀ ਤੁਕ ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਉਲਟਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਸ ਨੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਦੇ ਪਿਛੇ ਉਲਟਾਈ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈਆਂ ਪਰ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਵਡਿਆਈ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਕੀਤਾ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ! ਰਾਮਰਾਇ ਨੇ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈਆਂ ਹਨ ।
ਯਥਾ - ਕਬਿੱਤ ॥

ਅਜ ਕੋ ਜਿਵਾਇ, ਬੈਠੇ ਕੂਪ ਪਰ ਜਾਇ, ਫਲ ਮੱਕੇ ਤੇ ਮੰਗਾਇ, ਹਿਤੂ ਬੇਗਮ ਬਤਾਈਐ ।
ਪਦਮਨੀ ਆਨਿ, ਚੰਦ ਦੂਜੋ ਅਸਮਾਨ ਭਣੋ, ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਥਾਨ ਕਰਿ ਗਿਣਤੀ ਸੁਣਾਈਐ ।
*ਕੇਹਰੀ ਅਖੇਰ ਕੋ, ਜਨਮ ਬਾਜ ਪੂਰਬ ਕੋ, ਫਲ ਦੇਵ ਰੁਖ * ਕੇ, ਚਿ ਕਰ ਸਯਾਮ ਤਾਈਐ + ।*
ਜਮੁਨਾ ਪੈ ਫਿਰੇ, ਏਰੇ ਹਰੇ, ਮਤਯ ਕਰੀ ੧ ਚਰੇ, ਜੀਹ ਠਾਕ ੨, ਤਾਰੇ ਦਿਨ ੩, ਧਨ ਜੀਤ ਪਾਈਐ ੪ ।
ਮਰੀਕੋ ਹਟਾਇ, ਛਾਊ ਛਾਈਪੈਪ, ਪ੍ਰਸੂਤਸਿਸ,ਉਜਬਕ,ਢਾਹ, ਅਲਾਵਦੀਨ ਮ੍ਰਿਤ ਉਕਤਾ ੬।
ਸੁਪਨੋ ਬਤਾਇ, ਨੌਕਾ ਜੋਰ ਕੈ, ਲੁਕਾਂਜਨ ਦੈ, ਧੇਨੁ ਕੋ ਸਿਵਾਇ, ਦਈ ਤਸਬੀ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ।
ਖਾਯੋ ਸੋ ਬਤਾਯੋ, ਖਟ ਰਿਤੁ ਫਲ ਏਕਠੈ ਕੇ, ਆਗ ਪਰ ਬਾਗ, ਭਾ ਸਮਾਧਿ ਸੰਗ ਜੁਗਤਾ ੭।
ਅੱਸਵ ਦਰਯਾਈ, ਜੇਠ ਸੀਤਲ ਚਲਾਈ ਬਾਉ, ਭੂਮਕੋ ਉਚਾਈ ੮ ਕਹਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬਕਤਾ ੯।
ਪੱਤਰੇ ਨਿਕਾਸ ਤਰੇ, ਸੁਜਨੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਪੁਨਨ ਪੌਰਨ ਕੇ ਤਾਰੇ ਪਾਟ ਸਾਂਕਰ ਛਟਾਵਨੇ ੧੦ ।
ਅਮਿਖ ਸੁਰਾ ਕੋ ਕਰਯੋ ਚਾਵਰ ਦੁਗਧ ਤਬ, ਪਾਲਕੀ ਚਲਾਈ ਬਿਨਾਂ ਨਰ ਦਿਖਰਾਵਨੇ ।
ਕੰਚਨਕੇ ਕੰਕਨਮੰਗਾਏ ਦੇਖਿ ਸੁਨਿਕ ਲੁਭਾਏ ਬਹੁ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸਹਿਤ ਸਭਾ ਅਚਰਜ ਪਾਵਨੇ ॥
ਚੌਪਈ -ਇਮ ਅਜ਼ਮਤ ਬਹੁ ਬਾਰ ਦਿਖਾਈ । ਤਊ ਤੁਰਕ ਜੇ ਬਾਦ ਉਠਾਈ ।
ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਦੈਵਸ਼ ਬਹੁ ਤੇਰ । ਫਸੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਮਹਿ ਮੂਢ ਬਡੇਰੇ ।
ਕਰਾਮਾਤ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਦਬਾਏ । ਸਭਾ ਬਿਖੈ ਨਹਿ ਬੋਲਨਿ ਪਾਏ ।
ਦੂਨ ਚਊਨੀ ਬਹੁ ਵਡਿਆਈ । ਰਾਵਰਿ ਕੇ ਸੁਤ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿ ਪਾਈ ।
ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੁਕ ਉਲਟਾਈ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਕੁ ਗੁਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ :-

ਯਥਾ-

ਇਕਤੋ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਿ ਅਜਮਤ । ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਠਾਨੀ ਜਿਤ ਕਿਤ ।
ਤਰਕੇਸ਼ਰ ਸੋਂ ਸੂਤ ਰਧੈਬੇ । ਕਰਿ ਮੁਲਾਹਜਾ, ਕੀਨਿ ਫਰੇਬੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਪਤਿ ਚੌਦਹਿ ਲੋਕ । ਤਿਨ ਕੋ ਆਸ਼ੈ ਬੀਚ ਸਲੋਕ ।
ਸੋ ਛਿਪਾਇਕੈ ਅੰਤ ਸੁਨਾਇਓ । ਹੁਤੋ ਅਪਰ ਤਿਸ ਅਪਰ ਬੁਝਾਇਓ ।
ਕਹਾਂ ਤ੍ਰਾਸ ਤੁਰਕੇਸ਼ਰ ਕੇਰਾ । ਜਿਸਨੋ ਮਾਨਿਓ ਜਾਨਿ ਬਡੇਰਾ ।
(ਗੁ:ਪ੍ਰ:ਸੂ: ਰਾਸ ਧਿਆਇ ੬੦)

ਤਥਾ -

ਹਮਨੈ ਕਰਯੋ ਪਠਾਵਨਿ ਜਬੈ । ਨਿਰਭੈ ਕਰਯੋ ਕਹਿ ਕਰਿ ਬਿਧਿ ਸਬੈ ।
ਤੇਰੋ ਕਹਿਓ ਨਿਫਲ ਨਹਿ ਹੋਇ । ਜੋ ਚਿਤ ਚਹਹਿ ਬਨਹਿ ਬਿਧਿ ਸੋਇ ।
ਸ਼ਾਹੁ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਕਰਹੁ ਨ ਕੈਸੇ । ਹੋਇ ਯਥਾਰਥ ਬੋਲਹੁ ਤੈਸੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੋ ਅਦਬ ਨ ਰਾਖਾ । ਤੁਰਕ ਮਾਨ ਹਿਤ ਬਿਪਰੈ ਭਾਖਾ ।
ਇਕ ਤੋਂ ਇਹ ਅਸਮੰਜਸ ਕੀਨ । ਗੁਰਤਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਲਖਿ ਲੀਨ ।
ਦੁਤੀਏ ਜਬ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਗਯੋ । ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਜਮਤ ਕੋ ਦਯੋ ।
ਬਿਨ ਕਾਰਜ ਕੇ ਕਰਤਿ ਰਹਿਓ ਹੈ । ਇਸ ਮਹਿ ਇਸ ਅਨੁਮਾਨ ਲਹਿਓ ਹੈ ।
ਜਾਚੀ ਵਸਤੁ ਲੇਤਿ ਜਿਮ ਕੋਇ । ਨਹਿ ਆਪਨੀ ਪਹਿਚਾਨਤਿ ਸੋਇ ।
ਜਿਤਨੋ ਲਾਭ ਲੀਓ ਤਿਸ ਜਾਇ । ਤਿਤੋ ਲੇਤਿ ਨਹਿ ਧਰਿ ਧਰਾਇ ।
ਮੁਝ ਢਿਗ ਰਹੈ ਨ ਜਾਨੈ ਐਸੇ । ਖਰਚ ਲੇਓ ਮੈਂ ਜੈਸੇ ਕੈਸੇ ।
ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਔਰ ਸੁਨਹੁ ਤਿਸ ਬਾਤ । ਜਿਮ ਕੀਨਸ ਸਭ ਕੋ ਬਖਯਾਤ ।

ਕੀਰਤਿਪੁਰ ਤੇ ਜਬ ਕੋ ਗਇਓ । ਆਇ ਨਹੀਂ ਪੁਨ ਦੇਖਤਿ ਭਇਓ ।
ਮਨ ਮੇਂ ਲਿਖੀ ਜੋ ਹੈ ਢਿਗ ਮੇਰੇ । ਮਿਲੋ ਜਾਹਿ ਸੋ ਲੇਹਿ ਨ ਫੇਰੇ ।

(ਗੁ:ਪ੍ਰ:ਸੂ: ਰਾਸ ੯ ਧਿਆਇ ੫੮)

ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਸੋ ਹੇ ਕੌਲ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਰਾਮਰਾਇ ਵਾਂਗੂੰ ਕਿਸੇ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਵਿਸ ਪੰਗਤੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਾਈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੁਰਕਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਨੂੰ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕੌਲ ਦਾਸ ਚਰਨੀ ਪੈ ਗਿਆ ।

(ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਐਨ ਅੰਸੂ ੫ ਵਿਚ ਦੇਖੋ)

---

* ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਦੇ + ਕੇਸ ਕਾਲੇ ਬਣਾ ਦਿਤੇ ।
੧ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੇ । ੨ ਨਿੰਦਕ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਠਾਕੀ । ੩ ਦਿਨੇ ਤਾਰੇ ਦਿਖਾਏ ।
੪ (ਚੌਪੜ) ਵਿਚੋਂ ਧਨ ਜਿਤਿਆ। ੫ ਉਪਰ (ਬਦਲਾਂ) ਦੀ ਛਾਉਂ ਛਾਈ ।੬ ਅਲਾਦੀਨ ਦੀ ਮੌਤ ਦਸੀ ।
੭ ਸਮਾਧੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੇ ਸਨ । ੮ (ਚੌਕੀ ਜਿਤਨੀ) ਭੂਮ ਉਚੀ ਕਰਕੇ (ਉਪਰ ਬੈਠੇ) । ੯ ਕਵੀ ।
੧੦ ਜੰਦਰੇ, ਤਖਤੇ, ਕੁੰਡੇ ਖੋਹਲੇ ।

==

ਇਸ ਹਥਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਸ੍ਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਸਵਾਲੀਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਨ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖੇ " ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ " ਵਿਚ ਇੰਜ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ , ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਟੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਸਨ । ਜੇ ਉਚ ਦੇ ਪੀਰ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਪਹਿਨਿਆ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਨੇ ਸਾੜਿਆ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਪੁੱਟੀ ।

ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਉਤਾਰ ਕੇ ਚਿੱਟੀ ਪਹਿਰਨੀ

ਡੇਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨ੍ਹਾਉਣ ਲਗੇ ਨੀਲੀ ਲਾਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਰਖਾ ਲਈ ।
ਕੌਲ ਚਿੱਟੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਲਿਆ ਰੱਖੀ ਨੀਲੀ ਆਖਕੇ ਏਹ ਉਠਾ ਲਈ ।
ਏਹ ਸਤਿਗੁਰੋ ਤੁਸਾਂ ਨੂੰ ਫੱਬਦੀ ਨਹੀਂ ਚਿੱਟੀ ਪਹਿਰ ਲੌ ਅਰਜ਼ ਸੁਨਾ ਲਈ ।
ਓਹਦਾ ਵੇਖ ਪਰੇਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ ਚੁਕ ਓਹ ਪੁਸ਼ਾਕ ਹੀ ਪਾ ਲਈ ।

ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਫੂਕਨੀ ਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ :

ਕੇਸ ਹਰੇ ਕਰਦੇ ਚੋਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲ ਪਾਸ ਅੰਗੀਠੇ ਦੇ ਜਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਲੀਰਾਂ ਕਰਕੇ ਨੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦੀਆਂ ਅੱਗ ਦੇ ਪਾ ਜਲਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਨਾਲੇ ਫੂਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤਾਈਂ ਨਾਲੇ ਤੁਕ ਏਹ ਪੜ੍ਹ ਸੁਨਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਯਥਾ - ਨੀਲ ਬਸਤਰ ਲੈ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਨੀ ਅਮਲ ਗਿਆ ।
ਸੁਣ ਕੌਲ ਜੀ ਨੇ ਪਾਸੋਂ ਟੋਕ ਕੀਤੀ ਸ਼ਬਦ ਉਲਟਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੇ ਤੁਕ ਉਲਟਾਈ ਹੈਸੀ ਗੁਰ ਓਸ ਨੂੰ ਮੁਖ ਨ ਲਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਤੁਸਾਂ 'ਪਹਿਰੇ' ਦੇ ਥਾਂ 'ਫਾੜੇ' ਆਖਯਾ ਏ 'ਗਯਾ' ਕਿਆ ਭੀ ਉਲਟ ਦਿਸਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਸ਼ਬਦ ਉਲਟਿਆ ਵਾਰ ਪਰਵਾਰ ਸਾਰਾ, ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਬਤਾਂਵਦੇ ਨੇ ।
ਸ਼ਬਦ ਉਲਟੇ ਬਿਨਾਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ ਕਾਬੂ ਤੁਰਕ ਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਂਵਦੇ ਨੇ ।

ਹੰਸ ਰਾਮ - ਦਸਮੇਸ਼ ਕਵੀ

ਬਨ ਟੂੱਟਤ ਗਿਰਿ ਫਟਤ ਧੀਰਜ ਸੁ ਧਰਨਿ ਤਨ.
ਦਿੱਗਜ ਦਿਗ ਕਲਮ ਲਿਤ ਹਲਤ ਤਲ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਮਨ,
ਉਡਤ ਰੇਨੁ ਹਯ ਖੁਰਨ ਸੁਰ ਬਰ ਕਹੂੰ ਲੁੱਕ ਗਯ,
ਭਭੀਸ਼ਨ ਭਰ ਹਰਤ ਮੁੰਦ ਗਢ ਦਵਾਰ ਦੁਟਤ ਭਯ,
ਕਰ ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੁ ਜਬ ਸਲੋਹ ਪਖਰ ਸਜਤ,
ਹਲ ਚਲਤ ਤਿਹੂੰ ਪਰ ਚਕ੍ਰਵੈ ਘਰਨਿ ਛਾਡ ਘਰ ਤੇ ਭਜਤ ।

****

ਬਣ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਹਾੜ ਫੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਧਰਤੀ ਦਾ ਧੀਰਜ ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ,
ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਜੋ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਥੰਮ ਕੇ ਰਖਦੇ ਹਨ - ਡੋਲਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਦਾ ਫਣ ਮੁਚਕਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਨੱਠਦੇ ਹੋਏ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਛਿਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਭਭੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਿਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਰਾਵਣ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਓਹ ਪੱਥਰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਿਆਨ ਵਿਚੋਂ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ,
ਧਰਤੀ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਦਾ ਚੱਕਰ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੁਆਲੇ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਓਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਰੇ ਇਹ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਜੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਡਮੁਲੀ ਦੇਣ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਪੰਥ ਦੇ ਉਘੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇਕੇ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ?

ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਭਾਰਤ ਰੱਖਕ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦਾ ਕਾਫੀ ਅਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ । ਪੁਰਾਤਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਕਰਤਾ ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ 'ਭੰਗੂ' ਜਿਸਦੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਕੇ ਬਲਕਿ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਟ ਵਢ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਰੈਸ 'ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪਰੈਸ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ -"ਅਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ਇਸ ਕਾਹਲੀ ਕਰਕੇ ਅਰ ਟਾਂਵੇ ਥਾਂਈ ਆਖਯੇਪਕ ਦੇ ਆਭਾਸ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਮਹੁਤਾਜ ਸੀ । ਪਰ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਧਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ।" 'ਵਿਥਿਆ' ਅੰਕ (ਚ) ਛਾਪ ਪਹਿਲੀ ਮਾਰਚ ੧੯੧੪ ਜਿਸਦੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਆਖਯੇਪਕ ਭਾਵ ਵਾਧੂ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਆਭਾਸ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਜੋ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਹੀ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮਤ ਦਾ ਗ਼ਲਬਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਸਮੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਵੀ ਉਸਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉਠ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਪੰਡਤ ਤੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਸੱਦ ਕੇ ਮਹੂਰਤ ਕਢਾ ਕੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

ਇਤਨੀ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰ ਕਰ, ਹੁਤੀ ਬਾਤ ਲਈ ਚੀਨ ।
ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਹਿ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸ ਗੁੜ , ਉਦਮ ਸੋਊ ਕੀਨ ।੩੭।
ਸੱਦ ਪੰਡਤ ਬਡ ਜੋਤਕੀ , ਮਹੂਰਤ ਖੂਬ ਕਢਾਏ ।
ਖੜੇ ਕੀਏ ਭੁਜੰਗੀ ਛਾਂਟ ਪੰਜ, ਪੰਜੇ ਜਾਤ ਗਿਣਾਇ ।੩੮।

(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੩੯)

ਜਦ ਸਰੰਬ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ਵੀ ਪੰਡਤ ਤੇ ਬਡਜੋਤਕੀ-ਜੋਤਸ਼ੀ ਸਦਕੇ ਮਹੂਰਤ ਕਢਾ ਕੇ ਹੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਦ ਹੋਰ ਆਮ ਸਿੱਖ ਤੇ ਜੋ ਪੌਰਾਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਤੇ ਅਜ ਵੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਖ ਪ੍ਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸੁਖ !

ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਨਹੀਂ, ਅੱਜ ਤੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਏਹੀ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਅਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਕਾਇਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਦੀ ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਬਹਤ ਫਰਕ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਨਿਰਨਾ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਵ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

੧. ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਆਪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਚਤ "ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ" ਵਿਚੋਂ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਕੇ ਹੀ ਮਰੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਨਾਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਮਧ ਬਹੁ ਕਹੀ ।
ਕਹੀ ਚਾਹੀਯੈ ਜੋ ਉਸਤੇ ਰਹੀ ।
ਯਾਂਤੇ ਬਹੁਤ ਨ ਕਹੂੰ ਪਸਾਰਾ ।
ਬਹੁਤ ਪਸਾਰੈ ਹੋਇ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਰਾ ।
ਬਹੁਤ ਹੋਇ ਜਿਸ ਸੁਨਨੈ ਹੇਤ।
ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਤੈ ਸੋ ਲਵੇ ਭੇਤ ।

(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੪੯)

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਦੀ ਹੀ ਗਵਾਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਰਚਨਹਾਰ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵਾਂ

ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਹਾਲ ਡਿੱਠਾ ਸੀ ਤੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ । ਓਹਨਾਂ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ।

ਹੈਵ ਕਰ ਉਦਾਸ । ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਗਾਸ । ਕਰਣਾ ਅਗਾਰ, ਸਤਿਗੁਰ ਦਯਾਰ ।
ਆਗਯਾ ਅਕਾਲ, ਮਾਨੀ ਬਿਸਾਲ । ਦੇਵੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਉਰ ਧਰ ਬਚਿਤ੍ਰ ।
ਨਿਜ ਜੋਤ ਧਾਰ, ਕੀਨੋ ਦਯਾਰ । ਅਸਧੁਜ ਸੁ ਪੰਥ, ਦੈ ਸਰਬ ਸੰਥ ।
ਪੜ੍ਹ ਕਰ ਸੁਮੰਤ੍ਰ, ਨਾਨਾ ਇਕੰਤ੍ਰ । ਕਰ ਸੁਧ ਬੁਧ, ਭਯੋ ਪੂਰ ਸੁਧ ।

ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਬੁਢੇ ਸੁਮਤਿ ਯੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੀਰ ।ਨਖ ਸਿਖ ਕਥਾ ਦਯਾਲ ਕੀ ਬਰਨੀ ਸੁਖਦ ਸਰੀਰ ।

ਤਾਤੇ ਮਾਤਾ ਆਨ ਕਰ ਦੀਸ ਪਤਾਸੇ ਡਾਰ । ਖੁਸ਼ੀ ਭਯੋ ਜਗਤੇਸ ਜੂ ਐਸੋ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨਿਹਾਰ ।
ਇਹ ਮਾਤਾ ਕੀਨੇ ਉਪਕਾਰਾ । ਜਾਨ ਖਾਲਸਾ ਆਦਿ ਕੁਮਾਰਾ ।
ਅੰਮ੍ਰਤ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਅਸ ਤਿਆਰਾ । ਪੁਨ ਅਰਦਾਸ ਕਰੀ ਬਿਸਤਾਰਾ ।
ਠਾਂਢ ਭਏ ਸਭ ਕਮਰ ਛਕਾਈ । ਤਿਨ ਪਾਚਨ ਕੇ ਅੱਗ੍ਰ ਸੁ ਆਈ ।
ਪੜ੍ਹੈਂ ਸਲੋਕ ਮੁਖ ਅਮੀ ਪਿਆਵੈ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੁਖ ਬੋਲ ਬੁਲਾਵੈ ।
(ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਪੰਨਾ ੨੦੩)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਦਸਿਆ । ਹਾਂ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਤੇ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਹੈ ?

ਇਸਤੋਂ ਦੂਜੀ ਗਵਾਹੀ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ ਰਚਿਤ 'ਦਸਮ ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਦੀ ਹੈ । ਜਿਸਦਾ ਸੰਪਾਦਨ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਜੋ ਪੱਕੇ ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਅਤੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਨ, ਨੇ ਕੀਤਾ ਓਹ ਇਸਦੀ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ – " ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ..... ਇਤਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰ ਵਿਵਾਦ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੱਖ (ਖਾਲਸਾ) ਕਵੀ ਸਨ ।" ਇਸ ਸੰਬਧੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਏ ਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ 'ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ' ਦੇ ਮੁਖ ਪਤ੍ਰ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ' ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੀਸਰਚ ਸਕਾਲਰ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਕੇ ਹੀ ਬਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ –

" ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਬਣਾਕੇ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਦੇਣ ਦਾ ਪਤਾ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਥਮ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤੀ 'ਖਾਲਸਾ' ਨੇ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਰਨਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਆਪਣੀ ਯਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਕਾਲੀ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਭੀ ਹਾਲ਼ਾਂ ਤਕ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਗੀ ।" (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ ਵੈਸਾਖ, ਜੇਠ, ਹਾੜ, ਸੰ.੧੯੫੧ ਪੰਨਾ ੬)

ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਗਵਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ । ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੀ ਹੀ ਓਹ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ 'ੳ' ਤੋਂ ਲੈਕੇ 'ੜ' ਤੀਕ ਕ੍ਰਮ ਬਧ ਕੀਤਾ । ਓਨਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਉਂ ਹੈ –

ਬੀਰਨ ਕਾ ਬਾਨਾ ਕਰ ਜੰਗ ਕਾ ਮਹਾਨਾ ਲਖ,
ਕਟ ਮੈਂ ਕਛਹਿਰੇ ਅਚਹਿਰੇ ਧਰਾਇਕੇ ।
ਪੋਸ਼ਸ਼ ਉਢਾਇ ਕਰਵਾਰੈਂ ਗਰ ਪਾਇ ਦੋਊ,
ਹਾਥ ਜੁਰਵਾਇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਜਪਾਇ ਕੈ ।
ਪਾਇ ਲੋਹ ਬਾਸਨ ਮੈ ਜਲ ਮੈ ਪਤਾਸੇ ਖੰਡਾ,
ਸੁਧ ਧਾਰ ਫੇਰ ਦੀਓ ਦੇਵੀ ਥਾ ਜੋ ਭਾਇਕੈ ।
ਪਾਚ ਪਾਚ ਪੌੜੀ ਪੜ ਜਪਜੀ ਔ ਜਾਪ ਜੀ ਕੀ,
ਦਸਹੂੰ ਸਵੱਯੇ ਪੁਨ ਚੌਪਈ ਅਲਾਇਕੈ ।
ਆਨੰਦ ਉਚਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੈ ਸੁਧਾਰ,
ਅੰਮ੍ਰਤ ਤਿਆਰ ਗੁਰ ਐਸ ਬਿਧ ਕੀਨੋ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਦ ਸਾਥ ਆਪ ਗੁਰ ਨਾਥ ਲੀਓ
ਪਾਛੇ ਆਛੇ ਆਪ ਪਾਚ ਸਿਖਨ ਕੋ ਦੀਨੋ ਹੈ ।
ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਅੰਚੁਰੀ ਪਿਲਾਈ ਫਤੇ ਬੁਲਵਾਈ
ਤਿਯੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਸਿਰ ਪਰ ਨੈਨਨ ਪੈ ਚੀਨ ਹੈ ।
ਬਾਕੀ ਏਕ ਪਿਲਵਾਇਓ ਭੇਦ ਹੈ ਨਸਾਇਓ
ਏਕ ਜਾਤ ਸਭ ਕੋ ਬਨਾਯੋ ਭਰਮ ਛੀਨੋ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਜਪ ਤੇ ਜਾਪ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ । ਏਥੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਖੰਡੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗੋਂ ਕਰਦ ਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ-
" ਖੰਡਾ ਸੁਧ ਧਾਰ ਫੇਰ ਦੀਓ ਦੇਵੀ ਥਾ ਜੋ ਭਾਇਕੈ ।" ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਜਲ ਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾਇਕੇ ਓਹ ਖੰਡਾ ਫੇਰਿਆ ਜੋ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦਿਤਾ ਸੀ । ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਆਪਣਾ ਲਿਖਿਆ ਆਪ ਹੀ ਭੁਲ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਦੇਵੀ ਖੰਡਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਰਦ ਦਿਤੀ ਸੀ । ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛੇ ਆਪ ਸਾਫ ਲਿਖ ਆਏ ਹਨ ਕਿ :-

ਪੁਨ ਇਕ ਲਘੁ ਕਿਰਪਾਨ ਦੈ
ਭਈ ਲੋਪ ਜਗ ਮਾਤ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ ਮੈਂ
ਆਏ ਫਿਰ ਬਖ਼ਯਾਤ ।
(ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੰਨਾ ੧੫੩)

ਸ੍ਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਪੂਰਾ 'ਜਪ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਾ 'ਜਾਪ' ਸਗੋਂ ਪੰਜ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਪੜਕੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ । ਫਿਰ 'ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਦ ਸਾਥ ਆਪ ਗੁਰ ਨਾਥ ਲੀਓ' ਉਸੇ ਕਰਦ ਨਾਲ ਜੋ ਦੇਵੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਓਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਹ ਦਸਮੇਸ਼ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਸੀ ਓਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ ਸਨ ਓਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੀ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਨ ।

" ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ " ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਪਾਦਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ - (੧) ਸੈਨਾਪਤਿ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਕੁ ਸਾਲ ਬ੍ਹਾਦ ਸੰਮਤ ੧੮੦੮ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ' ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਲੈਕੇ ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ 'ਕਲਾਲ' ਨੇ 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਕਥਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਕਰਵਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਨੌਂਵੇਂ ਅਧਿਆ ਵਿਚ 'ਸੀਸ ਭੇਟ' ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੋਂ ਬ੍ਹਾਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਦੋਹਰਾ -

ਉਤੇ ਲੋਕ ਜੋ ਭਾਖਈ ਇਤ ਪ੍ਰਭ ਯਾ ਬਿਧਿ ਠਾਨ ।
ਨਿਕਸੇ ਤੰਬੂ ਤਾਹ ਤੇ ਸੰਗ ਸਿਖ ਸੁਖ ਮਾਨ ।੨੩।
ਸਵੈਯਾ -
ਤਾਂ ਕਰ ਸੌਂ ਕਰ ਧਾਰ ਅਏ ਪੁਨਿ
ਬੈਠ ਸਿੰਘਾਸਨ ਕੌਤਕ ਹੇਰੇ ।
ਧਨ ਧੰਨ ਕਰੈ ਨਰ ਨਾਰ ਤਬੈ
ਪੁਨਿ ਭੂਖਨ ਅਨਿਕ ਦਏ ਤਿਹ ਕੇਰੇ ।
ਕੋਰ-ਮਯਾ੧ ਕਰ ਆਪ ਸਮਾਨ
ਕਰੇ ਤਬ ਹੀ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਚੇਰੇ ।
ਸਰਤਾ ਜਲ੨ ਲੀਨ ਅਛੂਤ ਮੰਗਾਇਕੈ
ਪਾਤ੍ਰ-ਲੋਹ ਮੈ ਤਾ ਪ੍ਰਭ ਬੇਰੇ ।
ਠਾਢੇ ਹੈ ਆਪ ਭਏ ਸੁ ਸਵੇਰੇ ।
ਅਸ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਸੁ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਬਿਪ
'ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾ'੩ ਬਿਧਿ ਯਾ ਲਖ ਪਾਈ ।

ਮਾਤਾ ਕੇ ਤੀਰ ਗਯੋ ਤਬ ਧਾਇਕੈ
ਛੋਰਖ ਕਥਾ ਨਖ-ਸਿਖ ਸੁਨਾਈ ।
ਖਾਲਸ ਪੰਥ ਕੋ ਆਦ ਰੁ ਅੰਤ ਸੁ
ਯਾ ਬਿਧਿ ਕੋ ਸੁਨਿ ਮਾਤ ਸੁ ਆਈ ।
ਤਾਸ ਮੈਂ ਆਨ ਪਤਾਸੇ ਡਰੇ ਗਨ
ਪੇਖੇ ਸੁ ਮਹਲ ੫ ਕੋ ਬਾਤ ਅਲਾਈ ।
ਤਾਤਈ ਅਰ ਮਾਤ ਕੀ ਅੰਸ ਭਈ ਅਬ
ਯਾ ਕਰ ਹੇਤ ਭਵੈ ਨਿਜ ਮਾਈ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਪਤਾਸੇ ਡਰੇ ਅਬ ਮਾਤ ਨੇ
ਯੌਂ ਅਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੋਦ ਧਰਾਈ ।
'ਧੰਨ ਧੰਨ' ਕਹੈਂ ਸਭ ਜਨ ਮਾਤ ਕੋ
'ਮਾਤਾ ਕੀਯੋ ਉਪਕਾਰ !' ਗਨਾਈ ।
ਜਲ ਥਲ ਮੈਂ ਜੋਤਿ ਬਿਰਾਜਤ ਮਾਤ ਕੀ
ਯਾਹਿ ਕਥਾ ਸੁਨਕੈ ਚਿਤ ਚਾਈ ।੨੬।

ਦੋਹਰਾ--
'ਅੰਮ੍ਰਤ' ਗੁਰੂ ਤਿਆਰ ਕਰਿ ਕੈ ਅਰਦਾਸ ਕੀ ਰੀਤਿ ।
ਠਾਢੇ ਕਮਰ ਛਕਾਇਕੈ ਸਨਮੁਖ ਪੰਚ ਸੁਨੀਤ ।੨੭।

(੧. ਕਨਖੀ, ਕ੍ਰਿਪਾ-ਕਟਾਖ, ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ । ੨. ਨਦੀ ਦਾ ਜਲ । ੩. ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ' ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਭਲ ਭਾਈ ਰਾਮ ਕੁਇਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਉਚਿਤ ਸਮਝੀ ਹੈ । ੪. ਖੋਲਕੇ, ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ - ਦੋਹਰਾ - 'ਰਾਮ ਕੋਇਰ' ਬੂਢੇ ਸੁਮਤਿ ਯੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੀਰ । ਨਖ ਸਿਖ ਕਥਾ ਦਿਯਾਲ ਕੀ ਬਰਨੀ ਸੁਖਦ ਸਰੀਰ ।੩੭। ੫. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਘਰ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਨੂੰ ਆਈ ਵੇਖ । ੬. ਪਿਤਾ ।)

ਯਾਨੀ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਹੀ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਨਦੀ ਦਾ ਸੁਚਾ ਜਲ ਮੰਗਵਾਇਆ । ਉਸ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖੁਦ ਚੁਪ ਚਾਪ (ਉਦਾਸ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ) ਖੜੋਤੇ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗੇ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਘਰੋਂ ਪਤਾਸੇ ਲਿਆਕੇ ਉਸ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੇ । ਇਉਂ ਮਿੱਠਤ "ਅੰਮ੍ਰਿਤ" ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ।

(੨) ਇਸਤੋਂ ਬਾਦ ਨੇੜੇ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਬਾਬਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ 'ਭਲੇ' ਹਨ । ਆਪਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੩੩/੩੪ ਬਿ: ਵਿਚ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਸੰਦਾ ਦੀ ਸੋਧ, ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ' ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ੨੨੧ ਵੀਂ ਸਾਖੀ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਰ ਖੰਡੇ ਦੀ 'ਪਹੁਲ' ਦੀ ੨੨੬ ਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਦੋਹਰਾ -
ਨਵਤਨ ਪੰਥ ਮਿਰਜਾਦ ਧਰਿ ਕਰੈ ਕਲਕੀ-ਧਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।
ਸਸਿ ਕੇਸ ਨੀਲੰਬਰੀ ਸਿੰਘ ਸੰਗ੍ਯਿਆ੧ ਤੇਜ ਨਿਵਾਸ ।੧।

ਚੌਪਈ -
ਇਕ ਤਸਟਾ ਚਮਚਾ ਲੋਹਹ ਮੰਗਾਇਆ ।
ਤਾਂ ਮੈਂ ਖੰਡੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ।
'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਹੁਲ' ਭਈ ਤਿਆਰ ।
ਤਬ ਸਿਖ ਮੁਖੀਏ ਪ੍ਰਭ ਲਏ ਹਕਾਰ ।੨।
ਨਿਜ ਚਰਨ ਪਖਾਰ੩ ਗਗਰੇ ਮੋ ਧਰਾ ।
ਕਰ ਬੰਦ ਲਖੋਟਾ ਮੁਹਰਬ ਮੁਖ ਕਰਾ ।
ਸਤ ਰੁਦ੍ਰ ੫ ਮਾਂਹਿ ਅਮਾਨ ਧਰਾਇਆ ।
'ਖੰਡੇ ਕੀ ਪਹੁਲ' ਹੁਕਮ ਕਰਾਇਆ ।੩।
ਤਬ ਪਾਚ ਚਮਚਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਧਰ ਪੀਆ ।
ਜਿਮ ਅਗਸਤ ਆਚਮਨ ਕੀਆ ।

ਪੁਨ ਪਾਹੁਲ ਦੇਨ ਸਿਖਨ ਕੋ ਲਾਗੇ ।
ਤਬ ਕਹਾ ਮਾਤਾ ਸੰਗਤਿ ਸੁਖ ਪਾਗੇ ।੭।
ਅਬਹੀ ਤੇਜ ਨ ਸਕੇ ਸਹਾਰ ।
ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਅਵਰ ਕੁਛ ਹੋਇ ਉਪਚਾਰ ।
ਤਬ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਸਰੀ ਲਈ ਮੰਗਾਇ ।
ਪੀਸਾਇ ਤਸਟੇ ਮੋ ਦੀਨੀ ਪਾਇ ।੮।

(੧. ਨਾਮ । ੨. ਬਾਟਾ ਤੇ ਚਮਚਾ ਸਰਬ ਲੋਹੇ ਦਾ । ੩. ਗਾਗਰ । ੪. ਲਾਖ ਦੀ ਮੁਹਰ (ਗਾਗਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾਕੇ) ੫. ਕਿਰਿਆ ।)

(੩) ਬਾਬਾ ਭੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਹੀ ਭਾਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਹਨ । ਉਹ ਚੂੰਕਿ ਮਾਮਾ ਕਿਰ-ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਹੀਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਲੋਂ 'ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਥਾਪੇ ਗਏ ਪਹਿਲੇ ਦਰੋਗੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਛਿੱਬਰ' ਦੇ ਪੁਤਰ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਉਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਇਤਬਾਰ ਜੋਗ ਮੰਨਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :-

" ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾ ਸੈ ਚਉਰੰਜਾ ਭਏ । ਦਿਨ ਚੇਤ੍ਰ ਦੇ ਅਠਾਈ ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਤ੍ਰੈ ਗੁਜਰੇ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਬੁਲਾਇਆ । ਦਰਬਾਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ । ਦੀਵਾਨ ਦੋਨੋ ਪਾਸ ਬਿਠਾਇਆ ।੩੧੬।

ਬਚਨ ਕੀਤਾ -

" ਕਟੋਰਾ ਜਲ ਦਾ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਲੈ ਆਉ।
ਲੈ ਆਇਆ -
ਦਿਤੀ ਕਰਦ ਕਹਿਆ "ਹਿਲਾਉ" ।
'ਜਪੁ' ਅਤੇ -
'ਅਨੰਦ' ਰਸਨੀ ਕਰ ਉਚਾਰ ।
ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ - "ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ"
ਹਥ ਜੋੜ ਖਲੋਤਾ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ । ੩੧੭।
ਕਹਿਆ :- " ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ !"
' ਵਿਚ ਮਿਠਾ ਪਵੈ, ਤਾਂ ਬਣੇ ਸੁਆਦ ।'
ਬਚਨ ਕੀਤਾ :-
" ਲੈ ਆਉ ਧਰਮ ਚੰਦਾ ! ਪਤਾਸੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ।"
ਪਤਾਸੇ ਪਾਏ ਅਤੇ ਕਰਦ ਹਿਲਾਈ ।
ਨਾਉ ਧਰਿਆ 'ਪਾਹੁਲ' ਇਹ ਪਾਹੁ ਲਗਾਈ ।੩੧੮।

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰ. ੯-੧੦)

ਏਥੇ ਭਾਈ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਆਪਣੇ ਵਡੇਰੇ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਕਰਦ ਜਲ ਵਿਚ ਹਲਵਾਇ ਕੇ 'ਜਪ' ਤੇ 'ਅਨੰਦ' ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੀ ਪਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਖ ਭਰਦੇ ਹਨ । ਇਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

੪. ਕਵਿ ਸੈਨਾ ਪਤਿ ਤੇ ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਚਲਦਿਆ ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਬਿ: ਵਿਖੇ ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ, 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾ:੧੦' ਰਚਿਆ ਹੈ ਅਰ ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧਿਆ ਵਿਚ ੨੯ਵੇਂ ਛੰਦ ਤੋਂ ੪੧ਵੇਂ ਤਕ ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਹੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

੫. ਭਾਈ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸਮਕਾਲੀ ਹੈ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਇ 'ਵਕਾਇਆ ਨਿਗਾਰ' ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਿਸਨੇ ਸਨ ੧੮੧੧ ਈ: (ਸੰਮਤ ੧੮੬੮ ਬਿ:) ਵਿਚ 'ਤਵਾਰੀਖ ਸਿਖਾਂ' (ਫਾਰਸੀ) ਲਿਖੀ ਹੈ । ਭਵਾਨੀ ਦਾ ਆਵਾਹਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸੁਣਾਕੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਅਜ਼ਾ ਰੋਜ਼ ਜ਼ੁਨਾਰ ਬ-ਸ਼ਿਕਸਤ ਵ ਲਿਬਾਸ ।
ਨੀਲਗੂੰ ਅਖਤਯਾਰ ਕਰਦ, ਵ-ਜੇਵਰ ਆਹਨੀ ।
ਗੁਜ਼ੀਦ ਵ ਵਜ਼ਾ ਗ਼ੈਰ ਮੁਕੱਰਰ ਨਮੂਦ ।
ਵ ਦੋ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਬਰ ਕਮਰ ਬਸਤ, ਵ ।

ਕਾਰਦ ਵ ਚਕ੍ਰ ਤਮੰਚਾ ਵ ਕਮਾਣ
ਵਗੈਰਾ ਹਰਬਾ ਹਾਇ ਆਹਨੀ ਬਰਖ਼ੁਦ ਆਵੇਖਤ ।
ਵ ਦਸਤਾਰ ਬ-ਕਦਰ । ਯਕ ਦਸਤ ਦਰਾਜ਼ ਬਸਤਨ ਆਦਤ ਕਰਦ ।
ਵ ਇਵਜ਼ ਕਲਮਾਂ 'ਸਲਾਮ' 'ਫਤਿਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ' ਮੁਕਰਰ ਕਰਦ ।
ਬਜਾਇ ਬਾਂਗ ਸੁਬਹ ਵ ਸ਼ਾਮ ਸ਼ਬਦ ।
"ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ ! ਬ-ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ।
ਖਵਾਂਨਦਨ ਆਗਾਜ਼ ਨਮੂਦ । "ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ" 'ਖਾਲਸਾ' ਨਾਮੀਦ ।
ਵ ਅੱਵਲ ਪੰਜ ਕਸ ਸਿੰਘਰਾਬਰ ਵਜ਼ਾ ਖਟੇਵਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਦ ।
ਵ ਬਿਨਾਜ਼ਰ ਤਰਵੀਜ਼ ਤਸ਼ਹੀਰੁ ਤੌਹੀਦ ਮਿਲਹਿਤ ਖ਼ੁਦ
ਰਹਸਮਿ ਆਤਿ ਦੀਨ ਵ ਆਈਨ ਮੁਕਰਰ ਸਾਖਤ ।
ਬ-ਦੀਂ ਤਫਸੀਲ ਕਿ- ਪਾਇ ਖ਼ੁਦ ਰਾ ਬਿਸ਼ੁਸਤ, ਵਦਰਾਂ ਆਬ ਸ਼ੀਰੀ ਨੀ ਆਮੇਖਤਾ
ਕਾਰਦ ਦਰ ਦਸਤ ਗਿਰਿਫਤਾ, ਦਰਾਂ ਆਬ ਮੇਂ ਰਾਂਦ, ਵ ਈ ਪੰਜ ਅਫਸੁਨ ਹਾਇ
ਹਿੰਦੀ ਭਾਖਾ ਦਰ ਕੁਤਬਤ ਤਸਨੀਫ ਸਵੈਯਾ ਖ਼ੁਦ ਰਾਮੇ ਖਵਾਦ, ਵ ਦਮ ਕਰਦ ।
ਵ ਕਬਿੱਤ ਸੈਵਯਾਂਹਾਂ ਮਜ਼ਕੂਰ ਜੀ ਅੰਦ :-
ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯਾ ਅਵੱਲ
ਸਰਾਵਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ,ਦੇਖ ਫਿਰਯੋ ਘਰਿ ਜੋਗ ਜਤੀਕੇ । ਆਦਿ ।
ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਸਵੱਈਏ ਲਿਖੇ ਹਨ -

ਅਰਥਾਤ - ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਜਨੇਊ ਤੋੜ ਦਿਤਾ । ਨੀਲਾ ਬਾਣਾ ਸਜਾ ਲਿਆ ! ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਨਣੇ ਉਚਿਤ ਖਿਆਲ ਕੀਤੇ । ਅਣੋਖਾ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਬਣਾਲਿਆ । ਦੋ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਾਂ ਗਾਤਰੇ ਸਜਾ ਲਈਆਂ । ਕਰਦ ਚੱਕ੍ਰ ਤਮੰਚਾ (ਪਿਸਤੌਲ) ਤੇ ਕਮਾਣ ਆਦਿ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ-ਅਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਏ । ਅਰ ਦਸਤਾਰ ਹੱਥ ਕੁ ਭਰ ਉਚੀ (ਦੁਮਾਲੇ ਦਾਰ) ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਬਣਾ ਲਿਆ (ਸਲਾਮ) ਦੀ ਥਾਂ 'ਫਤਹਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ' ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਸੰਝ ਸਵੇਰ ਬਾਂਗ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ !! ਗਜਕੇ ਗਜਾਉਣਾਂ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ 'ਖਾਲਸਾ' ਰੱਖ ਲਿਆ ।

ਪਹਿਲ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਾਮਾਨ ਰੂਪ-ਧਾਰੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ (ਸਜਾਏ) ਅਰ ਆਪਣੇ ਪਰਚਾਰ, ਪ੍ਰਸਿਧੀ ਤੇ ਏਕਤਾ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਕ ਰਸਮਾਂ ਤੇ ਨਿਯਮ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ । ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ :-

ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਧੋਕੇ ਉਸ ਜਲ (ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ) ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਮਿਲਾਇਆ ਤੇ ਕਰਦ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਵਿਖੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਅੰਦਰ ਫੇਰੀ । ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਪੰਜ ਮੰਤਰ ਹਿੰਦੀ ਭਾਖਾ ਦੇ ਸਵੱਯੇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਦਮ ਕੀਤਾ (ਫੂਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ) ।

(ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੧੧/੧੨)

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ ਸਭ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਥਾਂ ਕਰਦ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਫੇਰਨਾ ਦਸਿਆ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਇਕ ਵੀ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਖੰਡਾ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । ਕਰਦ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਕੇਹੜੀ ਪੜ੍ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾਂਹੀ ਇਹ ਹੁਕਮ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀਦਾ ਕਿਤੇ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇੰਵ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਕਰਿਆ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ।

ਇਸਤੋਂ ਅਗੇ 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ -

੬. ਲਗ ਪਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾ ਵਿਚ, ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ' ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਨ ੧੯੨੩ ਈ: ਵਿਚ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧਿਆ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਤੇ ਸੀਸ-ਭੇਟ ਕਉਤਕ ਵਰਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਐਉਂ ਵਰਨਿਆ ਹੈ :-

"ਪੁਨਾਂ ਕਨਾਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨਿਕਾਸੇ ।
ਪਾਂਚੋ ਕੋ ਏਕਠ ਬੈਠਾਯਾ ।
ਅਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਕੋ ਦੀਆ, ਕਹਾ ! 'ਤਿਆਰ ਕਰੋ' ਤਿਸੀ ਸਮੇ ਸਭ ਦੇਵਤਾ ਆਨ ਇਸਥਿਤ ਭਏ ਅਪਨਾਂ ਅੰਸ ਸਭ ਦੇਵਤ ਭਏ :-
ਮੰਤ੍ਰ -'੧ਓ ਸਤਿਨਾਮ ------' ਉਪਦੇਸ ਸਕਤਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆ ਔਰ
ਜੰਤ੍ਰ - 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੋਹਨ ਵਸੀ ਕਰਨ ਤੇ ਦੀਆ ।

ਤੰਤੂ - ਜਲ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਸਤੇ ਵਰਣ ਚਿਤ ਦ੍ਰਿੜਤੇ ਚਤ ਭਇਆ ।
ਮਿਸਟਾਨ - ਇੰਦ੍ਰ, ਬੁਧੀ ਮੀਠੀ ਰਹੈ - ਨਮਿਤ ਦੀਆ ਅਰ ,
ਲੋਹ-ਪਾਤ੍ਰ - ਜਮਰਾਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਪਾਵਣੇ ਨਮਿਤ ਦੀਆ ।
ਲੋਹ ਕਰਦ - ਕਾਲੀ ਜੀ ਦਈ ਜੁਧ ਵਾਸਤੇ ।
ਕੇਸ - ਦੇਵੀ ਚੰਡੀ ਜੀ ਦੀਏ ।
ਸਿੰਘ ਨਾਮ - ਸਿੰਘ ਬਾਹਨ ਨੈ ਦੀਓ ।
ਕਾਛ - ਹਨੂੰਮਾਨ ਜੀ ਦੀਨੀ ।
ਜਪੁਜੀ - ਮੁਕਤਿ ਤੇ ਪਾਠ ਦੀਆ ।
ਅਨੰਦ - ਚਿਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੇ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀਦੀ ਦੀਨਾ ।
ਚੌਪਈ - ਔਰ ਸਵੱਈਏ ੧੦-ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਚਿਤ ਜੁਧ ਕੇ ।
ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਤੇ ਦੀਏ ਸਿੱਖ ਕੋ । "

ਅਗੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਕੋਈ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਨੇ । ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਜੀ "ਲੋਹ ਕਰਦ - ਕਾਲੀ ਜੀ ਦਈ ਜੁਧ ਵਾਸਤੇ " ਲਿਖਕੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਦਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਸਾਡੇ ਲਿਖਾਰੀ ਕਰਦ ਨੂੰ ਹੀ 'ਖੰਡਾ' ਦਸੀ ਗਏ ਹਨ । ਅੱਗੇ 'ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਕਰਤਾ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

*"ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਦੀਆ 'ਸਤਰੁਦਰ ਕੇ ਜਲ ਕੀ ਗਾਗਰ ਭਰ ਲਿਆਵੋ' ਸੋ ਜਲ ਲੈ ਆਏ ਓਸ ਸਮੇਂ **ਦੇਵੀ ਜੁਕੀ ਕਰਦ ਸਾਥ** ਪਾਚੋਂ ਸ਼ਸਤਰ ਲੋਹ ਕੀ ਗਾਗਰ ਮੈਂ ਪਾਏ । ਪੰਜ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾਮ-੧ ਕਰਦ ੨. ਚੱਕਰ ੩. ਕਟਾਰ ੪. ਤੀਰ ੫. ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦ ਕੋ ਹਲਵਾਯਾ ਅਪਨੀ ਓਰ ਜਪੁਜੀ ਆਦਿਕ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜਹ । ਓਸ ਸਮੇ ਰਾਮ ਕੌਰ ਖਿਤਾਬ 'ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ' ਸਿਤਾਬੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਜਾਇ ਕਹਾ ਜੋ 'ਸਾਹਿਬ ਪੰਥ ਰਚਨੇ ਲਾਗੇ ਹੈਂ । ਕੇਵਲ ਜਲ ਮੈਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੇਰਤੇ ਹੈਂ । ਪੰਥ ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਹੋਇਗਾ । ਹਜੂਰ ਕੋ ਕੋਈ ਕਹਿਤਾ ਨਾਹੀਂ ਤੁਨ ਬੀਚ ਰਸ ਪਾਵੋ !' ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਤਾਸੇ ਗਾਗਰ ਮੇਂ ਡਾਰੇ ਤਬ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸਨ ਭਏ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਲਾ ਕੀਆ ਰਸ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਿ ਕਰਦ ਜੁਗਤ ਪਾਚੌਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨਿਚੋੜੇ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਨ ਕਿ ਬਸਤ੍ਰ) ਉਚਾਰਾ :-*

"ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ " ਇਸ ਭਾਤ ਕਹਿ ਕਹਿ ਨੇਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਡਾਰੇ । ਪੁਨ ਕੇਸੋਂ ਮੇਂ ਪਾਏ । ਤਿਸ ਸਮੇ ਉਠ ਕਰਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ । ਆਪ ਤਖਤ ਬੈਠੇ । "

ਪਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਕਿਥੇ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ।

ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਝਗੜਾ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਬਨੌਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵੀ ਕੱਲੀ ਕਰਦ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੰਜ ੧ ਕਰਦ ੨ ਚੱਕਰ ੩ ਕਟਾਰ ੪ ਤੀਰ ੫ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਵੀ ਉਸ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਪਾਏ । ਜੇ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

੨. ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਸ੍ਰ. ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਪੋਤ੍ਰੇ ਤੇ ਸ੍ਰ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ 'ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆ' ਦੇ ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਸ੍ਰ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੯੮ ਬਿ: ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੇ ਬੜੇ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਸਮਾਚਾਰ ਲਿਖ-ਮੁਕਾਏ ਹਨ । ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਰਖਕੇ ਸੰਨ ੧੯੧੪ ਈ: ਵਿਚ 'ਵਜ਼ੀਰ ਹਿੰਦ ਪਰੈਸ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ, ਭੰਗੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਲਾਗ ਲਪੇਟ ਦਰੁਸਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ 'ਪੰਥ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਸਾਖੀ' ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਚੌਪਈ -

ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੈ ਤਯਾਰ ਕਰਵਾਈ ।
ਜਲ ਮਧ ਆਨ ਮਿਠਾਈ ਪਾਈ।
ਤਿਹ ਮਧ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਧਾਰੇ ਦਾਇ ।੬।

ਦੋਹਰਾ -

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਤਿਨਾਮ ਕਹਿਓ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਉਚਾਰ ।
ਅਕਾਲ ਅਕਾਲ ਜਾਪ ਕਰ ਤੋਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਜ ਧਾਰ ।੭।

ਚੌਪਈ -

ਪ੍ਰਿਥਮ 'ਭਗੌਤੀ ਵਾਰ' ਜੁ ਪੌੜੀ ।
ਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋੜੀ ।
ਨੌਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਅਨ ਲਈ ਧਿਆਇ ।
ਅਬ ਦਸਮਨ ਪਰ ਹੋਈਂ ਸਹਾਇ ।੮।
ਬਹੁੜ ਸਵਯੇ ਬਤੀ ਉਚਾਰੇ ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖੋਂ ਸਵਾਰੇ ।
ਤੇਜ ਤੇਜ ਜੋ ਚੰਡੀ ਬਾਣੀ ।
ਸੋਊ ਪਾਹੁਲ ਕੇ ਮਧੈ ਠਾਣੀ ।੯।
ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ –
"ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲ ਦਲ ਖੰਡੰ ਅਤਿ ਰਣ ਮੰਡੰ ਬਰ ਬੰਡੰ ।
ਭੁਜ ਦੰਡ ਅਖੰਡੰ ਤੇਜ ਪ੍ਰਚੰਡੰ ਜੋਤਿ ਅਮੰਡੰ ਭਾਨ-ਪ੍ਰਭੰ ।
ਸੁਖ ਸੰਤਾ ਕਰਣੰ ਦੁਰਮਤਿ ਦਰਣੰ ਕਿਲ ਵਿਖ ਹਰਣੰ ਅਸਿ ਸਰਣੰ ।
ਜੈ ਜੈ ਜਗ-ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮਪ੍ਰਿਤ ਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ ।
ਦੋਹਰਾ –
ਪ੍ਰਿਥਮ ਅੰਚਰੀ ਭਰੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਉਨ ਲਲਕਾਰ ।
ਸਨਮੁਖ ਨੇਤ੍ਰ ਰਖਵਾਇ ਕਰ ਦਈ ਮਧ ਮੋਂ ਡਾਰ ।੧੦।

ਚੌਪਈ –
ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ !! ਕਰ ਜਾਪ ਜਪਾਈ ।
'ਸ੍ਰੀ ਵਹਿਗੁਰੂ ਗੁਰ ਫਤੈ' ਬੁਲਾਈ ।
ਪੁਨ ਪੰਚ ਪੰਚ ਸੀਸ ਅੰਚਰੀ ਪਾਇ ।
ਪੰਚ ਪੰਚ ਪੰਚਨ ਦਈ ਛਕਾਇ ।੧੧।
ਇਕੈ ਸੁਨਾਰੈ ਸਭੀ ਰਲਾਇ ।
ਭਿੰਨ ਭੇਤ ਕਛੁ ਰਖਨ ਨਾ ਪਾਏ ।
ਚਾਰ ਬਰਨ ਔ ਆਸ਼੍ਰਮ ਚਾਰ ।
ਜਨੇਊ ਟਿਕੋ ਦੀਯੋ ਉਤਾਰ ।੧੨।

ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਹਿਲੋਂ –

੧. ੧ੴ ਸਤਿਨਾਮ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ 'ਅਕਾਲ ! ਅਕਾਲ ! ਦਾ ਜਾਪੁ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ
੨. ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜੀ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ –" ਪ੍ਰਥਮ ਭਗਾਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ " ਪੜ੍ਹਕੇ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ । ਬਾਦਾਂ –
੩. " ਸਤ ਸਦੈਵ ਸਰੂਪ ਸਤ ਬ੍ਰਤ " ਵਾਲੇ ਬੱਤੀਹ ਸਵੱਯੇ ਪੜ੍ਹੇ । ਉਪ੍ਰੰਤ –
੪. ਚੰਡੀ ਦੀ 'ਤੇਜ ਤੇਜ' ਬਾਣੀ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰ । ਤੇ –
੫. 'ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਅਰੰਭਕ ਮੰਗਲ ਵਾਲਾ 'ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ "ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ।"

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੧੫-੧੬)

ਜਦ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਫ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਨ –"ਤਿਹ ਮਧ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ ।" ਫਿਰ ਕਰਦ ਤੋਂ ਖੰਡਾ ਕਿੰਵੇ ਹੋ ਗਿਆ ? ਭਲਾ ਇਹ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਲਾਲਾ ਖੁਸ਼ਵਕਤ ਰਾਇ' ਖੰਡੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਪਰ ਮੀਰਾਂ ਕੋਟੀਏ ਸ਼ਹੀਦ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰ. ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆ ਦਾ ਦੋਹਤਰਾ ਸ੍ਰ. ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂ ਤੇ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ' ਤੇ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਭੇਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਓਹ ਵੀ 'ਤਿਹ ਮਹਿ ਰਾਖੀ ਕਰਦ ਗਡਾਇ।' ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸ਼ੱਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਰਦ ਦਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਫਿਰ ਭੰਗੂ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਾਣੀ ਵੀ ਤੇਜ-ਤੇਜ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਜਾਂ 'ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ' ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸਵੱਯੇ ੧੦ ਦੇ ਥਾਂ ਬੱਤੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਦਸ ਹੀ ਪੌਂਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਬਾਣੀਆਂ 'ਜਪ' ,'ਅਨੰਦ', ਤੇ 'ਚੌਪਈ' ਦਾ ਉਕਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਸਤੋਂ ਸਾਫ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਇਸੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਘਰਾਣੇ ਦਾ ਨੌਨਿਹਾਲ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ' ਦੇ ਲੇਖਕ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ :-

੮. ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਮੇ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਵੀ ਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ । ਆਪਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ' ਸੰ. ੧੯੦੦ ਬਿ: ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਜਿਸਦੀ ਰੁਤਿ ਤੀਜੀ ਦੇ ਉਨੀਹਵੇਂ ਅੰਸੂ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਐਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ –

ਚੌਪਈ –

ਤਿਹ ਛਿਨ ਇਕ ਬਾਸਨ ਮੰਗਵਾਵਾ ।
ਸਤੁਦ੍ਰਵ ਕੋ ਜਲ ਸੁਚਿ ਅਨੁਵਾਵਾ ।
ਨਿਜ ਆਗੇ ਰਖਵਾਵਨਿ ਕੀਯੋ ।
ਤਾ ਮਹਿ ਲਗੇ ਫੇਰਨੇ ਸਵਾਮੀ ।
ਬਦਨ ਬਦਤ ਬਾਨੀ ਅਭਿਰਾਮੀ ।
'ਜਪੁਜੀ' ਪਾਠ ਪ੍ਰਥਮ ਕਰ ਲੀਨਾ ।
ਬਹੁਰ ਸੈਵਯੇ ਪਢਿਯੋ ਕੀਨਾ ।
ਪੌੜੀ ਪਾਂਚ 'ਅਨੰਦ' ਪਢਿਯੋ ਹੈ ।
'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਮਹਿ ਬਹੁ ਤੇਜ ਬਢਯੋ ਹੈ ।੧੯।
(ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਚਿੜੇ ਚੁੰਝਾਂ ਭਰ ਭਰ ਪੀ ਗਏ, ਤੇ ਲੜ ਮੋਏ)
ਬਹੁਰ ਪਢਤ ਫੇਰਤ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ ।
ਤਾ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਸੋ ਤੇਜ ਨਿਧਾਨਾ ।

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੧੭)

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹਾ ਮਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ 'ਕ੍ਰਿਪਾਨ' ਤੇ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸਖਤ ਹਿਮਾਕਤ ਹੀ ਹੈ । ਓਹਨਾਂ ਤੇ ਸਗੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ :-

" ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀਯੋ .....ਤਾਮਹਿ ਲਗੇ ਫੇਰਨੇ ਸਵਾਮੀ "

'ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੇਵੀ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤੀ ਸੀ ਓਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਫੇਰਨ ਲਗੇ' ਬਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਪੜੀ ।

'ਜਪੁਜੀ' 'ਸਵੈਯੇ' ਤੇ 'ਅਨੰਦ' ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਇੰਵ ਹੀ ਵਖੋ ਵੱਖ ਦਸਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਨਾਮੀ ਗ੍ਰੰਥ 'ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਨੇ ਸੰਪਾਦਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਅਤੇ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਬਖਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਜਿਸ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਦੂਜਾ ਇਸਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਓਹ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਚਲਨ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਸਮੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਜਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਾਣਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਤੀਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਜਰਾਬਾਂ ਸਮੇਤ ਪਜਾਮੇ ਇਕ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ :- " ਪਹਿਲਾ ਦੇ ਕੜਾਹ ਕਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਫਿਰ ਨਾਰੀਅਲ ਸਵਾ ਰੁਪੈਯਾ ਭੇਟ ਰਖੇ । ਫੇਰਿ ਓਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਹਨੇ । ਅਰ ਪਗੜੀ ਜਾਮਾ ਸਫੈਦ ਪਹਿਰੇ ਅਗਲ ਬੰਦੀ । ਉਸ ਉਪਰਿ ਕਛ ਪਹਰੇ ਸਪੇਦ ਸੁਥਨ ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਕਮਰ ਤਕ ਮੌਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰਹ ਸਿਵਾਇ ਪਹਿਰੇ, ਚੂੜੀ ਕੋਈ ਵਿਚ ਪਵੈ ਨਹੀਂ ।" (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੨੫)

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇ ਕਛਹਿਰੇ ਉਪਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਪੜਾ ਪਜਾਮਾ ਆਦਿ ਪਹਿਰਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪਜਾਮਾ ਪਾਇਆ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਉਤਾਰਕੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਓਹ ਏਡਾ ਸਤਕਾਰਦੇ ਹਨ ਉਸਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਅਮਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਜਦ ਕਿ ਓਹ ਮਰਯਾਦਾ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਯਗ ਹਵਨ ਦੀ ਮੁੜ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ ....*'ਅਰ ਪ੍ਰੇਮ- ਜਨੇਊ ਲੋਹੇ ਦਾ ਅਥਵਾ ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਰੰਗ ਕਰਾਇ ਲਏ । ਅਰ ਜੋ ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਪਾਏ, ਤਾਂ ਭੀ ਇਕ ਦੋ ਤਾਰਾਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਅਮੇਜ਼ ਕਰੇ, ਸੋਇਨੇ ਦਾ ਰੰਗ ਕਰਕੇ ਪਹਿਰਾਇਐ..'*

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਨੇਊ ਆਦਿ ਦੇ ਬੰਧਨਾ ਵਿਚ ਸੰਤ-ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਓਹਨਾਂ 'ਪੰਜ-ਕੱਕੇ' ਹੀ ਧਾਰਨ ਕਰਾਏ ਹਨ, ਹੋਰ ਜੜਾ ਜਨੇਊ ਨਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੋਈ ਪਹਿਨਾਇਆ । ਹਾਂ "ਅਗਲ ਬੰਦੀ" ਜਿਸਨੂੰ "ਛੇਕਲੀਆ ਕੁੜਤੀ" ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਓਸਦੇ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਰਵਾਜ ਅੱਜ ਤੀਕ ਵੀ ਹੈ । ਪਰ ਓਹ ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਉਚੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਨਾਮਧਾਰੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਚਲਨ ਹੈ ਕਿ – 'ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਤ੍ਰੈ ਉਂਗਲ ਕਛਹਿਰਾ ਉਚਾ ਰਹੇ । ਕਛਹਿਰੇ ਤੋਂ ਤ੍ਰੈ ਉਂਗਲ ਕੁੜਤਾ ਉਚਾ ਰਹੇ' ਕਿਉਂਕਿ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਹੈ ਕਿ 'ਗੋਡੇ ਢਕਣੀ ਕਛ ਨ ਪਹਿਰੈ ਜੋ ਪਹਿਰੈ ਸੋ ਤਨਖਾਹੀਆ' ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਪਜਾਮਾ ਉਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਵੈਸੇ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਪਰ ਓਹ ਪਜਾਮਾ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੂੜੀ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਨਗੀ ਨੂੰ ਬੁਗ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਓਹ ਚੁਸਤ ਪਜਾਮਾ ਚੂੜੀਦਾਰ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁਸੰਸਕ੍ਰਿਤਕ ਪਹਿਰਾਵਾ ਹੈ । 'ਛਿਕਲੀਆ ਕੁੜਤੀ' ਦੀ ਨਕਲ ਹੀ ਅੱਜ ਦਾ ਬੁਸ਼ਰਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਏਥੇ ਮੇਰਾ ਏਹ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੇ ਕਿਉਂਕਿ 'ਇਤਿਹਾਸ ਪਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਦਾ ਸੰਬਧਤ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ । " ਭਾਈ ਇਹ ਸੰਚੀ ਭੇਜੀ ਹੈ ਤੁਮਾਰੇ ਪਾਸ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀ । ਨਾਨੂੰ ਸਿੰਘ ਏਸ ਸੰਚੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਨਿਤ ਦੇਖਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਰਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਤਾਰ ਕਰ ਲੈਣੀ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਈ ਆਈ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਦੇਖ ਲੈਣੀ, ਉਤਾਰ ਲੈਣੀ । ਇਹ ਸੰਚੀ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਰ ਬਾਲੀ ਪੋਥੀ ਤੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ । ਨਾਲੇ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਮੈਂ ਦੇਖ ਲੈਣਾ ।" (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੬੬)

ਜਿਸ ਸੰਚੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਸਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ 'ਵਡ ਤੀਰਥ' ਦੀ ਸਾਖੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਭਵਿਖਤ ਸਬੰਧੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ, ਓਹ ਹੈ ।

'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਨਿਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਾ ਤੇ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ (ਜੇ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਕਦੀ ਵੀ ਹੁਕਮ ਨਾ ਕਰਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਸ ਮਲੇਛਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ) ਨਾਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ । ਇਹ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿਮਟੇ ਨਾਲ ਵੀ ਫੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ । ਓਹ 'ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ' ਨਾਮ ਜਪਣ, ਰਹਿਤ ਰਖਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ 'ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ' ਛਕਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਨਿਯਮ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਸਤੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਕਦੀ ਫਿਰ ਕਰਾਂਗਾ ਅੱਜ ਤੇ ਇਹ ਦਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਅਤੇ 'ਜਪ', 'ਜਾਪ' ਸਵੱਯੀਏ ਸ੍ਰਾਵਗ ਸੁਧ, ਆਦਿ । 'ਚੌਪਈ' ਤੇ 'ਅਨੰਦ' ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਅਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਹਨ । ਨਹੀਂ ਤੇ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕ ਰਚੇ ਗਏ ਓਹਨਾ ਦੇ ਬਿਆਨ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ । ਪਰ ਹਾਂ ਇਕ ਗਲ ਨਾਲ ਓਹ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ 'ਖੰਡਾ' ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ 'ਕਰਦ' ਹੀ ਫੇਰੀ ਸੀ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ' ਸ੍ਰੀ ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ ਹੈ । ਜਿਸ ਦਾ ਰਚਨ ਕਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਵਨ ਤੋਂ ੧੦ ਸਾਲ ਬਾਦ ਭਾਵ ੧੮੮੨ ਈ: ਸੰਨ ਦਾ ਹੈ । ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਖਤ ਪਟਨਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਸਨ । ਆਪ ਪੂਰਨ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਖੋਜੀ ਸਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਤੇ ਕਵੀ ਸ੍ਰੀ ਪੰਡਿਤ ਅਯੁਧਿਆ ਸਿੰਘ ਉਪਾਧਿਆ ਆਪਣਾ ਵਿਦਿਆ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ । ਓਨਾ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

"ਮਧਯ ਭਾਗ ਕਰ ਜੂਰੋ ਕੇਸਨ ਖੜਗ ਜਨੇਊ ਪਾਯੋ । ਕਮਰ ਕਸਾਇ ਜੁਰਾਇਦੂਊ ਕਰ ਵਹਿਗੁਰੂ ਉਚਰਾਯੋ । ਪਠਾਯੋ ਪਾਠ ਜਪਜੀ ਰ ਜਪਜੀ ਆਪ ਸਵੈਯਾ ਅਨੰਦ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਓ ਤਿਆਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰ ਅਜਰ ਜਰਨ ਜਗ ਮਾਨਦ ।"

(ਗੁਰਬਿਲਾਸ, ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ੧੫੮)

ਬਾਵਾ ਜੀ 'ਚੌਪਈ' ਛਡ ਹੀ ਗਏ ਹਨ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਓਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਨੰਦ ਸਾਰਾ ਕਿ ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ । 'ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ' ਦਾ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ -

" ਇਸ ਸਾਰੀ ਤਵਾਰੀਖੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੈ ਪਚਵੰਜਾਹ ਦੀ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ, ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜੋ 'ਖੰਡੇ' ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ, ਉਹ ਸਰਬ ਲੋਹ ਤੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਸਤਿਲੁਜ ਨਦੀ ਦਾ ਸੁਚਾ ਜਲ ਤੇ ਪਤਾਸੇ ਪਾਕੇ, ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ
ਨਾਲ 'ਜਪੁ','ਅਨੰਦ' ਤੇ 'ਚੌਪਈ' (ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੇ ਰਛਾ , ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਟ੍ਰ ਦੋਖ ਤੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਈ ਤੱਕ)
ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ, ਅਰੁ ਉਸ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਜਾਦੂ-ਅਸਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਇਕ-ਟੱਕ ਧਿਆਨ ਧਰਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ।" (ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੨੪ ਪੈਰਾ ੨)

ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨਾਂ ਬਾਣੀਆਂ 'ਜਪੁ' 'ਅਨੰਦ' 'ਚੌਪਈ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਬਾਕੀ ਜੋ ਅੱਜ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ । ਸਗੋਂ ਇਸੇ ਪੈਰੇ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -"ਲੇਕਿਨ ਬਾਦਾਂ - ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਕੇ ਯਾ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ 'ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਕੇ', 'ਜਾਪ' ਤੇ 'ਸਵੱਯੇ ੧੦' (ਸਰਾਵਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ) ਭੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਮਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਏ ਸਨ । ਚੂੰ ਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਰਲਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਭੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਠਹਿਰਿਆ ।"

(ਇਹਿਾਸਕ ਪੱਤ੍ਰ ਪੰਨਾ ੨੪ ਪੈਰਾ ੨)

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ, ਤੇ 'ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ' ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਹਨ ਤੇ ਇਸ 'ਪਤ੍ਰ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਿਖ ਵਿਦਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਅਮੋਲ' ਹਨ । ਸਿਖ ਹਿਸਟ੍ਰੀ ਸੁਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਕੱਤ੍ਰ ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਓਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਓਹ ਹੈ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ।

ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਰੂਪ ਹੈ । 'ਮੰਤ੍ਰ' ਵਿਚ ਵਾਧ ਘਾਟ ਕਰਨਾ 'ਮੰਤ੍ਰ' ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹਰਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਫਿਰ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਅੱਜ ਤੀਕ ਜਿਨੇ ਵੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਹੋਏ ਹਨ ਓਨਾਂ ਦੇ ਬਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਮੁਢਲੇ ਨਿਯਮਾ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ । ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੰਜ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ । ਕੋਈ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਹੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਸ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਕੇ ਮੁਢਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਹੋਰਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਕਲ ਨੂੰ ਜੇ ਕੁਝ ਪੱਛਮੀ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਏ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਇਹ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਦ ਓਹ ਹੱਕ ਬਜਾਨਬ ਹਨ । ਜੇ ਇਕ ਮਰਯਾਦਾ, ਮਰਯਾਦਾ ਵੀ ਓਹ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਸਰਵੋਪਰੀ ਹੈ, ਗੁਰਮਤੇ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ?

ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ਇਸਦਾ ਚਲਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਬ੍ਹਾਰਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ :-

" ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਕੇਸ਼ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੁਚ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਛਹਿਰੇ ਨਾਲ ਬੀਰਆਸਨ ਬੈਠਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ , ੧ ਜਪੁ ੨ ਜਾਪੁ ੩ ਸਵੱਯੇ (ਸਵਾਰਗ ਸੁਧ ਸਮੂਹ ਆਦ ੧੦) ੪ ਚੌਪਈ ੫ ਅਨੰਦ (ਪੰਜ ਪੌੜੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਅੰਤਲੀ ਪੜ੍ਹਕੇ ਗਾਤ੍ਰੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਕੇ ਪੰਜ ਕਕੇ ਧਾਰਨ ਕਰਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ । ਜੋ ਅੱਜ ਤੀਕ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ ।"

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗਲ ਨਿਰ ਵਿਵਾਦ ਮੰਨੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸੰ: ੧੮੫੭ ਈ. ਸੰਮਤ ੧੯੧੪ ਦੇ ਸਮੇ ੧ ਵੈਸਾਖ ਨੂੰ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਪੁਰਬ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤੀ । ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਸਿਖ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਜ ਵੀ ਇਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਖੋ ਵਖਰੀ ਹੀ ਹੈ । ਕੋਈ ੩੨ ਸਵੱਯੇ ਤੇ ਚੌਪਈ ਪ੍ਰਣਵੋ ਆਦ ਏਕੰਕਾਰਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਕੋਈ ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ ਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ੪੦ ਪੌੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਗੱਲ ਕੀ ਸਿਵਾਏ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਇਕ ਮਰਯਾਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਕਿਤੇ ਹੈ ਓਹ ਓਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਚ ਬ੍ਹਾਰਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੀ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਦਾਤੇ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਅਧੀਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਰਯਾਦਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਚਾਲਕ ਹਨ ।

Guru Gobind Singh on horse-back

(Mural on the inside wall of the stair-case, first storey, Central Shrine, Golden Temple)

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸਨੇ ਛਕਾਇਆ ?

ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਸ ਨੇ ਛਕਾਇਆ ? ਸਾਡੇ ਵਰਤਮਾਨ ਲਿਖਾਰੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੂਜੇ ,ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਤੁਕ 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ - ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਕੇ ਲਿਖਦੇ ਤੇ ਪਰਚਾਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਹੀ
ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਸੀ । ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਮੁਢਲੇ ਸਰੋਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਵਾਚੀਏ ਤਾਂ ਵਰਤਮਾਨ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਗਲਤ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਮੁਢਲੇ ਸਰੋਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਵੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸੋਭਾ" ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਿਵੇਂ ਸਾਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ, ਆਦਿਕ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਗੁਰਬਿਲਾਸ' ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ ਕ੍ਰਿਤ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ (ਰਚਨ ਕਾਲ ੧੭੫੧ ਈਸਵੀ) ਅਤੇ 'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸਵੀਂ' ਕ੍ਰਿਤ ਸੁਖਾ ਸਿੰਘ (ਰਚਨ ਕਾਲ ੧੭੯੭ ਈਸਵੀ) ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਏਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਛਕਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਮੁਢਲੇ ਸਰੋਤ ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਚੀਏ ਤਾਂ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਾਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਖੁਦ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ :-

ੳ. "ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਕਾ" (ਰਚਨਕਾਲ ੧੭੬੯ ਈਸਵੀ) , ਲੇਖਕ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਿੱਬਰ (ਦੇਖੋ 'ਪਰਖ' ਰਿਸਾਲੇ ਦਾ ੧੯੭੨ ਈ. ਦਾ ਅੰਕ-ਸੰਪਾਦਕ-ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ) ਸਫਾ ੧੨੯ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :-

ਕਹਿਆ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਵਿਚਿ ਮਿਠਾ ਪਾਵੋ ਤਾਂ ਬਣੇ ਸੁਆਦੁ ।
ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਲੈ ਆਉ ਧਰਮ ਚੰਦਾ ਪਤਾਸੇ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ।
ਪਤਾਸੇ ਪਵਾਏ ਤੇ ਕਰਦੁ ਚਲਾਈ । ਨਾਉ ਧਰਿਆ ਪਾਹੁਲ ਏਹ ਪਾਹੁ ਲਗਾਈ ।੩੨੧।
ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ ਬਣਾਇ ਹਥਿ ਅਪਨੇ ਉਪਰਿ ਧਰਿ ਅਗੇ ਲੈ ਆਇਆ ।
ਸਾਹਿਬ ਉਂਗਲ ਨਾਲਿ ਲਾਇ ਨਿਜ ਰਸਨੀ ਲਾਇਆ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਚੋਂ ਆਖਰੀ ਪੰਕਤੀ "ਸਾਹਿਬ ਉਂਗਲ ਨਾਲਿ ਲਾਇ ਨਿਜ ਰਸਨੀ ਲਾਇਆ" ਸਾਡਾ ਪੱਖ ਪੂਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਪ ਹੀ ਛਕਿਆ ਸੀ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ।

ਅ. ਅਗੇ ਗ੍ਰੰਥ "ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" (ਰਚਨ ਕਾਲ ੧੭੭੪ ਈਸਵੀ) ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਭੱਲਾ (ਸੰਪਾਦਕ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਂਬਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ - ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ-ਪਟਿਆਲਾ) ਪੰਨਾਂ ੮੨੬ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪੱਖ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜ ਚਮਚੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਆਪ ਛਕੇ, ਫਿਰ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਛਕਾ ਦਿਤੀ ਗਈ । 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੇਖੋ :-

ਦੋਹਰਾ ॥ ਮੈਂ ਆਪ ਲੇਤ ਹੋ ਤੇਜ ਕੋ ਪੁਨਿ ਸਿਖਨ ਪਾਹੁਲ ਦਿਉ ।
ਸਭ ਘਟ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੋਇ ਤੇਜ ਜਬ ਤਬ ਇਨਸੇ ਕਾਰਜ ਲੇਉ ।
ਚੌਪਈ ॥ ਤਬ ਪਾਂਚ ਚਮਚਾ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਭਰ ਪੀਆ ।ਜਿਮ ਅਗਸਤ ਸਿੰਧ ਆਚਮਨ ਕੀਆ ।
ਪੁਨ ਪਾਹੁਲ ਦੇਨ ਸਿਖਨ ਕੋ ਲਾਗੇ । ਤਬ ਕਹਾ ਮਾਤਾ ਸੰਗਤ ਸੁਖ ਪਾਗੇ ।੭॥

ੲ. ਸ੍ਰੋਤ ਪੁਸਤਕ "ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ" (ਰਚਨਕਾਲ ੧੭੯੦ ਈਸਵੀ) ਜੋ ਭੱਟ ਵਹੀਆਂ ਤੇ ਪੰਡਾਂ ਵਹੀਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹਨ । ਇਸਨੂੰ ਭੱਟ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਕੌਸ਼ਿਸ਼ ਨੇ ਭਟਾਖਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਰਚਿਆ
ਸੀ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ੧੯੬੮ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੯੮੬ ਈ. ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਉਸ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੧੪ ਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :-

" ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ ਹੋਇ ਜਾਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਖਲੇ ਹੋਇ ਅਰਦਾਸ ਕੀ, ਅੰਤਮ 'ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ', ਕਹਿਕੇ ਫਤੇ ਗਜਾਈ ਤੇ ਜੈਕਾਰਾ ਛੋਰਾ ।

ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਖਾਂਡੇ ਕੀ ਪਿਪਲੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇ ਪਾਂਚ ਦਫਾ ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਮੇਂ ਚੁਆਇ ਪਾਂਚ ਹੀ ਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਥੀਂ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਗਜਾਈ । ਬਾਦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਂਡੇ ਕੋ ਦਾਏ ਸੇ ਪਕੜ, ਬਚਨ ਕੀਆ ਕਿ ਇਹ ਖਾਂਡਾ ਸਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾ ਕਾਲ ਨੇ ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਸੇ ਮੁਝੇ ਬੁਲਾਇ ਕੇ ਦੀਆ ਥਾ ।"

ਸ. ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" (ਰਚਨ ਕਾਲ ੧੮੮੯ ਈ:) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਬਕਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਗ ਤੀਜਾ, ਪੰਨਾ ੧੫੭੫ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

ਅਨੰਦ ਉਚਾਰ-ਅਰਦਾਸ ਕਰਿ ਕੈ ਸੁਧਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਗੁਰੁ ਐਸ ਬਿਧਿ ਕੀਨੋ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਥਮ ਕਰਦ ਸਾਥ ਆਪ ਗੁਰ ਨਾਥ ਲੀਓ, ਪਾਛੇ ਆਛੇ ਆਪ ਪਾਂਚ ਸਿਖਨ ਕੋ ਦੀਨੋ ਹੈ ।

ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਅੰਚੁਰੀ ਪਿਲਾਈ ਫਤੇ ਬੁਲਵਾਈ, ਤਯੋਂ ਹੀ ਫਿਰ ਸਿਰ ਪਰ ਨੈਨਨ ਪੈ ਚੀਨੋ ਹੈ ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਲਿਖਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਟਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦ ਨਾਲ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੰਜਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਸੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਬਾਰੇ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਹ. ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ "ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ" (ਰਚਨ ਕਾਲ ੧੮੯੧ ਈਸਵੀ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ ੮੬੦ ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :-

"....... ਏਨਾ ਕਹਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਨੋਕ ਨਾਲ ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਪਹਿਲੇ ਆਪਣੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾ ਕਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਛਕਾਯਾ ।

ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਪੰਜ ਚੁਲੇ ਛਕਾਏ, ਫੇਰ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪਾਏ, ਪੁਨਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਪਰ ਛਿੜਕਾਏ । ਹਰੇਕ ਚੁਲੇ ਨਾਲ ਬੋਲ " ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ" ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਗਏ ।"

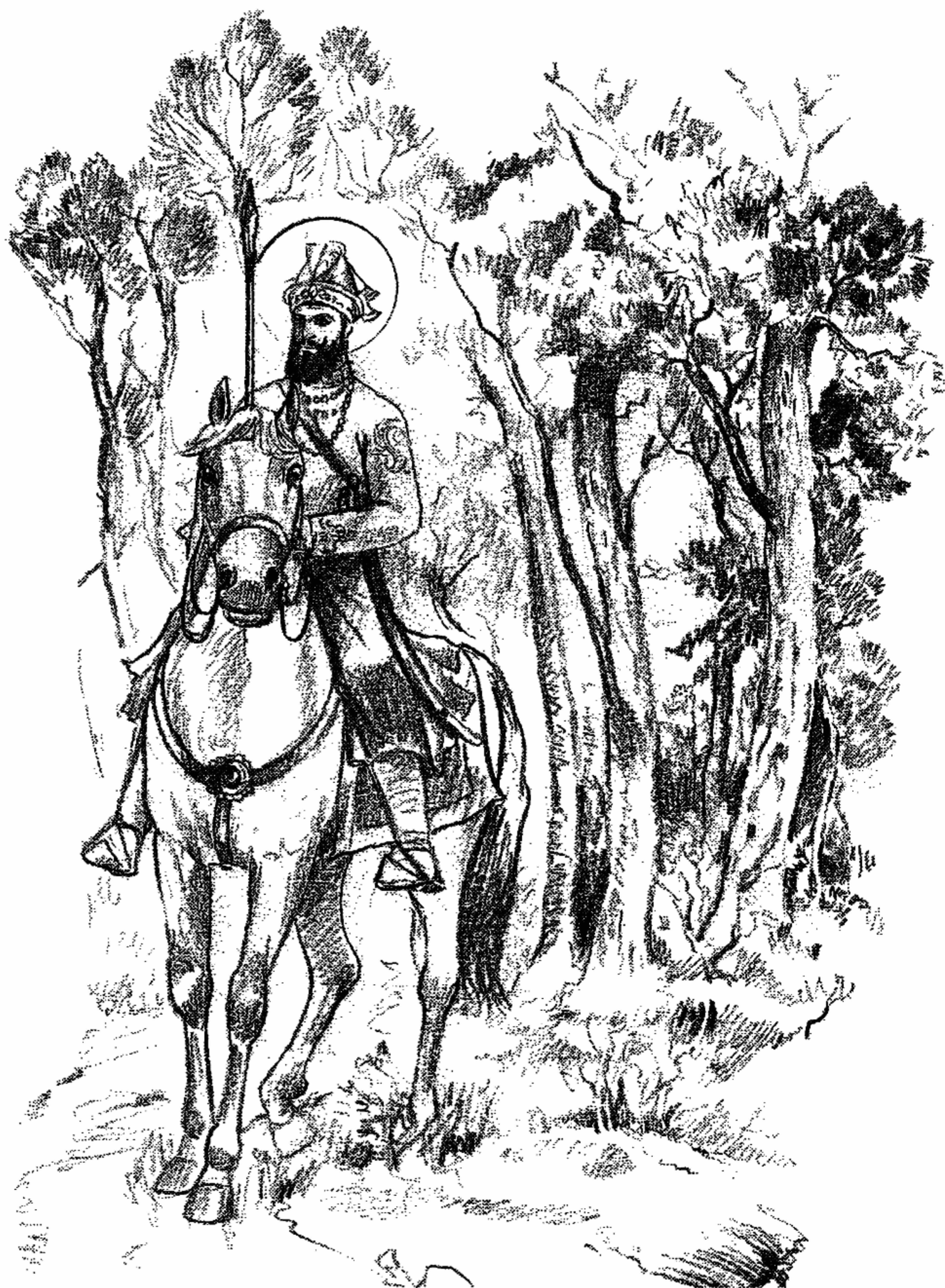
ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਫ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਖੰਡੇ ਦੀ ਨੋਕ ਨਾਲ ਛਕਿਆ ਸੀ ।

ਕ. ਅਗੇ ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ "ਸੁਧਰਮ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਉਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮ-ਲੇ ਨੇ ਲਗ ਭਗ ੧੮੧੧ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਸੀ ਜੋ ਸੰਤ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੯੨੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਇਆ । ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ, ਭਾਵ ਪੰਜ ਸ਼ਸਤਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਨਿਚੋੜੇ, ਫਿਰ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰਕੇ ਤਖਤ ਉਪਰ ਬੈਠੇ । ਉਸ ਸ੍ਰੋਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਇਬ-ਾਰਤ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

" ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਹੁਕਮ ਦੀਆ, ਸਤਰੁਦਰ ਕੇ ਜਲਕੀ ਗਾਗਰ ਮੈਂ ਪਾਏ । ਪੰਜ ਸ਼ਾਸਤਰ ਨਾਮ - ੧. ਕਰਦ ੨. ਚਕਰ ੩. ਕਟਾਰ ੪. ਤੀਰ ੫. ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ । ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਦ ਕੋ ਹਲਵਾਇਆ ਅਪਨੀ ਓਰ ਜਪੁਜੀ ਆਦਿਕ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜਹ । ਓਸ ਸਮੈਂ ਰਾਮ ਕੌਰ ਖਿਤਾਬ 'ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ' ਸਿਤਾਬੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋ ਕਹਾ ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਪੰਥ ਰਚਨੇ ਲਾਗੇ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫੇਰਤੇ ਹੈਂ । ਪੰਥ ਤਮੋਂ ਗੁਣੀ ਹੋਇਗਾ । ਹਜੂਰ ਕੋ ਕੋਈ ਕਹਿਤਾ ਨਾਂਹੀ ਤੁਮ ਬੀਚ ਰਸ ਪਾਵੋ । ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਪਤਾਸੇ ਗਾਗਰ ਮੈਂ ਡਾਰੇ । ਤਬ ਸਾਹਬ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਏ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਭਲਾ ਕੀਆ ਰਸ ਪਾਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਿ ਕਰਦ ਜੁਗਤ ਪਾਂਚੋ ਸਸਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨਿਚੋੜੇ, ਉਚਾਰਾ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ । ਇਸ ਭਾਤ ਕਹਿ ਕਹਿ ਨੇਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਡਾਰੇ । ਪੁਨ ਕੇਸੋਂ ਮੈਂ ਪਾਇ । ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਉਠ ਕਰਿ ਸਸਤ੍ਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਜਾਨ ਕਰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਆ । ਆਪ ਤਖਤ ਪਰ ਬੈਠੇ ।"

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਹਵਾਲੇ *"..... ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਿ ਕਰਦ ਜੁਗਤ ਪਾਂਚੋਂ ਸਸਤ੍ਰ ਆਪਣੇ ਮੁਖ ਮੈਂ ਨਿਚੋੜੇ, ਉਚਾਰਾ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ....."* ਤੋਂ ਸਾਫ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਆਪ ਹੀ ਇਕਲਿਆਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛਕਿਆ ਸੀ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ।

ਹੁਣ ਤਕ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਹਾਂ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਅਵੱਸ਼ ਹਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਖ ਵਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕ ਮੱਤ ਹਨ ਕਿ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਾਟਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਯੋਗਦਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਥੇ ਕਿਧਰੇ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਛਕ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ ਤੋਂ ਬਦਲਕੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਲਿਆ ਸੀ ।

ਚਮਤਕਾਰ

ਕੇ. ਐਸ. ਭਮਰਾ

ਗੋ - ਗੋ ਅਤੇ ਗ੍ਰੀਬ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਕਲੁ ਮਾਹਿ,
ਛਿਨ ਵਿਚ ਆਕੇ ਦੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰਾਂਗਾ ।
ਬਿੰ - ਬਿੰਦ ਜਿਨੀ ਦੇਰ ਨਾ ਲਗਾਊਂ ਦੁਖ ਮੇਟ ਕੇ ਤੇ,
ਬੂਟਾ ਨ੍ਹਿੰਕਾਰੀ ਨਾਂ ਬੀਰਤਾ ਉਕਾਰਾਂਗਾ ।
ਦ - ਦਰਦ ਵੰਡਾਊ ਜੜ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਪਟਣੇ ਨੂੰ,
ਹੱਥ ਕਿਰਪਾਨ ਮੂੰਹੋ ਬਚਨ ਉਚਾਰਾਂਗਾ ।
ਸਿੰ - ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਜਾਬਰਾਂ ਲਰਜ਼ ਗਏ,
ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰਕਾਨ ਦੇ ਕੇ ਰੂਪ ਬਾਰਾਂ ਧਾਰਾਂਗਾ ।
ਘ - ਘੱਤ ਕੇ ਵਹੀਰ ਦੀਨ ਦੁਖੜੇ ਨਿਵਾਰਣੇ ਨੂੰ,
ਬੇੜੇ ਮੰਝਧਾਰ ਚੋਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੇ ਤਾਰਾਂਗਾ ।
ਜੀ - ਜੀ ਹਰਿ ਹਰ ਹਰੀ ਵਾਲੇ ਵੇਖ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚੋਂ,
'ਭਮਰੇ' ਮਹਿਕ ਜਗਜੀਤ ਦੀ ਖਿਲਾਰਾਂਗਾ ।

" ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ "

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ

ਵੈਸਾਖ ੧੭੫੬ ਬਿ: ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਕੀਤੀ । ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਪੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲੋੜ ਪਈ, ਇਸਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਜ ਬਿਅਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

'ਛਾਇ ਜਾਤੀ ਏਕਤਾ, ਅਨੇਕਤਾ ਬਲਾਇ ਜਾਤੀ ।
ਧਾਇ ਜਾਤੀ ਕੁਚਲਤਾ ਕਤੇਬਨ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ।
ਪਾਪ ਪ੍ਰਪੱਕ ਜਾਤੇ, ਧਰਮ ਧਸਕ ਜਾਤੇ,
ਵਰਨ ਗਰਕ ਜਾਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵਿਧਾਨ ਕੀ ।
ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਦੇਹੁਰੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੂਰ ਹੋਤੇ,
ਰੀਤ ਮਿਟ ਜਾਤੀ ਕਥਾ ਵੇਦ ਔ ਪੁਰਾਨ ਕੀ ।
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸੂਰ,
ਮੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਤੀ ਜੋ ਪੈ ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ ਕੀ ।'

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਕ ਐਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਹੀ ਸਪਿਰਿਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਮਿਲਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕੇ ਅਸੰਭਵ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਗ ਦੀ ਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਪਰਖੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੰਜੀਵਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ । ਇਕ ਐਸਾ ਪੰਥ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੰਝ ਕਰਦੇ ਹਨ :-

'ਭਣੋ ਖਾਲਸਾ ਜਗ ਮੇ ਤੀਆ
ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਦੁਹੁਨ ਤੇ ਨਯਾਰੋ,
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੌ ਦਾਸ ਵਿਚਾਰੋ ।' (ਗੁ.ਪ.ਸੂ)

ਇਹ ਇਕ ਨਿਆਰਾ ਹੀ ਪੰਥ ਸਜਾ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਉਠੀਆਂ । ਸਿੱਖ 'ਸਿੰਘ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਗਰਜਨਾ ਕਰਨ ਲਗਾ । ਇਹ ਗਰਜਨਾ ਕੋਈ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫਲੌਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਸੂਮਾ, ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ, ਗਊ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲਈ ਇਕ ਐਸੀ ਢਾਲ ਬਣਕੇ ਆਈ ਜਿਸਨੇ ਸਾਮਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ ਹਿਲਾ ਸੁਟੀਆਂ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਓਹ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਛਕਿਆ ਅਤੇ 'ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਕਹਾਏ ।

ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਕੌਣ ਸਨ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਚਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਜੋ ਪੰਥ ਭੂਸ਼ਨ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਦਰਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਓਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

" ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਸਾਨੂੰ ਜਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਪਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਸੰਮਤੀ ਨਹੀਂ ..."

ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਈਆਂ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਆਮ ਰਵਾਇਤ ਜੋ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸਦਾ ਵੇਰਵਾ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

੧. ਦਯਾ ਰਾਮ - ਖੱਤਰੀ - ਲਾਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ।
੨. ਧਰਮ ਚੰਦ - ਜੱਟ - ਸਹਾਰਨਪੁਰ (ਯਾਂ ਹਸਤਨਾਪੁਰ) ।
੩. ਹਿੰਮਤ ਚੰਦ -ਝੀਵਰ - ਪਟਿਆਲਾ (ਯਾਂ ਜਗਨ ਨਾਥ ਪੁਰੀ) ।
੪. ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ - ਛੀਂਬਾ - ਅੰਬਾਲਾ (ਯਾਂ ਦਵਾਰਕਾ) ।
੫.ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ - ਨਾਈ - ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ (ਯਾਂ ਬਿਦਰ) ।

ਇਕ ਹੋਰ ਲਿਖਾਰੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਲਿਆਨ ਦਾਸ ਵੈਦ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ 'ਵਿਸ਼ਕਰਮਾ ਬੰਸ ਬਿੰਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਗਤ ਗੁਰੂ' ਵਿਚ ਜੋ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਜਾਤਾਂ ਦਸੀਆਂ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ :-

੧. ਦਯਾ ਰਾਮ - ਬ੍ਰਾਹਮਣ ।
੨. ਦਇਆ ਰਾਮ - ਖੱਤਰੀ ।

੩. ਧਰਮ ਚੰਦ – ਜੱਟ ।
੪. ਭਾਈ ਹਰਦਾਸ – ਤ੍ਰਖਾਣ ।
੫. ਭਾਈ ਜੈਤਾ – ਰੰਘਰੇਟਾ ।

ਇਹੋ ਜਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਪਰਮਾਣ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੁਧ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਸਿਰਫ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਸ਼ਹੂਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਕੜ ਦਾਦਾ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ।

ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਦਾਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹਾਲੇ ਤਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕ੍ਹਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਾਕ ਪਾਠਕ ਪਿਛੇ ਪੜ੍ਹ ਆਏ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਦਰਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ । ਇਸਦਾ ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਹੈ :-

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਜੋ ਰੱਖੇ ਓਹ ਕੋਈ ਅਕਸਮਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਗਏ ਬਲਕਿ ਇਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਫਲਸਫਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਪਿਛੇ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਤੀਸਰੇ ਦਾ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਚੌਥੇ ਦਾ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਦਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਇੰਜ ਹੀ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਾਂਗੇ :-

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਦਇਆ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ (ਦਇਆ ਧਰਮ ਕਾ ਮੂਲ ਹੈ) ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਖੇ ਦਿਆਲਤਾ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚ 'ਧਰਮ' ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਉਂਕਿ ਧਰਮ ਇਕ ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ (ਆਸਰਾ) ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਡਿਗਣ ਲਗੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਢਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ, ਤੇ ਜਦ ਕਿਸੇ ਡਿਗਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ 'ਹਿੰਮਤ' ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥੀ ਆਪਣੇ ਬਲ ਸੱਤਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸਭ ਨੂੰ 'ਮੈਂ-ਹੁਕਮ' (ਮੋਹਕਮ), ਹੁਕਮ ਸਾਥ ਚਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਇਤਫਾਕ ਦੇ ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਪਰੋ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਫਿਰ ਐਸੇ ਪੂਰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮਰਾਨ 'ਸਾਹਿਬ' ਕਹਿਲੌਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਪੂਰਣ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ 'ਰਾਜ ਅਤੇ ਯੋਗ' ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ।

ਇਸੇ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਸਾਜਣਾ ਵਿਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੯੧੪ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਚੁਣੇ ਓਹ ਸਨ :-

੧. ਸੰਤ ਕ੍ਹਾਨ ਸਿੰਘ ।
੨. ਸੰਤ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ।
੩. ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ।
੪. ਸੰਤ ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ ।
੫. ਸੰਤ ਸੁਧ ਸਿੰਘ ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਰਥ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ :-

ਕ੍ਹਾਨ ਦਾ ਅਰਥ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ।
ਲਾਭ ਦਾ ਅਰਥ ਨਫਾ ਹੈ ।
ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ।
ਨੈਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨੇਤ੍ਰ (ਅੱਖਾਂ) ।
ਸੁਧ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪਵਿੱਤ੍ਰ (ਪਖੰਡਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ) ।

ਪੂਰਾ ਅਰਥ ਜੇ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇੰਝ ਹੋਵੇਗਾ :-

ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਣ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਲਾਭ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਵੱਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਬੁਧਿ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਚਕਸ਼ੂ (ਨੈਣ) ਖੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਸਾਫ, ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਮਨ 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ' ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਰੱਖੇ ਓਹ ਮਹਿਜ਼ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਬਲਕੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਜਨਾ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਤੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁਲਤਾ ਲਈ ਇਕ ਪੇਸ਼ ਖੈਮੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਅਸਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ।

ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵ੍ਰਤੀ

ਪੁਰੀ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਧਰ ਤੇਜ ਕਰਾਰਾ ।
ਤਖਤ ਰਚਾਇਆ ਸੱਚ ਦਾ ਵਣਜ ਪਸਾਰਾ ।
ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡਰ ਵਧਿਆ ਭਾਰਾ ।
ਉਸ ਭੇਜਿਆ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਲੈਣ ਆਪਣਾ ਹਲਕਾਰਾ ।
ਜਿਸ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਖਾਸ ਨਜ਼ਾਰਾ ।
ਲਿਖ ਭੇਜੀ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ ਸੱਚ ਜਿਵੇਂ ਨਿਹਾਰਾ ।
ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਅਦਭੁੱਤ ਕਾਰਾ ।
ਇਸ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਪੁਰਬ ਤੇ ਸਭ ਪੰਥ ਹਕਾਰਾ ।
ਤੰਬੂ ਲਾਇਆ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਸਾਜਿਆ ਦਰਬਾਰਾ ।
ਭਰਿਆ ਖੂਬ ਦੀਵਾਨ ਜੱਟ ਕੱਠ ਹੋਇਆ ਸਾਰਾ ।
ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਕੜੀ ਤੇਗ ਸੀ ਦਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰਾ ।
ਉਹੀ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦੀ ਮਾਰੇ ਲਸ਼ਕਾਰਾ ।
ਉਸ ਉਚੀ ਥਾਉਂ ਖਲੋ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਭਬਕਾਰਾ ।
ਮੈਂ ਤਿਲਕ ਭਗੌਤੀ ਲਾਉਣਾ ਜਿਉਂ ਫੁੱਲ ਅਨਾਰਾ ।
ਹੈ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੂਰਮਾ ਜਿਸ ਮਰਣ ਪਿਆਰਾ ।
ਮੈਂ ਸੀਸ ਉੜਾਵਾਂ ਉਸਦਾ ਬੱਸ ਇਕ ਵਾਰਾ ।
ਉਹ ਆਵੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਦੇਵਣ ਹਾਰਾ ।
ਪਹਿਲੇ ਲਵੇ ਵੀਚਾਰ ਇਹ ਕੰਮ ਮੁਸ਼ਕਲ ਭਾਰਾ ।
ਉਠ ਨੱਠੇ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਨਾ ਤਕ ਮੌਤ ਕਿਨਾਰਾ ।
ਮੈਂ ਚਖਾਵਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰਤਾਰਾ ।
ਵਰਤੀ ਚੁਪ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਰਹੇ ਸੁਣਕੇ ਨਾਰਾ ।
ਤਦ ਉਠ ਖਲੋਤਾ 'ਦਯਾ' ਰਾਮ ਜਿਸ ਸਰਤ੍ਰ ਸਹਾਰਾ ।
ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਗੁਰੂ ਦੇਵ ਜੀ ! ਜੇ ਕੰਮ ਤੁਮਾਰਾ ।
ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਲਿਆਂ, ਸਿਰ ਜਾਏ ਜੇ ਸਦਕੇ ਬਲਿਹਾਰਾ ।
ਫੜ ਸਰੇ-ਮੈਦਾਨ ਹੀ, ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਪ ਅਵਤਾਰਾ ।
ਵੱਗ ਤੁਰਿਆ ਤਦ ਧਰਤ ਤੇ ਰੱਤ ਦਾ ਪਰਨਾਰਾ ।
ਜਦ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਉਹ ਵਾਕ ਦੁਬਾਰਾ ।
ਕਈ ਕਮੀਨੇ ਕਾਇਰ ਨੱਸ ਗਏ, ਕੋਈ ਵੇਖ ਨ ਚਾਰਾ ।
ਤਦ ਦੂਜਾ ਵੀ ਇਕ ਉਠਿਆ, ਜੋ 'ਧਰਮੀ' ਭਾਰਾ ।
ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲੌ 'ਦਯਾ' ਦੇ ਸਾਥੀ ਜੋ ਹਮਾਰਾ ।
ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਫੜ ਲਿਆ ਛੱਡ ਜੈਕਾਰਾ ।
ਵਰਤਾਇਆ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁਰੂ ਉਹੀ ਕਾਰਾ ।
ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਬੋਲ ਸੀ ਮਾਰਾ ।
'ਹਿੰਮਤ' ਨਾਂ ਦਾ ਉਠਿੱਆ ਇਕ ਹੋਰ ਦੁਲਾਰਾ ।
ਉਸ 'ਮੋਹਕਮ' ਨਾਲ ਰਲਾ ਲਿਆ ਜੋ ਚੌਥਾ ਪਿਆਰਾ ।
ਪੰਜਵੇ 'ਸਾਹਿਬ' ਆਣ ਕੇ ਸਭ ਕੰਮ ਸਵਾਰਾ ।
ਇੰਵੇ ਪੰਜ ਨਿਤਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਾਰਾ ।
ਉਹ ਦਿਤੇ ਸਨ ਝਟਕਾਏ ਸਭ, ਵਡ ਕੀਤਾ ਕਾਰਾ ।
ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਸਿਰ ਧੜਾਂ ਤੇ ਅਮ੍ਰਿੰਤ ਛੜਕਾਰਾ ।
ਉਹ ਹੋ ਗਏ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਜਪਦੇ ਕਰਤਾਰਾ ।
ਗੁਰੂ ਵੱਢ ਕੇ ਜੋੜੇ ਫੇਰ ਸਿਰ, ਕਰ ਮਹੁਜਜ਼ਾ ਭਾਰਾ ।

ਇਹ ਧੜ ਉਹ ਹੀ, ਸਿਰ ਉਹ ਹੀ, ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਨਿਤਾਰਾ ।
ਜਿਸ ਧੜ ਤੇ ਜੇਹੜਾ ਰਖਿਆ, ਜੁੜਿਆ ਬਿਨ ਬਾਰਾ ।
ਲਾਉਂਦਾ ਪੇਉਂਦ ਜਿਉਂ ਬਾਗਬਾਨ, ਹੋਰ ਸ਼ਾਖ ਹੋਰ ਡਾਰਾ ।
ਇਵੇਂ ਸਾਂਝੀ ਧੜਕਣ ਪੰਥ ਦੀ ਕਰ ਇਕੋ ਵਾਰਾ ।
ਗੁਰ ਮਾਰੀ ਭਬਕ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਸੁਣੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ।
ਉਸ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀਤਾ ਇਕਰਾਰਾ ।
ਉਸ ਦੇਸ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੀਆ ਪਸਾਰਾ ।
ਸੁਣ ਡਰ ਡਰ ਉਠਣ ਪਹਾੜੀਏ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰਾ ।
ਕੋਈ ਲਾ ਲਓ ਜੇ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਚਾਰਾ ।
ਉਸ ਵੱਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸ਼ਿਕਸਤ ਨੂੰ ਕਰ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ ।
ਉਸ ਪੰਥ ਰਚਾਇਆ ਖਾਲਸਾ ਵਡ ਜੋਧ ਉਪਾਰਾ ।
ਉਸ ਪਹੁਲ ਪਿਲਾਈ ਖੰਡੇ ਧਾਰ, ਕਰ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ ।
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ ।
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ...................।

ਸੂਰਬੀਰਤਾ
ਦੇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ,
ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ ॥
ਨਾ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋਂ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋਂ,
ਨਿਸਚੈ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ

ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮੂੰਹ ਮੁਹਾਂਦਰੇ
ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਲਗੀ, ਜਿਗਾ, ਜੋੜਾ ਪਹਿਨਾਕੇ
ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਲ ਨਿਕਲ ਗਏ । ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੂਝਦੇ
ਖਾਲਸਾ-ਖਾਲਸਾ ਪੁਕਾਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ'
ਬੋਲਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ।

ਇਕ ਸ਼ਾਇਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:-

"ਬੈਠਾ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਅਟਾਰੀ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ,
ਬਾਣ ਵਰਖਾਵੇ, ਵੈਰੀ ਜਾਣੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਹੈ ।"

"Creation of the Khalsa"

Harjinder Singh Kanwal

There has been quite a controversy on how the "Khalsa"(the pure) was created by Guru Gobind Singh Ji in 1699 AD.

The incident, in many different ways, has been narrated by different authors who have either copied their predecessors or given an account of the "Vaisakhi Khalsa Creation" in a manner which suited their own logic . So far none of the accounts have a definite ring of truth in them.

There are mainly three versions of the 'Creation of Khalsa' that can become a subject of a major debate amongst the sikh scholars.

The first version is that Guru Ji held a 'darbar'(congregation) at 'Kesgarh Sahib' at Anandpur and amidst the 'Sangat'(disciples) drew his sword and demanded 'heads' of the sikhs present in the audience. One at a time the Five 'Pyaras' (loved ones) came on the stage and offered their heads to the Guru, who took them inside a tent . When he came back, he was wielding a blood dripping sword with which he had beheaded a goat previously tied inside the tent. Thus it is understandable that instead of the 'Pyaras', five goats were slaughtered. Guru Ji prepared a nectar and baptized them and presented them to the 'Sangat' with their new changed names as Daya Singh, Dharam Singh, Himmat Singh, Mohkam Singh, and Sahib Singh.

The other version is similar to the above with the exception that Guru Ji took each 'Pyara' into the tent and came out of the tent brandishing a bloodstained sword. What happened in the tent is a mystery. The killing of goats is not an issue here.

The third version is very interesting and is a record of accounts that are supposedly eye-witnessed by a certain *"Abu-ul-Turani"*, who was under the employment of Emperor Aurangzeb. The Emperor had instructed him to keep a watchful eye on the Guru and act as the Emperor's informer to keep him (the Emperor) informed of all the activities and movements of the Guru.

The following is the version which 'Abu-ul-Turani' has narrated in his book or memoirs presumed to be held in the archives of the Aligarh University.

"The day Guru Gobind Singh prepared the nectar at 'Anandpur' the congregation was estimated to around thirty five to forty thousand sikhs who had come from far and wide. I had seen the grandeur of the 'Mughal Darbars' but this 'Guru's Darbar' had a charm of its own - simply majestic and beyond comparison.

The Guru came on the stage and after drawing his sword demanded a 'head' from the 'Sangat' present. This awesome call from the Guru sent a shiver to spines of the sikhs present in the congregation. Amidst all this a brave person emerged from the crowd and with his clasped hands humbly presented himself to the Guru. The Guru, with one stroke if his sword, beheaded the sikh in front of all the stunned 'sangat', and again asked for another 'head'. Another person who came on the stage was similarly beheaded. The Guru made the eerie call again and simultaneously three devout sikhs came on the stage and met the same fate under the merciless sword of the Guru.

The stage was a ghastly sight with the torsos and heads of the five drenched in pools of blood. All the trace of blood diminished after the Guru cleaned it with water. The Guru then medically joined each head on a different body and thereafter covered them with white sheets.

He then ordered a stone urn and on top of it he put an iron pot in which he added some water. He put his sword in it and started moving it, while chanting some words. He took some time and during this period some woman from the Guru's household came and put something in the pot. The nectar (Abe-Hayat) was now ready.

The Guru then removed the white sheets from one body and poured the nectar into the dead man's mouth, on the hair and on the body. While he was performing this ritual he kept on pronouncing "Waheguru ji ka Khalsa, Waheguru ji ki Fateh"*(The Khalsa belongs to the Almighty and to the Almighty is the victory)*. To the amazement of the 'sangat', the person sat up and loudly chanted "Waheguru ji ka Khalsa, Waheguru ji ki Fateh". The whole congregation was aghast and taken aback by this miracle. The Guru did the same to the rest of the four bodies and they also like their counterpart rose up with shouts of "Waheguru ji ka Khalsa, Waheguru ji ki Fateh".

The Guru then took these five sikhs into a tent and after some time they emerged wearing new white clothes. The Guru then kneeled down in front of them and asked them to give him the

life giving nectar. Obligingly they obeyed and baptized the Guru .

The Guru named them Daya Singh, Dharam Singh, Himmat Singh, Mohkam Singh and Sahib Singh and consequently changed his name from Gobind Rai to Gobind Singh.

What happened in front of my eyes completely entranced me, and my heart longed to be in the Guru's eternal feet. With a lump in my throat, I approached the Guru and begged him to baptize me and take me in his abode. The Guru smiled and baptized me and named me 'Ajmer Singh'. Thus with the Guru's blessing I attained absolute bliss.

This was the last report I sent to Aurangzeb in which I mentioned that the Guru was not an ordinary person but was 'Allah' Himself. Furthermore I warned the Emperor that his enmity towards the Guru will lead to the downfall and destruction of the Mughal Empire."

The above narration of *'Abu-ul-Turani'* does carry considerable weight, but it requires more research and looking into .

I appeal to our scholars and 'prabandhak committees' to explore this subject with interest and an impartial mind.

GURU GOBIND SINGH'S PRAYER FOR THE BLESSING FOR VICTORY

O lord, grant me this boon that I may never shirk a chance to do the right.

I may never fear my enemy when I come out to fight for the truth,

And I may always believe that I will win.

I may be guided by my concience and I may ever be hungry for chanting Thy praises.

O Lord, grant me the boon that when my end draws near, I may fall fighting for truth.

Darbar of Guru Gobind Singh Ji

HOLY WEAPONS AT SRI AKAL TAKHT ਬਸਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ

1. Safajang (tomahawk) of the 6th Guru .	ਸਫਾਜੰਗ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ।
2. Sheathed dagger of the 6th Guru.	ਗਾਤਰੇ ਵਾਲੀ ਕਿਰਪਾਨ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।
3. Pech Kabaz (stilletto) of the 6th Guru.	ਪੇਚ ਕਬਜ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।
4. Gurj (club) of the 6th.Guru.	ਗੁਰਜ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।
5. Katar of the 6th Guru.	ਕਟਾਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।
6. Sword of Miri of the 6th Guru.	ਮੀਰੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।
7. Sword of Piri of the 6th Guru.	ਪੀਰੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।
8. Sword of Baba Budha Ji.	ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ।
9. Arrows of the 10th Guru.	ਤੀਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ।
10. Sword of the 10th Guru.	ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ।

" ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ "

ਇਹ ਚਿਤ੍ਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਓਹਨਾਂ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਵਡ ਤੀਰਥ (ਹਰੀਪੁਰ) ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਸਨ । ਓਸ ਸਮੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇਹ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਵਿਦਮਾਨ ਸਨ । ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਡ ਤੀਰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਓਹ ਸਾਧੂ ਇਕ ਪੋਥੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਭਵਿਖਤ ਵਾਕ ਸਨ, ਇਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਗੋਲ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਅਤੇ ਚੱਕਰ ਲੈਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ । ਓਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਡਿਓਢੀ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਐਂਵੇ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਓਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਐਥੇ ਹਰ ਘੜੀ ਇਹੋ ਡਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਤਾਂ ਹੁਣੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਨ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬੜੀਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਹਨ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਗੈਰ ਦੇ ਹੱਥ ਲਗ ਗਈਆਂ ਤਦ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਜਾਓ । ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਪੋਥੀ ਤਾਂ ਓਹ ਸਾਧੂ ਲੈ ਆਏ ਪਰ ਚਕਰ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਛੱਡ ਆਏ ।

ਚਕਰ ਵਿਚ ੨ ਥਾਵੀਂ ਅਤੇ ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਖੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਸੋਨਾ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪੁਰਾਣੇ ਢਾਡੀ ਜੋ ਵਾਰਾਂ ਲੋਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਓਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਨਾ ਜੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਮਰ ਜਾਵੇ ਓਹ ਕਾਠ ਖਫਣੋਂ ਨਾ ਥੁੜੇ ਅਤੇ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਰੇ ਤਦ ਗੋਰ ਖਫਣੋਂ ਨਾ ਥੁੜੇ । ਭਾਵ, ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਓਸਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਖਰਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਹੀ ਓਸਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਇਹ ਸ਼ਸਤਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ।

1. Katar of the sixth Guru Hargobind. ਕਟਾਰ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ।

2. Comb, zindle and sword of the tenth Guru. ਕੰਘਾ, ਕਮਰਕੱਸਾ ਅਤੇ ਗਾਤਰਾ ਦਸਮ ਜੀ

3. Katar of the tenth Guru. ਕਟਾਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ।

4. Pistols of 18th century. ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ।

THE DEFINITION OF THE KHALSA

He who repeateth night and day the Name of Him,
Who hath full love and confidence in God,
Who bestoweth not a thought on any but one God,
Whose enduring light is inextinguishable,
Who putteth not faith in fasting,
And worshipping cemetries and monasteries,
Who only recogniseth the one God and maketh no fetish
Of pilgrimages, alms, charities and austerities,
He is recognised as a pure member of the Khalsa,
In whose heart the light of the Perfect One shineth.

KESGARH SAHIB
The birth place of Khalsa

Vaisakhi 30th March 1699

The Day of Revolution in the History of India

" Guru Gobind Singh "

Khushwant Singh

After the extinction of the Sikh Kingdom, Sikhism was itself on the verge of extinction. Lord Dalhousie, the chief architect of the demolition of Sikh power, was also the first to realize that all that had made the Sikhs what they were - the deadliest foe in the field of battle, best of friends in times of peace - was due to the traditions started by one man - the last of Sikh's ten Gurus, Guru Gobind Singh. And that if these traditions were allowed to die out, the Sikhs would also die with them. It was Dalhousie and his farsighted colleagues who made the observance of the Khalsa tradition compulsory for Sikhs in the employ of the government and so ensured the continuance of the Khalsa Panth.

What did this great man Guru Gobind Singh, teach ? What were these traditions which raised a new breed of men in India ? This paper is written to make a re-appraisal.

Guru Gobind Singh crammed the 42 short years of his life with much activity. He was also a prolific writer - he wrote in many languages - Persian, Hindi and Punjabi. It is said that a 14 maund load of manuscripts was lost in the Sirsa river when the Guru was being pursued from Anandpur to Chamkaur. Fortunately some of his work survived and from this we get a pretty clear picture of his aims and ideals.

First and foremost, we must never forger that Guru Gobind Singh did not change the religion preached by the preceding nine Gurus. On the contrary, Guru Gobind Singh's faith was in every way the logical development of the teachings and traditions initiated by his predecessors. In Gobind's teaching is found Guru Nanak's fervent faith in the One God who, though beyond human comprehension, can be experienced through love and worship of name - the NAM. In Gobind's teaching is also the second Guru Angad's exhortation to SEVA - the service of mankind and the third Guru Amardas's emphasis on mental and physical health. In Gobind we have the fourth Guru Ramdas's creative ability. In him too we have the fifth Guru Arjun's gentleness, his love of the Hindu and Mussalman, his literary genius - and his spirit of martyrdom. We also have (quite obviously) the sixth Guru Hargobind's spirit of valor. And in Gobind's writings there is his father Teg Bahadur, the ninth Guru's conviction that once you extend a helping hand to raise the down-trodden, you must never let go that hand even though that cost you your life. Guru Gobind Singh has all that his predecessor Gurus had and something more - the power to change mice into men, to mold those men into a nation and then fire that nation with an ideal - the ideal of the Khalsa Commonwealth.

In the minds of most people the image of Gobind is that of a warrior Guru. It is not often realized what mental anguish the Guru went through before he finally accepted the principle of the use of force to right a wrong. The problem had faced many thinkers before the Guru. We Indians are familiar with the dialogue between Krishna and Arjuna in the battlefield of Kurukshetra. Arjuna knew his cause was just. But he also knew that in enforcing what was his by right he would have to spill the blood of his kinsmen who had wronged him. How is a person to decide whether he should turn the other cheek, submit to oppression and tyranny in the hope that the gesture will bring a change of heart in the oppressor or the tyrant - or that he should resist tyranny, strike the tyrant and so ensure the prevalence of justice and goodness ?

Guru Gobind Singh faced his dilemma. His father Tegh Bahadur had been executed for no other offense than championing the cause of the Hindus. And before Tegh Bahadur , Guru Arjun had also been convicted on a trumped up charge and executed. He must have asked himself, should the entire Sikh movement be allowed to die because it did not please the rulers to see it grow ? It was no longer a case of turning the other cheek - fortunately there are two cheeks to take the punishment, but there was only one neck. Guru Gobind pondered over this problem. He retired to the seclusion of a cave on Mount Naina Devi above Anandpur and spent forty long days and nights meditating and seeking the guidance of God. It was after this prolonged meditation that he found the answer. His answer was the famous baptismal ceremony of the 1st of Baisakh 1699 when he raised the KHALSA.

Our Guru Gobind Singh may be rightly considered our philosopher of the theory of the just

war - the Dharam Yudha. He laid down five very stringent conditions before a war could be described as just.

First - that it should be waged after all other means have been explored and have failed. In his famous Zafarnama - the epistle of victory addressed to the Mughal Emperor, Aurengzeb in Persian, the Guru wrote :-

" Ba Lachargi ma tufang Amdam
Ba tadbirey teer-o-tafant Andam
Chu Kar as hama heel tey dar guzasht
Halal ast burdan ba Shamsheer dast."

" When no other way was left to me, I took the
path of war and put my arrow on my bow.
When all other means have failed
It is righteous to draw the sword."

He explained his mission in life: " I come into the world charged with the duty to up hold the right in every place, to destroy sin and evil. O ye holy men, know it well in your hearts that the only reason I took birth was to see that righteousness may flourish: that the good may live and the tyrants be torn out by their roots."
" My sword strikes tyrants not men. A weapon is to protect the weak and destroy the wicked." the Guru wrote.

Second - it was to be without hatred or desire for revenge. It is to be remembered that though the Guru's own father and his two younger sons were executed by the Mughals, though his own mother died of grief at these losses, though his two elder sons and many (if not most) of his closest followers fell in battle, not once did he talk of avenging these murders or settling scores. Not once did a word of hatred against Islam, the religion of the Mughal s, escape his lips or his pen. On the contrary many Pathans fought on his side as his comrade-in-arms; and more than once his life was saved by his Muslim admirer who, in so doing , imperiled their own. You Sikhs will recall the incident in one of the battles against the Mughals when the Sikh watercarrier Bhai Kanhaiya was pulled up by the Sikhs for serving water to the enemy. When produced before the Guru he said," I saw neither Muslim nor Sikh; wherever I heard the cry of pain, I saw my Guru and it was to my Guru I gave the water."

Third - a Dharam Yudha, or a righteous war, must be fought without desire for gain. It is to be remembered that although the Guru won a number of battles - at Bhangani, Nadaun, and in other Himalayan regions - he never bothered to acquire even a square inch of territory nor allowed any of his followers to take any loot.

Fourth - A just war can only be waged by a people fired by an ideal, by crusaders and not by mercenaries. The Guru felt that these conditions could only be fulfilled by a warring people if they willingly bound themselves by a code of ethics. It is seldom realized that the only reason the Guru made the wearing of the hair and beard unshorn was to revive the ancient ascetic tradition of India in the hope his new Sikhs would, like ascetics of old, be rigid puritanical - He believed that the Keshas - the unshorn hair and beard were a symbol of ascetic purity and only the pure of heart had a right to wield arms. The Guru said :-

" Bina Shastra kesang Narang Bhed jano
Gahey Kan tako kitney ley Sidhano
Ihee Mor Agya Suno morey Pyarey
Bina Shastra Kesang devo na didarey."

" Arms without the sacred Kesa - and you will be
like a flock of sheep led wherever anyone cares
to lead you by the ear. This is my command to you
my beloved comrades, if you do not wear your Kesas
as well as your arms, do not appear in my presence."

He bound his followers by a strict code of conduct - the Rahatnamas - do not drink or smoke: do not molest the womenfolk or your adversaries - and so on. That is why he named his new Sikhs as "KHALSA" or the pure.

It is also to be remembered that this code of conduct was not meant to be a list of rules on paper. Anyone who did not observe them had no right to call himself a Sikh -

"Rahni Rahey Soee Sikh Mera, O Sahib Mai us ka Chera"

"Only he who lives by the rules is my Sikh -
he will be my Guru, I his follower."

He bound himself to the very rules he prescribed for his Khalsa followers because, despite being their Guru, he considered himself a mortal and an equal,
For though my thoughts were lost in prayer at the feet of Almighty God
I was ordained to establish a sect and lay down its rules.
But whosoever regards me as Lord shall be damned and destroyed.
I am but the slave of God as other men are
Beholder of wonders of creation.

Armed with this code of morality, the Sikh warrior became the Knight of the order of Sir Galahad:

My brave sword carves the casques if men my tough lance thrusteth sure,
My strength is as the strength of ten because my heart is pure.

Armed with this code of morality, The Guru could rightly invoke the aid of the Lord God of Hosts :

Eternal God, Thou art our Shield, the dagger, the Knife, the Sword we wield,
To us Protector there is given the timeless, deathless, Lord of Heaven.
To us All-steels unvanquished might, to us All-times resistless flight,
But chiefly Thou, Protector brave All-steel, wily Thine own servants save.

Fifthly - and finally, said Gobind - a crusader thus armed must go into battle without fear, without counting the odds against him, with faith that he will win and without any concern with the consequences. The Guru himself set the example when he hurried a timid and untrained community of rustics and shopkeepers against one of the most powerful armies of the world at that time. He himself said - " I shall train the sparrow to hunt the hawk, I will teach one man to fight a legion."

And when news was brought to him that his two infant sons aged 9 and 7 had been executed - bricked alive on the order of the Mughal Emperor ; the elder two having only a few weeks earlier fallen in battle - he said with stoic calm :

" Char muey to kya hua, jeevat kaee hazaar."

" What if four are dead, many thousands still live
to carry on the crusade."

It was this spirit with which he animated his following.

An old woman whose husband and two sons had fallen in battle came to the Guru to ask his blessing for her only surviving child who lay sick in bed. She wanted him healed, not to look after her in her old age, but like his father and brothers to be able to die in battle rather than on a sick bed.

Once these conditions for the Dharma Yudha were fulfilled, the warrior could go to battle convinced that for a crusader there could be no nobler end than to fall in battle -

"O Lord these boons of Thee I ask
Let me never shun a righteous task
Let me be fearless when I go to battle
Give me faith that victory will be mine
Give me power to sing Thy praise,
And when comes the time to end my life
Let me fall in mighty strife."

Is it then a great wonder that we Sikhs have for the last 325 years, as we do today, honor the memory of the great Guru Gobind Singh as the paradigm of greatness, goodness, heroism and godliness ? For we believe that God himself -

Filled him with valor; Slung him with sword
Bade him go on till the tribes round him
Mingled his name with the naming of the Lord.

Is it then very surprising that within a few days of the Guru's death on of the Guru's disciples, Banda Bahadur, unfurled the Sikh flag with bowshot of the Mughal capital, Delhi ; and within six years virtually destroyed the Mughal aristocracy of the Punjab ?

Is it then very surprising that the peasant fraternity of the Khalsa Misls was able to harass the greatest conquerors of the time, the Persian, Nadir Shah, and the Afghan, Ahmad Shah Durrani, check the northward upsurge of the Marathas and extend the sway of their arms from Indus in the

Northwest to Ganga in the East, from the Himalayas in the North to the deserts of Sindh in the South ?

Is it then very surprising that for the first time in the history of India, it was the armies of the Sikh ruler, Maharaja Ranjit Singh - and let me make it clear for the benefit of those who constantly harp on the hatred between the Sikh and Muslim - these were Muslim armies carrying a Sikh flag, that swept the tide of invasion back into the homelands of the invaders - the Pathans, Balochs and Afghans. And across the Himalayas into Tibet and China. Indeed is it surprising ?

And, let it never be forgotten that these were the achievements of the people who formed less than one percent of the population of the country - a people who numbered less than one in one hundred molded the destinies of our vast sub-continent !

What happened to us ? Where did that breed of crusaders vanish ? Why today have we fallen so low ?

I will tell you. What happened to us was that we let the Spartan traditions of Guru Gobind Singh decay. We became rich and decadent corrupt. We chose as leaders men who were rich and decadent and corrupt - men like Raja Lal Singh and Raja Tej Singh. These Brahmin Rajas sold us to our enemies.

We should have learnt this lesson in 1849 when we lost our Kingdom. We should have learnt all that we had - our valor in battle, our spirit of enterprise, our lust for living - we owed to this one man - Guru Gobind Singh. Drunk with power, we sikhs abandoned the purity implicit in the Khalsa tradition. From crusaders we became mercenaries.

We now face the same dilemma our forefathers did a hundred and sixty one years ago. We have gone further away from the traditions of Guru Gobind Singh. And we have been betrayed by our leaders. Must we continue to sit back and suffer the process of dissolution to go under our very noses ?

These are some of the questions that we may with profit ponder on.

ਚਿੜਿਆਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਬਾਜਾਂ ਦਾ ਕਰਨ ਧਾਮਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬਾਜਾਂ ਦੀ ਕਿਡੀ ਕੁ ਸ਼ਾਨ ਹੋਸੀ ।
ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਇਕ ਲੜਾਨ ਵਾਲਾ, ਬਾਜਾਂ ਵਾਲਾ ਭੀ ਕਿਡਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋਸੀ ।
ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਬਾਜ ਬੈਠਾ, ਦੇਖਣ ਲੋਕ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਲੱਖਦੇ ਨੇ,
ਐਪਰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸੀਸ ਨੂੰ ਕਰੇ ਉਚਾ, ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਧਮਰਾਜ ਭੀ ਕੰਬਦੇ ਨੇ ।

The following is a foreword by Sardar Surjit Singh Majithia (Deputy Minister for Defense - Govt. of India, 1952-1963) for a book written by Bhai Nahar Singh and Bhai Kirpal Singh titled "TWO SWORDS OF GURU GOBIND SINGH IN ENGLAND (1666-1708 AD.)" . The importance of this article to Khalsa Panth is imminent.

Editor.

Foreword by Sardar Surjit Singh Majithia.

The documents in the third edition of the monograph relating to the two sword of Guru Gobind Singh Ji (1666-1708 AD) taken to England during the fifties of the last century, Section 3 and 4 have been added as these were traced by the editor in 1986.

In March 1849, or within ten years after the death of the creator (The Khalsa Darbar or Sikh Empire), Maharaja Ranjit Singh, its vast territories were annexed by the British East India Company Sarkar to its possessions in India. Its capital, Lahore, the Throne, the Army, the treasury, the mint, the Toshekhana, and the personal jewelry of the members of the reigning family were all considered and taken as war booty "and so belonged to the new masters or victors."

The Toshekhana or stores department of the treasury contained a set of eight pieces of arms and one 'Kulghi-kuch' (a crest of glass in a silver casket), belonging to Guru Gobind Singh Ji.

In a dispatch regarding these weapons, Lord Dalhousie, the Governor General wrote :-
" It should be impolite to allow any Sikh institution to obtain possession of the set of arms, which Sikh traditions assert to have belonged to Guru Gobind Singh."

On the report of the Governor General regarding these weapons, and the 'Kalgi-kuch' and the 13 gentlemen members of the Council of the Secretary of the State in England in a dispatch dated 16th April 1851, wished :

" That the sword as having belonged to the founder of the Sikh Nation , we are desirous of placing in our museum as an historical relic.

In compliance with this order the sword was sent to England in February 1853."

II

The other sword is called by the name of a "Raikote sword". It was preserved as a treasured heirloom in the Muslim Rajput family of Rai Kalha, by name, for some generations. The sword was given as a gift by Guru Gobind Singh Ji to Rai Shahbaz Khan and his brother Rai Fateh Khan in the year 1705 AD., as a token of friendship and amity along with other articles of his personal use.

In April 1854, Rai Imam Baksh, and Rai Ahmad Khan, the descendants of Rai Shahbaz Khan, expressed their wish to the Deputy Commissioner of Ludhiana district that : "It would be gratifying to him (Rai Imam Baksh), if the sword was forwarded to England and deposited in honor with the other historical relics of the Sikh Nation." On further investigation by the Deputy Commissioner, it transpired that Rai family member desired that the sword should be presented to Her Majesty the Queen of England.

Mr. R.C. Temple, Secretary to the Chief Commissioner in his letter dated 18th September 1854, observed as following :-

" If Nanak was the first religious teacher, Gobind was the first political teacher of the Sikh sect. He established a 'theocratic policy, and founded the famous Khalsa.....One of the strongest and most vigorous sects that ever arose in India.' The sword of such a man, the Chief Commissioner thinks, doubtless a relic of much historical interest."

The Chief Commissioner "considers the gift to be not unworthy of its high destination."

The sword was taken to England in January 1855 and presented to Her Majesty, Queen Victoria, as mentioned in the contents of the pamphlet.

My father, Late Sardar Bahadur Sir Sunder Singh Majithia (1871-1941) became a member of the Punjab Ministry under dyarchical system in 1921. A short time before his new appointment he was unanimously elected President of the newly constituted Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee on 16th November 1920. This meeting was attended by 175 Sikhs belonging to Punjab and Sikh states.

Some of British policy-makers holding high places in the Central Government were annoyed at his new appointment, as his elder brother Sardar Umrao Singh Majithia was in

Germany with William Kaiser during the first World War and his property was confiscated by the Government of India. Sardar Umrao Singh's letter from Germany to Raja Mahinder Partap in Kabul was intercepted and is at present in the National Archives of India.

Surmounting all obstacles put by opposition, he was taken member as an accredited leader and representative of the Sikhs, being the first elected President of the Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee, President of the Chief Khalsa Dewan, and President of the Khalsa College, Amritsar.

Soon after taking charge he suggested to the Punjab Government regarding the restoration of the swords of Guru Govind Singh to the Sikhs to be presented at Takhat Sahib, in the Akal Bunga in Sri Harmandir Sahib Complex, commonly known as Darbar Sahib.

Detailed correspondence in sections 3 and 4 of the pamphlet shows the keenness of the Punjab Government in the matter.

It is for the first time, that an account of the efforts made by the Punjab Government have been published.

I congratulate and thank Bhai Nahar Singh and Bhai Kirpal Singh to bring the facts regarding the sacred swords to the notice of the Sikh people and research scholars, Punjab Government, and the Government of India.

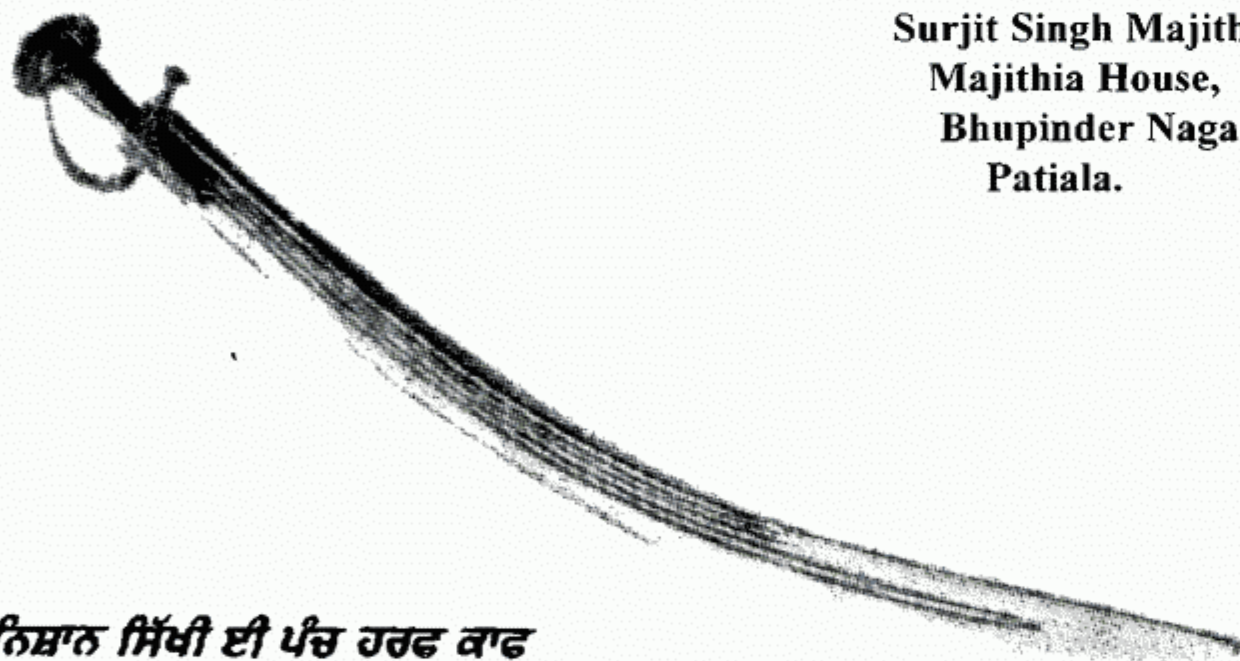
Bhai Nahar Singh wishes that his co-editor Bhai Kirpal Singh should go to England and make a thorough search for the swords from various museums, persons and institutions.

Personally I wish, that the search being started at Government level in 1921 to 1925 may be successful and the swords be brought to India, as in the case of other relics of Guru Gobind Singh Ji.

The first task is to find the exact location of the sacred swords by private individuals. No doubt, the job is a harder one. It requires patient efforts to achieve success. Retired British officers and descendants of the families connected with the history of the Sikh people from 1803 to 1947 are requested to help in the search.

Sikhs particularly and other Indian scholars in England are requested for assistance in this matter of great importance.

Surjit Singh Majithia,
Majithia House,
Bhupinder Nagar,
Patiala.

ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੱਖੀ ਈ ਪੰਚ ਹਰਫ ਕਾਫ
ਹਰਗਜ਼ ਨ ਬਾਸ਼ਦ ਈ ਪੰਜ ਮੁਹਾਫ
ਕੜਾ,ਕਾਰਦ,ਕਛ,ਕੰਘਾ ਬੇਦਾਂ
ਬਿਨਾਂ ਕੇਸ ਹੇਚ ਅਸਤ ਜਮਲਾਂ ਨਸ਼ਾਂ

The 'Sikh'- as a Sportsman

Harjinder Singh Kanwal

Sikhs, throughout the ages, have been distinct warfare people. Not only Sikhs, but the people of Punjab were so much under the threat of invaders from the Khyber Pass, that their lives always remained in tension that kept them on their toes. This attitude, some times helped them to vanquish the invaders or sometimes left them on the losing end.

The circumstances of Punjab were in turmoil during Guru Nanak's time,when Babar, the Mogul, invaded India and with his most 'organized' army he swept aside the disorganized Punjabi resistance. This disorganization was the main cause of defeat for the Punjabis, as they did not lack valor, strength or bravery. They were natural athletes - running and walking for miles and miles, climbing mountain ranges, swimming in the five rivers, fencing, archery and other fighting skills were there, but not in an organized and disciplined manner.

Guru Nanak preached the existence of One God and tried to reform the masses to get out of useless and baseless rituals that were the downfall of the society. His preaching for the attainment of Godliness, was mostly through 'naam simran' and 'good deeds' - the concept of which was carried on through to the fifth Guru, Guru Arjan. Guru Arjan was martyred by the Mogul Emperor Jehangir and this atrocity by the Mughals laid the foundation of the 'Martial' Sikh, which was later on to go on to become the unassailable Khalsa.

Guru Hargobind, the sixth Guru, who wore the two swords of 'Miri and Piri' became the first "Commander-in-Chief" of the Sikh Panth and paved the way to the Khalsa Brotherhood. During His times, the discipline and regular training camps came into existence which filled the Sikhs with 'martial spirit', and the wrestling competitions tested the strengths of the down-trodden Sikhs. Guru Hargobind, thus was the initiator of the 'Sikh Sports and Martial Arts'.

The Sikhs carried on getting stronger mentally and physically, until the ninth Guru, Guru Teg Bahadur - son of Guru Hargobind, was martyred by the Mogul Emperor Aurangzeb. This was another arrow fired at the 'Sikh Heart' that erupted in the form of the "Khalsa". The tenth Guru, the sage and "Dusht Daman" from Hemkunt, whose spiritual powers knew no bounds as He was sent by the Almighty Himself, who had declared 'Gobind' as His son. With God's blessings, Guru Gobind Singh created the 'purest of the pure'- "The KHALSA". The foundation laid by Guru Hargobind, was now starting to take shape, and the 'Sikh Panth' transformed into the "Khalsa Panth", whose valor and audacity was acknowledged from Kashmir to Kanya Kumari.

Guru Gobind Singh revolutionized the occasion of 'Holi' to 'Hola Mohalla' and after the Khalsa was created in AD 1699, this festival at Anandpur Sahib was subsequently uplifted with the inclusion of martial arts as one of its salient features. Guru Ji divided his army into two groups and made them fight mock battles - hence strengthening their military techniques and fighting abilities. 'Dangals' (Wrestling) were held and lots of other sports such as horse riding, running, athletics etc., were the main features of the 'Hola Mohalla'.

Then came the time of the Sikh 'Misals' (time before the Sikh Raj) , when again the Khalsa was threatened by invaders like Nader Shah and Ahamed Shah Abdali. These invaders, though successful in their raids, could not help admiring the Khalsa 'bands', who gave them the most resistance and recovered most of the loot which the invaders had gathered to be taken to Iran or Afghanistan.

Maharaja Ranjeet Singh re-grouped the 'misals' and brought them under one 'Khalsa' flag - thus the Sikh Rule was established in the Punjab. The Maharaja was a keen sportsman cum warrior - as it was during his period that the "Basant Panchmi" occasion was celebrated for ten days, and during these days, competitions in athletics, martial arts, horse riding, spear throwing, archery, sword fighting etc., were featured and the youth of Punjab was invited to participate in this magnificent 'mela'. It was here in 1805 AD that this 'mela' brought into limelight the greatest of Sikh Generals - Hari Singh Nalwa, whose all-round athletic proficiency, his sword fighting and archery, and horse riding so much impressed the Maharaja, that he took him in his arms and made him his personal bodyguard.

The bravery and valor of the Khalsa has been known since then in various tumultuous times, such as the fight for independence when the Sikhs were the most martyred nation than any other nation of India.The Namdhari and the Gaddar movements are a witness to this.The Namdhari Shaheeds Hira Singh and Lehna Singh's names are on the forefront of Sikh defence against the British tyranny and the sixty six namdhari shaheeds who were blown by cannons leave an indelible mark on the 'Shaheedi' history of India. Shaheed-e-Azam Bhagat Singh and Shaheed Udham Singh are those Sikhs whose bravery and self respect remains unchallenged.

After Independence, it was the Sikh dominated hockey team that brought all the available tournament honours to its country. Now-a-days the Namdhari Hockey Team, whose discipline and 'Sikhi Rehat' has made it the most respected and talented hockey teams of India. Not a single tournament cup has escaped their mighty clutches. Milkha Singh was the first Indian Sikh athlete to gain any recognition in the Olympics. Great stalwarts like Dara Singh, Randhawa excelled in the fields of wrestling. Bishan Singh Bedi - an excellent bowler in the field of Cricket, and many more Sikhs- not forgetting the Kenya Sikh Union , whose Kenya Hockey Captain Avtar Singh Sohal was a record breaking Captain during four consecutive Olympics. On the rally roads, the name of Joginder Singh stands out as the first Sikh and Indian to win the tortuous East African Rally for four times - leaving the worlds best drivers biting the dust.

Sri Satguru Partap Singh Ji was a very keen sportsman. He encouraged His Sikhs to participate in all sports. He personally used to wrestle in 'akharas' and teach His followers the art of wrestling. His name in the horse racing circles remains a legend as no known race evaded his well groomed horses - ably ridden by namdhari jockeys. The Namdhari tug-of-war team, a dynamic force in the Punjab, remains unchallenged till now. Sri Satguru Jagjit Singh Ji, again, encourages all namdhari sporting activities, especially the hockey team. He himself is a great player of badminton and His fitness at the age of seventy nine is a rare phenomenon.

The Nation feels proud as the Sikhs represent many different countries as their Nationals, in many different sports. In U.K., there is not a city or county that does not boast a local Sikh hockey team. The Satguru Partap Singh annual hockey tournament is a highlight of hockey tournaments in U.K.

The name "SINGH" is a lion - whose 'ROAR' is now heard in the 'WORLD OF SPORTS', and what better time to celebrate than now on the TERCENTENARY of the KHALSA - made possible by theGREAT GURU GOBIND SINGH JI MAHARAJ.

Views of the Historians about the vaisakhi of 30th March 1699

All the historians, across the world unanimously agree that it was only due to Khalsa Panth, established on the 30th March 1699, which brought freedom to the country otherwise there would have been no India as we see it today, on the map of the world. The historians hold the kind views as such :-

Sir Gokal Chand Narang.

The next great impetus which stimulated the growth of the Sikh power and proved the immediate cause of its transition into a religious and political organization was that received from the persecution to which they were systematically subjected by the Mughal Government of the day. The history of these persecutions is the history of all those measures which a despotic Government is compelled to adopt to check the growth of a (so called) dangerous organization. Threats, persecution, fine, imprisonment, deportation, torture execution, outlawry and massacre, all these weapons were employed one by one, against the builders of the nation which was destined to wrest the scepter of the Punjab (spearhead) from the hands of the Mughals. The followers of the Guru faced every hardship with fortitude and courage, and emerged from every ordeal purer and stronger, with redoubled zeal and deeper vows of implacable hatred against the rulers. They acted on the faith that blood of the martyrs is the seed of the church and proved its faith by their ultimate success. Not only did they succeed in founding a church which claims the allegiance of the majority of Hindus in the Punjab, but established a Kingdom which gave a magnificent sun set to the stormy day of Hindu glory.

Indu Bhushan Bannerji.

But when all has been said, the fact remains that Guru Gobind Singh's 'Handi work' viz. the Khalsa carved its way to renown and glory and played a noble part in the arena of Indian history. To our mind, the Khalsa's greatest contribution to the cause of India was the wresting of the Punjab and the adjoining lands upto frontier from the clutches of the Afghans. It is not improbable that if they had not done so, some of these tracts might have been lost even geographically to India as some other tracts had been in the past. The Guru's followers kept the frontier intact and no service could have been greater. But he has heaved a sigh expressing alas that attempts have been made to belittle the achievements of the Sikhs and ingeniously deny them their proper place in history.

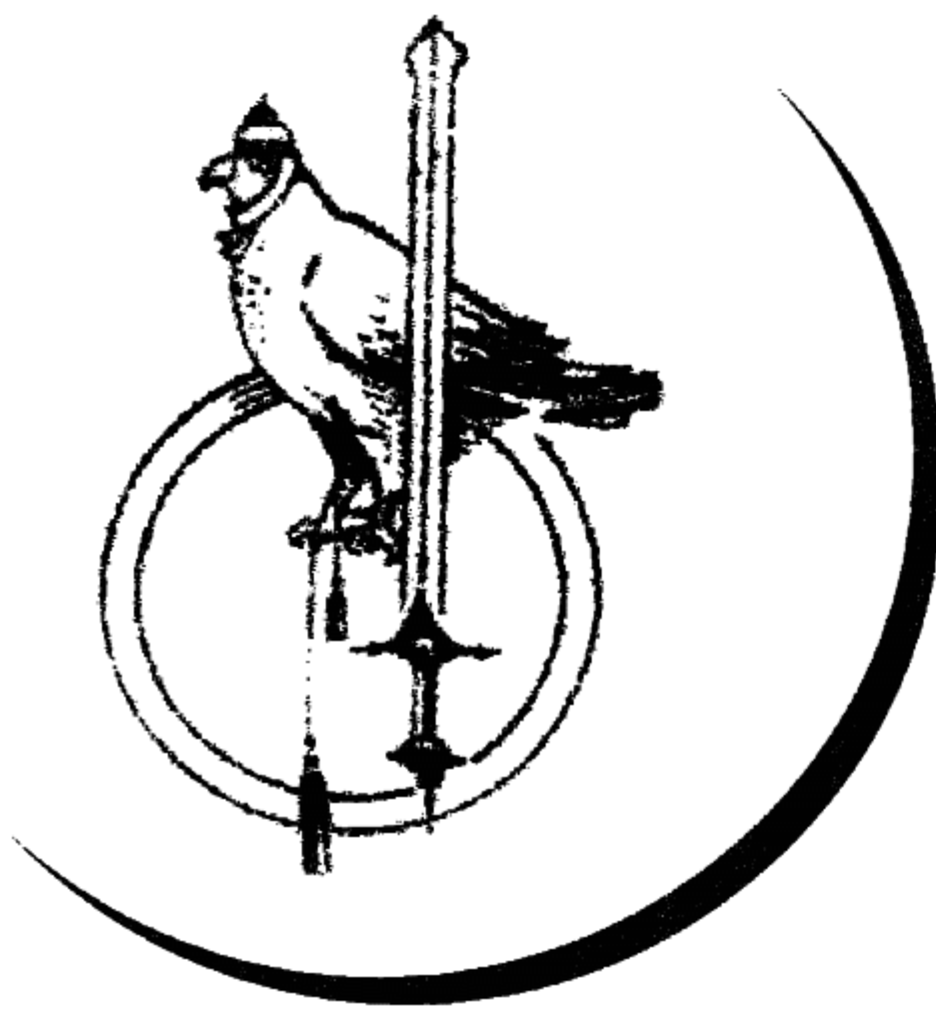
Hari Ram Gupta.

" It was at this time that the Sikhs played a most important part in the politics of Northern India during the whirlwind incursions of foreign hordes from 1739 to 1799. It was in these days that the Sikhs rendered the most invaluable services to the cause of our country by putting a dead stop to all foreign invasions from the north west.

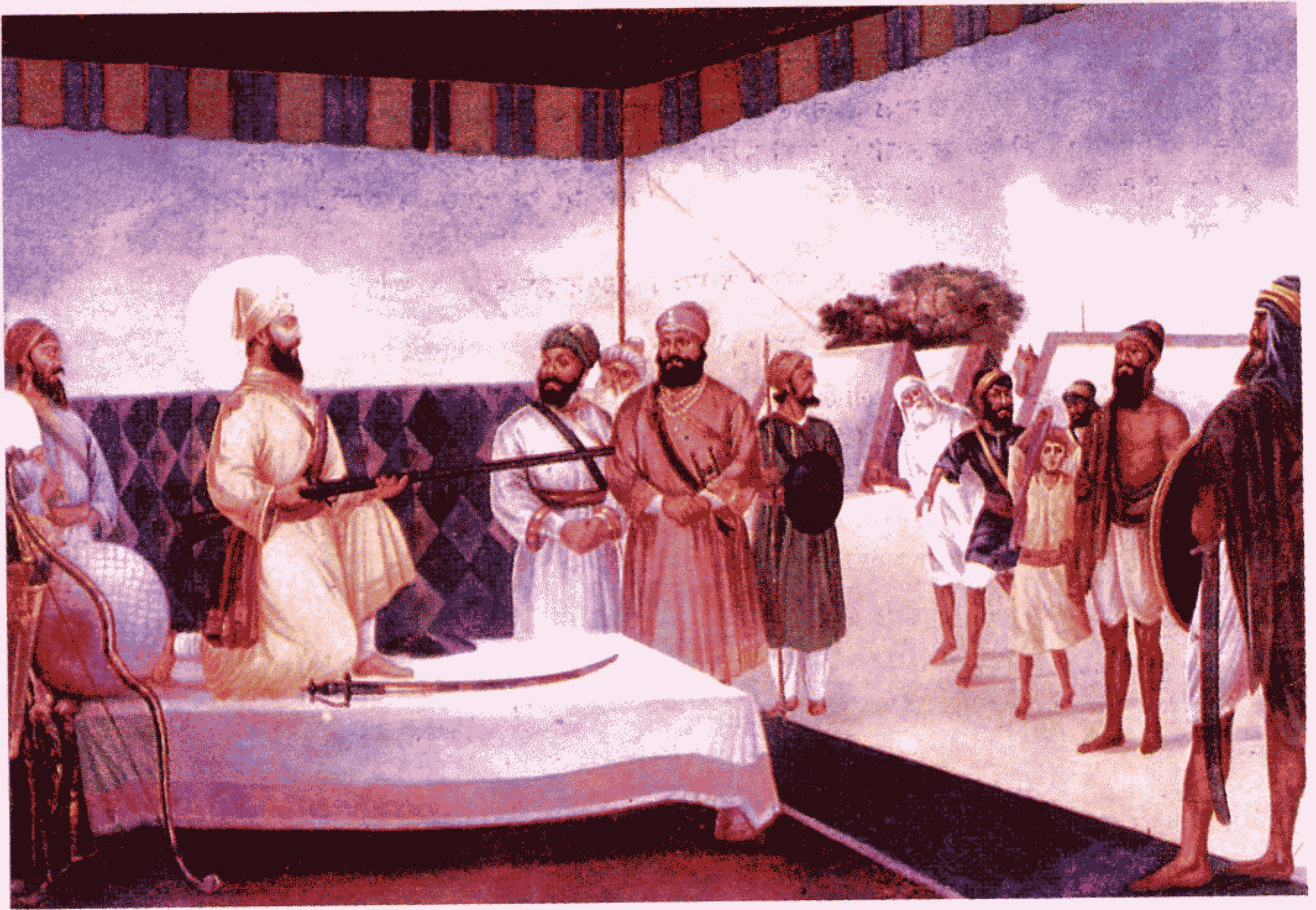
We now close the narrative of the Sikhs who placed themselves at the head of the nation, who showed themselves interpreters of the right of the people, who avenged the insults, the outrages, and slavery of many generations past, who delivered their mother country from the yoke of the foreign oppressors, who alone can boast of having erected a 'bulwark' of defense against foreign aggressions. To whom all other people of Northern India in general, and of the Punjab in particular owes a deep debt of gratitude. Readers, have we not witnessed a miracle ? And yet people say, it is silly to believe in miracles."

The scenario of the article, decking with the historical realities, comes out to offer as a beauteous proof of the establishment of the Khalsa Panth, with a presentation as the sole emancipator to bring freedom to the country and its people, leading a life, full of miseries and humiliations, under the oppressions and persecutions of the bigot rulers of the land. Readers can sense now that the momentous event of the Vaisakhi, on the 30th March, 1699, to bring liberation, was the precursor of the concerted laborious efforts of the Sikhs through their spirit, offshoot from the establishment of the Khalsa Panth. So the truth would naturally prevail to serve as a precept to convince the whole coun-

try and the humanity, about the sacredness of the day of the 30th March,1699 and stimulate their conscience to acknowledge and accept this day for its celebration as the national day of the country. Because of the verdicts of the historians that Guru Gobind Singh be regarded as a builder Par Excellence, because he brought a new people into being and released a new dynamic force into the arena of the Indian history. Again philosophers come forward with a message to the world that Guru Gobind Singh's vision and spiritual crusade to regenerate people from the worst possible scenario should be a message to all mankind that hope may be dredged from the deepest alienation and crushed.

ਪਰਖ

ਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਮਾਨੀ

ਡੱਲਾ ਬੜਾ ਬੋਲ, ਬੋਲ ਬੈਠਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੁਆਨ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਇਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਬੰਦੂਕ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਡਲਿਆ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਰਖਣਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਨਾਲੀ ਅੱਗੇ ਕਰ । ਉਸਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸਭ ਜੱਕੋ ਤਕੋ ਕਰਨ ਲਗੇ । ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦੇਹ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੇ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪਰਖਣਾ ਹੈ । ਆਵਾਜ਼ ਡੱਲੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਸਿੱਖ ਦੌੜਦੇ ਆਏ । ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਜਾ । ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਫਾਇਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ :-

"ਡਲਿਆ - ਐਸੇ ਸਨ ਮੇਰੇ ਸਿੱਖ ਸਾਥੀ ।"

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ - ਮਿਡਲੈਂਡਜ਼

ਵਲੋਂ

ਸਰਬੱਤ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ
ਖਾਲਸੇ ਦੀ ੩੦੦ ਵੀਂ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਦਿਹਾੜੇ
ਤੇ

ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
"ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ" ਦੇ ਬਾਨੀ
ਵਿਸਾਖ ਈ: ੧੬੯੯

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
"ਸੰਤ ਖਾਲਸਾ" ਦੇ ਬਾਨੀ
ਵਿਸਾਖ ਈ: ੧੮੫੭

ਪ੍ਰਾਰਥਕ

ਪ੍ਰਧਾਨ:ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੁਰਧਰ । ਸਕੱਤਰ: ਸਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਨਾ । ਖਜ਼ਾਨਚੀ :ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਂਸਲ

Namdhari Sangat Midlands
1199 Coventry Road, Birmingham B25 8DF
Tel: 0121 - 753 0092

Extend
their Heartiest Greetings &
Congratulations
to the
Khalsa Panth
on this
Momentous Occasion of
Vaisakhi Tercentenary

Mercedes-Benz

Spraystyle
Mercedes-Benz
approved
paint & body centre
for prestige automobiles
Newlands Street, Shelton
Stoke On Trent
Staffordshire ST4 2RF
Telephone : 01782 416988
Facsimile : 01782 744448
VAT NO : 367 9267 01

Extracts from "Jaap Sahib"
Guru Gobind Singh's writings -

" God has no marks, no colour, no caste, and no ancestors,
No form, no complexion, no outline, no ccostume, and so He
is indescribable.
He is fearless, luminous and measureless in might.
He is King of Kings, the Lord of the prophets.
He is the Sovereign of the Universe, gods, men and demons.
The woods and dales sing the indescribable.
O Lord, none can tell Thy names.
The wise count your blessings to coin your names"

BEST WISHES AND CONGRATULATIONS
ON THE KHALSA TERCENTENARY

ਕਬਿਬਾਚ ॥ਦੋਹਰਾ॥

ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਯਾਇ ॥

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥੩੦॥

Dohira [The poet's utterence]

I stood up, with joined palms, and bowing my head to Lord-God,
I said: "Thy path I shall spread only if Thou be at my back."

Guru Gobind Singh Ji

BEST WISHES AND CONGRATULATIONS ON THE KHALSA TERCENTENARY

from

Namdhari Sports Division

Balfour Business Park, Balfour Road, Southall, Middlesex.

Team Manager	Team Secretary	Team Captain	Team Treasurer
Harminder Chana	*Raj Chana*	*Rashpal Bhatti*	*Narinderpal Reyat*
0374 652401	*07887 995996*	*0956 176394*	*07957 345652*

**+

 ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ

ਨੂੰ

ਤੀਸਰੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

NANAK ELECTRICALS

400 DUDLEY ROAD, EDGBASTON, BIRMINGHAM B18 4HH

Tel: 0121 565 0504

S.S. Sahota B.Sc. **R.S. Sahota B.Sc.**

Main Dealers for : Sharp, Toshiba, J.V.C.,Hitachi, Panasonic, Sony, Pioneer, Kenwood, Satellites, TV's, Hi-Fi's, Videos, P.C. Computors and accessories.

Hindi DVD
Films & Players in Stock.
Satellite Systems in Stock
for Zee TV & SKY.
Digital Televisions & satellites

Hindi Cassettes from 45 p.
Punjabi Song cassettes from £ 1
Large Screen / Wide Screen
Televisions

AND MANY MANY MORE BARGAINS

"ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ"

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

****

ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ
ਤੀਸਰੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ
ਤੇ
ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

****

"O God, grant me this boon:
May I never turn away from good deeds,
Nor when fighting adversary may I achieve victory,
But with a firm resolution may I achieve victory,
Over my mind may I have complete control,
O Lord, that is what I crave in thy name.
When, finally the time comes for me to rest,
May I die in the thick of the battle."

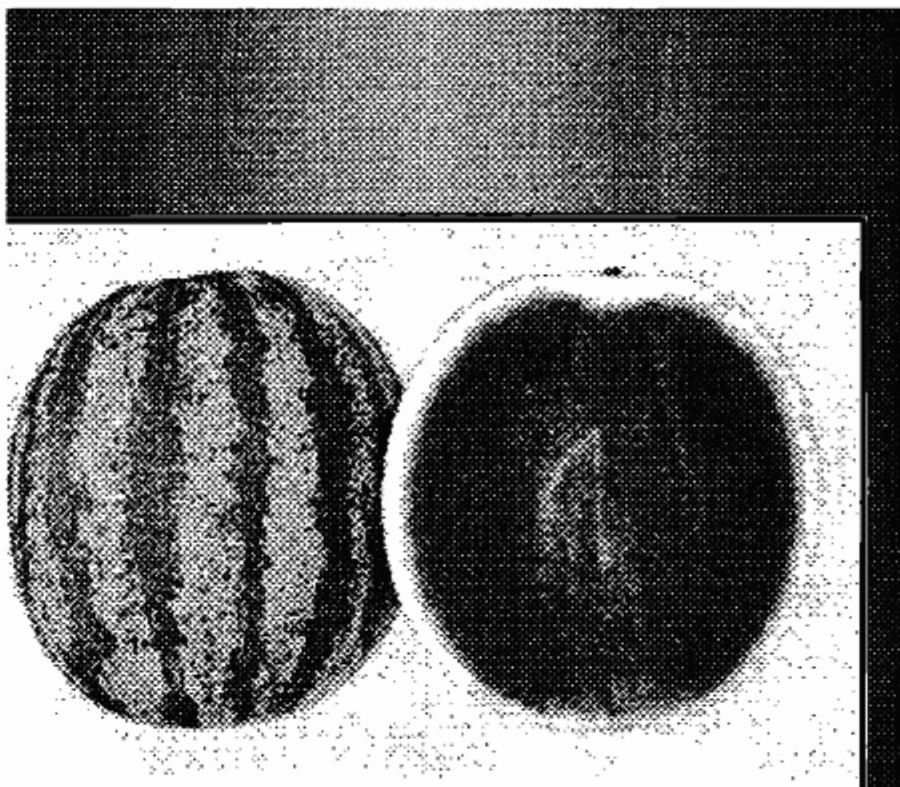
(Guru Gobind Singh)

****

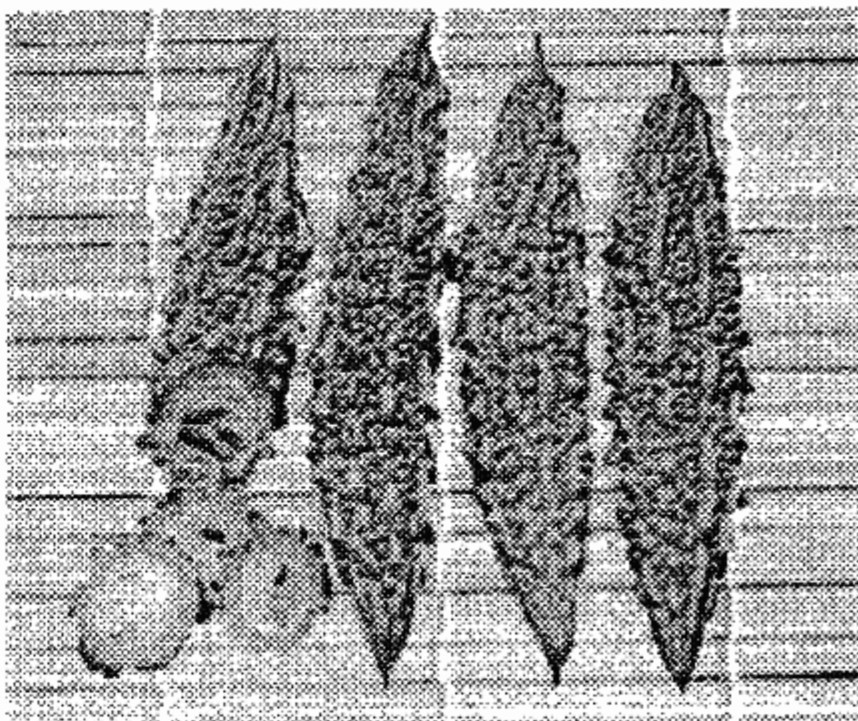
THE DEFINITION OF THE KHALSA

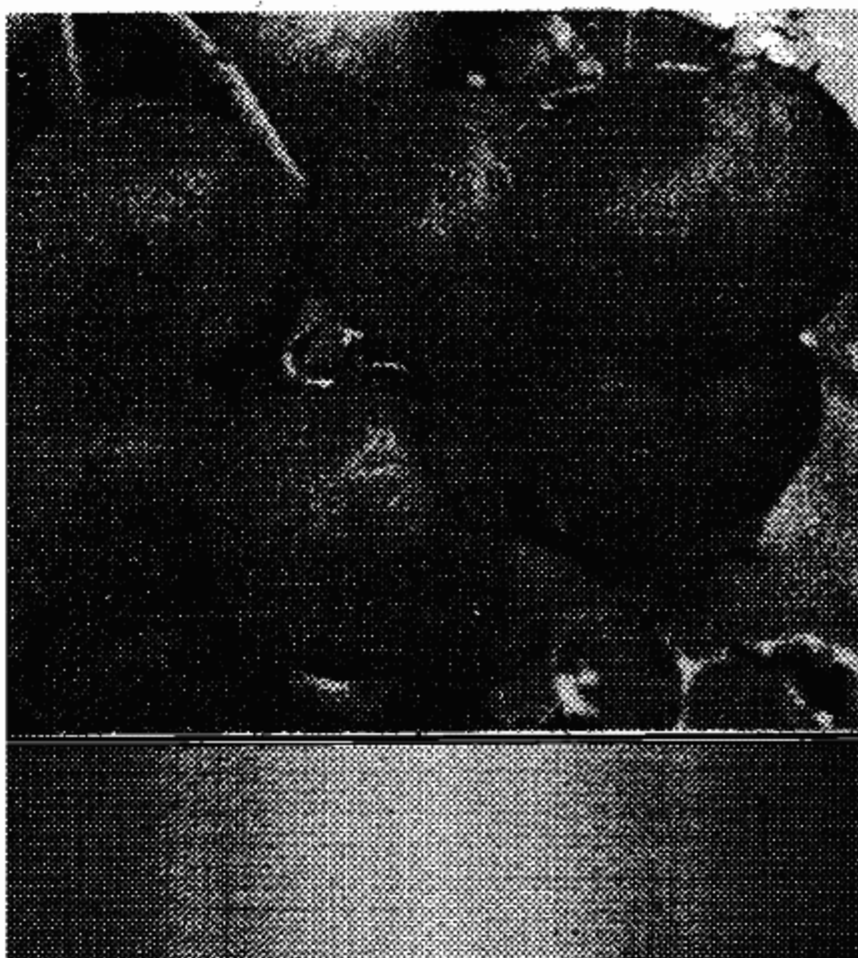
He who repeateth, night and day the Name of Him,
Who hath full love and confidence in God,
Who bestoweth not a thought on any but one God,
Whose enduring light is inextinguishable,
Who putteth not faith in fasting,
And worshipping cemetries and monastries,
Who only recogniseth the one God and maketh no fetish
Of pilgrimages, alms, charities and austerities,
He is recognised as a pure member of the Khalsa,
In whose heart the light of the Perfect One shineth.

****

Humanity !

Recognize all mankind,
whether Hindu or Muslim, as one.
The same Lord
is the Creator and Nourisher of all;
Recognize no distinctions among them.
The monastery and the mosque
are same;
So are the
Hindu worship and the Muslim prayer.
Men are all one !

(Guru Gobind Singh)

****

Best Wishes
and
Congratulations
on

THE KHALSA TERCENTENARY

from

Karnail Singh Cheema,
35 Statham Drive,
Edgbaston,
Birmingham B16 0TF
Tel: 0121-242 5898

